

KALMANACH

2013/2014

Kruh autorů Liberecka

ÚVODEM / Vážení čtenáři, milí přátelé, máte před sebou osmé číslo velkého almanachu Kruhu autorů Liberecka s názvem **Kalmanach**. Bývá to obvykle ročenka, ale mezi sedmým a osmým číslem jsme měli poněkud delší odmlku. Není to tím, že bychom složili ruce do klína, ale realizovali jsme dvojjazyčnou reprezentativní česko-německou čítanku autorů Libereckého kraje s názvem Naše krajina slov – Unsere Wortlandschaft. Nákladný projekt financovaný především z přeshraničního programu Cíl 3 představil nejen dvacítku literátů, ale i stejný počet výtvarníků žijících v tomto regionu. Dalším důvodem byl nedostatek financí, neboť je stále těžší najít donátory, kteří by tak „nepotřebnou“ věc, jakou krásná literatura dnes zřejmě je, podpořili. O to větší dík patří těm, jejichž seznam přinášíme na poslední stránce s tiráží.

V tomto **Kalmanachu** bychom chtěli upozornit mimo jiné na velký rozhovor s historikem a spisovatelem Vlastimilem Vondruškou: Historie je na rozdíl od politiků moudrá, nebo na stat' Věry Vohlídalové, která pátrala po původních majitelích svého domu v Liberci a dala jí příznačný název Oživlá paměť našeho domu.

V kapitole Výročí připomínáme osmdesátiny spisovatele a výtvarníka Josefa Krále a ve stati Evy Koudelkové i nedožitá narozeniny dvou spisovatelů, „kteří navzdory skutečnosti, že jeden psal německy a druhý česky, měli leccos společného“: libereckého básníka Ludvíka Středy a slavného libereckého rodáka Otfrieda Preußlera. Z tvorby spisovatelů Kruhu autorů Liberecka se představí Pavel Brycz, Milan Exner, Marek Sekyra, Luboš Příhoda, Štěpán Kučera, Hana Fousková, Milan Hrabal, Otto Hejnic nebo romská autorka Irena Eliášová, která přispěla povídkami Bezdomovci a Moje sluníčko.

Letos poprvé jsme dali v **Kalmanachu** větší prostor mladým tvůrcům, kteří se sdružili do „literární skupiny vzniklé ve zrušené cukrárně“ s názvem Přírozní.

V rubrice Představujeme najde čtenář rozhovor Markéty Kroupové se Zdenkou Huškovou (studovala vysokou výtvarnou školu ve Finsku): Nejdůležitější pro mne zůstávají denní vizuální zážitky. Ostatně celý sborník je jako vždy ilustrován výtvarníky z Libereckého kraje.

Příjemné čtení přeji
Luboš Příhoda a Jan Šebelka,
editoři sborníku

Věra Vohlídalová

Oživlá paměť našeho domu

Zprvu se mi příliš nechťelo stěhovat se z právě rekonstruovaného panelákového bytu do staršího rodinného domu, kde už nějaký rok bydlel náš syn s rozrůstající se rodinou. Byli jsme s manželem oba v důchodu a těšili se na aktivity, které nám dělaly radost. Hlavně na pobyty v blízké obci na chalupě, jež nám poskytuje nejrůznější radosti už téměř sedm dešítek let.

Syn však stál před neodkladným rozhodnutím: koupit právě uvolněnou část (původně) rodinné vily, nebo sdílet dům s dalšími spoluvlastníky. Přemlouval nás, abychom do spoluvlastnictví vstoupili my. Nechala jsem se přemluvit, neb pro mladou rodinu by bydlení s námi mohlo být výhodou i pomocí. Domu by se tím navíc vrátil jeho původní rodinný charakter. A tak jsme se dohodli.

Dům v Bendlově ulici, jehož spoluvlastníky jsme se stali, měl původně jeden byt ve zvýšeném přízemí, jeden byt v patře, v suterénu garsoniéru, několik sklepů a prádelnu.

Po válce byly oba čtyřpokojové byty, tak jak se to stalo ve většině vil v Liberci, násilně rozděleny a pronajaty. Garsonka byla nehostinná, v době našeho stěhování už drahouna chvíli neobydlená, zahrada jen málo udržovaná. Byty, než je město privatizovalo, byly do začátku devadesátých let 20. století v pronájmu, garáž pronajátá dokonce jiným, než zde bydlícím osobám.

Po dva roky až do roku 2006 jsme stavebními úpravami vraceli vnitřní prostory i vnější vzhled domu do původního stavu. Drobné, povolené výjimky, jako jsou střešní okna pro komoru, jídelnu a později pro dva pokojíčky dětí v půdním prostoru, nikterak vzhled domu nerušily. Pro rekonstrukce jsme měli k dispozici plány architekta a stavitele z archivu stavebního úřadu.

Dům, nebo spíš polovinu jednoho (rozděleného) bytu, jsem znala již mnoho let. Chodívala jsem tam za přáteli. Dům mne nijak nezaujal a jeho osudy jsem mohla pouze tušit. Teď jsme se stali spoluvlastníky a jeho osudy budeme jako rodina ovlivňovat určitě mnoho dalších let. Zajímalo mne tedy už hodně, jak vlastně původně vypadal, ale hlavně, pro koho byl určen, jací lidé v něm bydleli a jaké byly jejich osudy. Vrátit mu původní podobu byla myšlenka, na které jsme se všichni shodli.

Na již zmíněných plánech z r. 1931 jsem našla jména osob, pro které byl dům určen, i jméno stavitele. Že šlo o německé obyvatele tehdejšího Liberce, bylo zřejmé. Chtěla jsem o nich něco vědět. Rozhodla jsem se najít bývalé majitele nebo alespoň jejich stopu a ověřit si tak, zda úpravy jsou s plány v souladu.

Bylo poměrně snadné pomocí přítele Ervina Šolce přes Krajské sdružení Reichenberg v Augsburgu najít syny rodiny, která dům nechala postavit. Rodiče již dávno nežili. Ozval se starší ze dvou synů. Poslala jsem mu fotografie již zatepleného a novou fa-

sádou opatřeného domu, kterému tehdy ještě scházely okennice, přidala i fotky členů našeho sedmičlenného rodinného týmu. Odpověď přišla téměř

okamžitě. Díky panu Helmutovi, prvorozenému synovi manželů Karla a Herty Hoffmannových, bývalých majitelů domu, teď víme, že dům si podle plánů architekta Antona Krapfa, profesora liberecké průmyslovky, nechali postavit rodiče s přispěním dalších příbuzných. On zaměstnanec Union banky, ona, rozená Dworschak, byla dcerou lékárníka. Stavby se ujal stavitel Alfred Hübner, jehož firma stavěla v Liberci např. kostel Máří Magdaleny na Keilově vrchu, který se snad dožije rekonstrukce v nejbližší době. Stavba v roce 1931 stála 900 000 korun a rodina si na stavbu patrového domu a pozemek musela část peněz půjčit. Ve zvýšeném přízemí bydleli Hoffmannovi s oběma chlapci, v horním bytě pak ovdovělá babička obou chlapců Johanna Dworschak. (Napadá mne, jak moc jsme tady v té pohraniční kotlině propojeni. Židé, Němci, Češi i Poláci. Moje maminka z německé rodiny byla rozená Bilek, její maminka zase Dobrzenski. Kolik takových příkladů bychom tu mohli najít. Tisíce! Ta jména jsou svědectvím nejrozmanitějšího národnostního mixu, který tu panoval staletí před tím, než jsme národnost začali (v jedné části historie hrozivě rozlišovat. Proč? Já jsem se tedy při posledním sčítání obyvatel přihlásila k národnosti evropské.) Paní Dworschak bydlela se svou sestrou Adele, rovněž ovdovělou pratetou. Suterénní byt byl pronajat.

Pan Helmut mezitím, co jsem se rozhodla napsat tyto řádky, tragicky zahynul při autonehodě. Ale díky jeho jen dvěma obsáhlým sdělením, milé, a ač krátké, zato upřímné korespondenci, jsme měli jasnější představu o původních obyvatelích a jejich osudech v domě, který bude poskytovat nyní pohodlí pro obě generace naší rodiny. Pan Helmut sice už neplánoval návštěvu místa, kde strávil kousek dětství a dospívání, ale měl velkou radost ze zasláných fotografií opraveného domu. Gratuloval nám.

Jak pan Helmut píše, rodina si představovala, že v tak velkoryse postaveném domě, kde se počítalo i s pokojem pro služku, budou všichni bez finanční zátěže žít. Ta představa byla ale dost vzdálená od reality. Zmíněná investice byla přeci jen nad možnosti rodiny. A tak se po krátkém, jen asi čtyřletém pobytu v novém domě rodina odstěhovala do bytu v domě prarodičů Hoffmannových, aby uvolněné byty pronajali. Babička Dworschak šla bydlet do suterénu. Pro pratetu Adele, vdovu po židovském továrníkovi, se našlo místo v dobročinném ústavu pro ženy. Přízemí si pronajal bezdětný pár a horní byt rodina židovského advokáta JUDr. Rudolfa Königsteina, který zemřel v r. 1937.

Přišel dlouhý čas pohromy, jak píše pan Helmut, a osudy některých obyvatel domu byly zpečetěny. Prateta Adele si vzala koncem roku 1938 život, mat-

ka a dcera Königsteinovy, jejichž další osud pan Helmut netroufal domýšlet, přesídluje před okupací do vnitrozemí. Já jsem pátráním ale zjistila, že v r. 1942 zahynuly v Osvětimi, tak jako většina nejen libereckých židovských obyvatel. Paradoxem toho krutého osudu je, že to byli většinou německy mluvící sousedé těch Němců, kteří připravovali jejich likvidaci. Jak jsem totiž zjistila, hned ve vedlejším domě během války pobývala rodina masového vraha Hanse Franka, o kousek dál rodina sudetoněmeckého politika a nacisty Konrada Henleina.

Neblahý, i když ne tak krutý osud lidí v této kapitole historie našeho domu, jen o časový úsek později, poznamenal i zbývající část rodiny Hoffmannových. Helmut odchází do války a je brzy zajat. Rozdělená rodina je po různých peripetiích definitivně pohromadě až v roce 1948. Její příběh je příběhem statisíců německých obyvatel od konce války utíkájících, vyhnaných nebo „odsunutých“ za hranice státu, který byl jejich domovem. Oběma bratrům se díky odříkání rodičů dostalo vysokoškolského vzdělání a jejich rodinám se nevede špatně.

Věřím, že není náhodou, že jakmile jsem začala pátrat po osudech původních obyvatel teď už našeho domu, se objevila žena, kterou sem její osud zavál kdysi také. Ona vnesla další střípek do oživující se paměti našeho domu. Paní Eva-Maria B. je navíc další z milionů lidí, které poznamenala válka. Lidé, kteří před ní i po ní utíkali, byli vyháněni, násilně vystěhováváni, likvidováni. Paní Eva-Maria byla třídníkem děvčetem, když se s rodinou, utíkájící před ruskou frontou ze svého domova ve Slezsku a pak deportovaná do Liberce, ocitá v únoru 1945 v našem domě. Vrátit se na chvíli do míst, kde několik měsíců čekala s rodinou na nový začátek v novém neznámém světě daleko od domova, dostala odvahu až v seniorském věku. Nejen že nám vypravovala, co těch několik měsíců prožívala, ale napsala o tom i knihu vzpomínek pro své blízké. Darovala mi ji. Její vzpomínky tak doplnily mozaiku dávného obrazu života v našem domě i jeho okolí.

Členové rodiny uprchlíků paní Evy-Marie byli rozděleni do jednotlivých bytů domu. Vzpomínala na to, že v přízemí, kde byla část rodiny ubytovaná, bydlela dost nepříjemná paní, která byla zřejmě členkou NSDAP. Přijala je jen na příkaz správních orgánů. Zato v horním bytě byli vstřícní, přívětiví lidé, právě takovou byla i paní Dworschak, která tam v tu dobu stále v suterénu ještě bydlela.

Paní Eva-Maria potvrdila, že se ocitli ve čtvrti, kterou obývali během války nacističtí pohlaváři. Ona si hrávala s dvojčaty Hanse Franka, znala i děti K. Henleina. Dokonce byla svědkem chvíle útěku jeho rodiny v květnu 1945.

V té době byla ve městě v provozu mnohá zařízení. Rodina Evy mohla navštěvovat městské lázně i kina. Kavárny nebo restaurace nabízely slušné pokrmy, samozřejmě jen na potravinové lístky, ale nestrádaly nedostatkem nabídky. I na Ještěd bylo možné vyjet lanovkou. Eva-Maria navštěvovala těch několik měsíců v Liberci i gymnázium. Výuka se konala často v nejrůznějších budovách města, dostupných tramvají. Život pro děti nebyl tedy nijak komplikovaný,

a jak říká paní Eva-Maria, dokonce docela normální. Jen nedaleký kryt, sloužící obyvatelům čtvrti při avizovaných náletech, jim připomínal, v jakém období žili.

Paní Evu-Marii poznamenala v tehdejší Liberci/Reichenbergu ještě jedna osudová událost. Otec rodiny byl po doléčování zranění jako zázrakem převezen do lazaretu v Liberci. Pátral po své rodině a našel ji právě tady. Malá Eva-Maria, hrající si jednoho dne na tiché ulici před „naším“ domem, jej jako první spatřila, když mířil, hledaje jejich adresu, k jejich útočišti. Od toho dne se již od rodiny neodloučil a provázel je na dalším útěku do Německa. Město Liberec opouštěli na nákladním autě 7. května 1945. Domů do rodného Slezska už se nesměli vrátit. Dlouho po válce začala paní Eva-Maria s pokusy o návštěvy do bývalého domova. Našla tam v domě své rodiny nové přátele, právě tak, jako dlouho potom, až v roce 2010, u nás.

Tak ožila paměť domu, který jsem léta jen navštěvovala a jehož podivně přetnuté prostory ani vzhled nevypovídaly o jeho původu a určení vůbec nic.

I zahrada promluvila až ústy pana Helmuta. Třeba ta podivná obrovská betonová vana se schůdky, z níž vyrůstal mohutný rododendron. Nemohli jsme přijít na to, k čemu sloužila. Na to nám fantazie nestačila. Byla brouzdalištěm pro oba chlapce Hoffmannů! Použít se už nedalo, a tak je tam pánem ten rododendron. Zahrada rozkvetla a rozzářila se nejen starými rododendrony, které tu jsou ve všech sousedních zahradách, ale i obnoveným habrovým živým plotem, který také rámuje mnohé liberecké zahrady.

Jsem ráda, že jsme se o nahlédnutí do začátků života domu, který byl svědkem osudů lidí několika generací po více než sedm desítek let, pokusili a že jeho (sice neúplné) svědectví ožilo.

I když dům nebývá citován v publikacích o významných stavbách v Liberci, tvoří s ostatními v ulici důmyslný a promyšlený celek. Však také všechny domy nesou jména renomovaných architektů nebo stavitelů (např. Mautnerova vila – pan Mautner byl židovský zubní a kožní lékař – od pražského německého architekta Bertholda Schwarze nebo vila Adolfa Simona – policejního inspektora – od architekta Franze Radetzského).

Kolik výpovědí libereckých domů méně známých tvůrců, v nichž žili často lidé ovlivňující život našeho města, známe? Snad jsem dnes přispěla alespoň malým doplňkem do seznamu domů, které svou paměť už oživily.

VĚRA VOHLÍDALOVÁ se narodila v roce 1942 v Londýně. Vystudovala vysokou školu Institut osvěty a novinářství UK Praha, prosadila a postavila novou Krajskou vědeckou knihovnu v Liberci. Publikuje časopisecké články, prezentace a přednášky v oboru knihovnictví, výstavby a moderních služeb knihoven, česko-německých vztahů, lidských práv, postavení menšin. Napsala knihu *Vzpomínek: Na houpáče nejen s knihovnou* (Nakladatelství Bor, 2007).

Marek Sekyra, Otokar Simm

Další nářeční parodie na Píseň o zvonu Friedricha Schillera

V Kalmanachu 2009/2010 jsme představovali zajímavou součást regionální literatury – nářeční travestie či parodie, inspirované Schillerovou Písní o zvonu, *De Tuchmacherei* Franze Keila, *Ein Kriegsmittagessen* Augusta Möllera, *Die Gablinz'r Gortlerei* Emila Zilicha a *Horolezeckou píseň o Zvonu* jabloneckých horolezců. Nyní se nám podařilo objevit další: *'s Schweineschlachten im böhm'schen Niederlande* Wenzela Karla Ernsta.

Wenzel Karl (psáno rovněž Carl) Ernst se narodil 26. března 1830 v Lišči na Šluknovsku. Během studií dějin a filozofie na univerzitě v Praze se během let 1848 až 1849 angažoval v revolučních událostech a za pokus o tajné spiknutí organizované ruským profesionálním revolucionářem Bakuninem byl odsouzen na 15 let vězení.

V roce 1856 (1854?) ho však vysvobodila císařská amnestie. Po dokončení studia získal místo suplenta na reálce v České Lípě, kde žil a působil v letech 1863–1869. V této době psal povídky z českolipského prostředí, např. *Princ Marcipán*, a také studie z dějin města (*Česká Lípa před Valdštejnem a po něm*, 1865–1866). Kromě toho tiskem vyšla jeho díla *Nordböhmisches Heimat. Gedichte in der Mundart des „Böhmischen Niederlandes“* (1908), *Aus vergangenen Jahrhunderten. Erzählungen aus Deutschböhmens Geschichte* (1911), *Heitere Erzählungen* (1930) a *Gedichte* (1930). Díky své znalosti češtiny, kterou se naučil od českých spoluvězňů v Komárně,

překládal písně i prózu a je také autorem německého překladu písně *Kde domov můj*, který byl později pře-

vzat jako oficiální překlad státní hymny. Po úplné rehabilitaci učil na reálné škole ve Vídni, později působil jako školní inspektor a školní rada. Přestože se příležitostně vracel do severních Čech, zemřel 6. srpna 1910 ve Vídni.

V češtině seznámil veřejnost s jeho životem Ladislav Smejkal v českolipských Městských novinách č. 22 (2009) a č. 19 (2010), biografické údaje lze nalézt též v *Biographisches Lexikon zur Geschichte der Böhmischen Länder. Bd. 1, A–H* (1979), *Heimatkunde des politischen Bezirkes B.-Leipa* (F. Hantschel, 1911), *Kleines Handlexikon deutsche Literatur in Böhmen, Mähren, Schlesien von den Anfängen bis heute* (E. J. Knobloch, 1976), *Spitzberg-Album. Dichtungen aus Nordböhmen* (F. Hantschel, A. A. Paudler, 1883, zde i s ukázkami) ad.

V antologii *Heimathsklänge. Gedichte in der Mundart der Deutschen in verschiedenen Gegenden Nordböhmens und des Egerlandes, dann in Mähren, Schlesien und Sachsen vermehrt durch einen Anhang origineller Redensarten und Wortbildungen des Volksdialektes im sogenannten nordböhmisches Niederlande* (H. A. Jarisch, 1893) byla uveřejněna pro nás důležitá parodie v nářečí z Lipové, jejímž námětem se stala zabíjačka na Šluknovsku, dříve označovaném termínem České Nizozemí nebo též Dolnozemí.

's Schweineschlachten im böhm'schen Niederlande

*Fest gelougert uf der Arden
Lait nu's Schwain an Stolle dou;
Hoite so's geschlacht no warden;
Hurt'ch, ihr Loite, graift mit ou!*

*Macht erscht Wosser hejß;
Schoit og ne 'n Schwejß!*

*Schwitzen müß' mer wie de Brouten,
Wenn de Wörschte sin gerouthen!
Ej schienes Fest is 's Schwaineschlachten,
Wenn mer derzu geloden is;
Dou kinn mer rajcht mit Flaiß betrachten,
Wie Olles Wurscht uf Arden is.
Gut gieht derbai dos Dischkeriren,
Denn dou derzu hout mer ju s' Maul;
Dos thut 'n ganzen Menschen zieren;
Ban Assen is er su ne faul.*

Zabíjačka v Českém Nizozemí

Na zemi si rozvaleno
prase v chlívků leží zde;
dneska bude poraženo;
slyšte, lidi, pomozte!

*Vodu ohřejte;
potu nedbejte!*

V potu jak pečeň podlitá,
když zdařila se jelita!
Jak hezká je ta zabíjačka,
když nás na ni někdo pozve;
na Zemi všechno je brnkačka,
stížnost se žádná neozve.
Dobře se přitom diskutuje,
huby máme, každá chválí;
to nás kráší, co pysků tu je;
a žádný z nich nezahálí.

*Nahmt nu Hulz vun' Planel;
Doch rajcht trojche muß es sain.
Schlaißt de Spailer und macht Spanel,
Ne zu groub und ne zu fain.
Breng de Pletsche, Frou
Und en Quorler ou.
Doß de Acht gibst, rajcht zu quorl'n,
Wenn dos Schwaïneblut word tschorl'n.*

*Dos fette Schwain dou ai der Grube,
Eb's wul og mit de Ouden denkt,
Doß's ai der Foirerresse druben
Nu bald an Rejchersspritzel hängt?*

...

*Nu mach mer'ch drüber; 's word ne spring'n,
's Schwain is nimmi gut zu Fuß,
Mir waren's ohne Müh bezwing'n,
Mir gahn 'n og en Schips, en Stuß.
Nu! dou lait's schunt, dos Schwain,
Stußt itz og 's Masser nain!*

*Saine Stimme klingt gor halle,
Ober bald is's dermit alle.*

*Brengt 'n Schwaintroug har zum Brüh'n,
Kummt und lejt nu 's Schwain mit nain.
Hult hejß Wosser, halft mit zieh'n;
Denn zu 'n Guß word's Zait nu sain!
Ihr Gesellen schaut,
Doß ihr schobt de Haut!*

Vepřové maso je ze všeho nejlepší, ale někdy má i své nedostatky. Proto je třeba si při nákupu vepře dávat pozor, abychom si správně vybrali. Autor popisuje život prasete, a jak se o něj musí pečovat, aby bylo v pořádku. Pak se zase věnuje vlastní zabíjačce:

*Gut, an Krummhulz loß mer'sch häng'n!
Itz gieht's ai de Stube nai:
Flejsch, Geschlinke ward ich breng'n,
Nu beginnt de Kocherai.*

*Macht og kej Getrejsch,
Kocht og 's Welleflejsch!
Hui! dou roucht's schun uf'n Tische;
Kummt! am bestem is ju 's Frische!*

Nejlepší je ovar, ale každý by si měl dát pozor, aby to nepřehnal a nezkalil si žaludek. Nyní se dělají jitrnice a jelita, tlačanky, vaří se „prdeláčka“. Vše je hotovo:

*Herain! Herain!
Ihr Nupern kummt og rain!
Ejne Laberworscht gebrouten,
Ejne Blutworscht o gesouten,
Dos word garne ogebouten,
Dos derhalt gut's Eivernahmen
Ai der Nupperschaft – und dermit Amen!*

Ted' dříví sem dejte;
pěkně proschlé musí být.
Třísky a špejle štípejte,
tak akorát je chci mít.
Ženo, pekáč sem
a kvedlačku vem.
Kvedlej rádně ve vteřině,
až krev vepři se pořine.

To tlusté prase v jámě, mírně
se tváří, zda si pomyslí,
jak tam nahoře na udírně
si brzy na háku visí?

...

Pust'me se do díla; neskáče
prase, už sotva stojí,
ted' už ho zdoláme bez práce,
bac ho a je po boji.
Nuž! Prase leží už,
jen vražte do něj nůž!

Jeho hlas zní jako zvonec,
brzy bude všemu konec.

Přineste necky k spaření,
položte do nich prase.
A horkou vodou z vaření
jej polévejte zase!
Tovaryši, vstát,
kůži oškrábat!

Tak, na háku ať si visí!
Do světnice pojd'me ted':
jen přinesu vnitřnosti si,
maso začnem vařit, hled'.

Uved' do varu
vodu k ovaru!
Hoj! Už na stole je maso;
pojd'me ho sníst teplé, chaso!

Jen pojd'te dál!
Kdo by dnes venku stál!
Na jitrnice pečený
a na jelita vařený,
to je naše dnešní menu.
Ať se shodnem, kolem kamen
se sousedy jsme – a to je amen!

OTOKAR SIMM se narodil v roce 1946 v Jablonci nad Nisou, kde žije dodnes. Jeho celoživotním koníčkem je poznávání rodného kraje. Znalosti získané studiem vlastivědných pramenů a při stovkách vycházek do milovaných Jizerských hor ho přivedly k vlastní publikační činnosti. Je autorem nebo spoluautorem řady knih a článků zejména v časopisech Jizerské a Lužické hory a Krkonoše. Napsal mimo jiné texty ke knihám *Album starých pohlednic Jizerských hor*, *Přehrada v klinu hor*, *Poezie Jizerské žuly*, *Jizerské hory včera a dnes*. Zabývá se také překlady z němčiny a textů psaných bývalým jizerskohorským dialektem.

Eva Koudelková
**Dvě letošní
 nedožitá jubilea**

Otfried Preußler
 a Ludvík Středa

V letošním roce by oslavili významná jubilea dva spisovatelé, kteří navzdory skutečnosti, že jeden psal německy, a druhý česky, měli leccos společného. Na prvním místě to bylo jejich převažující zaměření na dětské čtenáře, přičemž některé z jejich dětských knížek získaly u nás velkou oblibu jako televizní večerníčky. Jejich tvorba byla kladně hodnocena i odborníky, o čemž svědčí řada ocenění dokládající jejich mimořádné postavení mezi autory literatury pro děti a mládež. Dalším společným rysem byla vazba na Liberec – jeden z nich se v něm narodil a žil tu skoro 20 let, druhý naopak do Liberce přišel brzy po svých dvacetinách a zůstal tady do konce svého života. Liberec a krajina kolem, hlavně Jizerské hory, se také pro oba staly významným inspiračním zdrojem. U této inspirace se v následujícím textu chvilí zastavíme.

Starší z jubilantů, **Otfried Preußler** (20. října 1923 v Liberci – 18. února 2013 v Prienam Chiemsee, Bavorsko), pocházel z učitelské rodiny. Jeho otec Josef Syrowatka byl také spisovatel, autor národopisných studií, průvodců a knížek pro děti a mládež, redaktor libereckého časopisu Deutsche Jugend, poslední německý městský archivář a vedoucí městského muzea v Liberci. Věnoval se také vlastivědě a sbíral lidová vyprávění. Na to O. Preußler později vzpomínal: *Když jsem byl trochu větší, směl jsem někdy doprovázet svého otce na jeho výpravách po rodných Jizerských horách. Tam nahoře, v nejsevernějším cípu Čech, si tehdy ještě obyvatelé v chalupách vyprávěli rozličné pohádky a pověsti, které si můj otec zapisoval a sbíral: o dobrých a zlých čarodějnicích, o zakopaných pokladech a lesních strašidlech, o zázračném doktorovi Kittelovi ze Šumburku a o nočním lovcí, kterého jsem párkrát slyšel na vlastní uši, když se svými psy s náramným hlukem uháněl za bouře a hromu přes šindelové střechy.* [...] ¹

Otfried Preußler žil v Liberci až do roku 1942, kdy absolvoval gymnázium a byl povolán na východní frontu. O dva roky později se dostal do sovětského zajetí, odkud byl propuštěn až roku 1949. Poté se usadil v bavorské vsi Haidholzen nedaleko Rosenheimu, kam se mezitím po odsunu z Liberce uchýlila jeho rodina. Tam učil na místní škole a později byl jejím ředitelem. Už v padesátých letech začal psát příběhy pro děti a od roku 1970 se věnoval jen psaní. Napsal přes třicet knih, které byly přeloženy do

více než 50 jazyků, zabýval se i překlady, například v roce 1962 vyšlo jeho německé převyprávění *Kocoura Mikeše* od Josefa Lady. I této práci věnoval vzpomínku: *Když jsem přeložil z češtiny kocoura Mikeše. Byl jsem okouzlen šarmem života na staré české vesnici, života prostoupeného humorem. Od Mikeše jsem se naučil něco, co je pro mě mimořádně důležité. Vyrostl jsem ve víře, že Češi jsou něco docela jiného nežli my Němci. Při četbě Mikeše jsem však zjistil, že jsme si mnohem blíže, než jsem si myslel, už například ve způsobu řeči. To dříve nikdo neviděl, anebo nechtěl vidět, alespoň v mé generaci.* [...] ²

Mezi jeho nejpopulárnější knihy, oblíbené také mezi českými čtenáři, patří *Der kleine Wassermann* (1956, česky jako *Vodníček*, 1971), *Die kleine Hexe* (1957, česky jako *Malá čarodějnice*, 1993), *Der Räuber Hotzenplotz* (1962, česky nevyšlo), *Das kleine Gespenst* (1966, česky jako *Bubu a generál*, 1972), *Krabat* (1971, česky jako *Čarodějův učeň*, 1996) aj. Za svou

tvorbu získal snad všechna ocenění, jaká tvůrce literatury pro děti může získat: prestižní Cenu Andreade Gryphia, Státní cenu za literaturu pro děti, Evropskou cenu za literaturu pro mládež i Mezinárodní cenu Hanse Christiana Andersena.

Ve výčtu Preußlerových děl je několik takových, jež jejich autor zasadil do krajiny svého mládí. Jak dokládá jeho osobní vyjádření, byl mu z nich zřejmě nejbližší román pro věkově širší čtenářskou obec, nazvaný *Die Flucht nach Ägypten* (1978, česky jako *Útěk do Egypta přes Království české*, 1996). Autor k této knize řekl: *Lásku k rodišti, k mé zemi, v níž jsem prožil dětství, jsem se pokusil vyjádřit v románu Útěk do Egypta přes Království české. Tento román obsahuje velmi mnoho osobního, také mnoho z historie mé rodiny. Pokouším se vylíčit i dobré sousedské vztahy mezi Čechy a Němci, spolužití přece nebylo vždycky poznamenáno jenom nepřátelstvím.* ³

Příběh je parafrází biblického útěku svaté rodiny před řáděním krále Heroda. Na strasti plné cestě doprovází betlémské uprchlíky sám archanděl Gabriel. Avšak do děje nezasahuje jen nebe, ale i peklo, což vede k mnoha komickým situacím. Navíc v průběhu cesty svatých poutníků ožívají pozapomenuté obyčeje, tradice lidových betlémů, jež situují známý biblický příběh doprostřed české krajiny, a také svět c. k. mocnářství. Cesta z Betléma do Egypta vede v Preuß-

Otfried Preußler pětasedmdesátiletý

lerově vyprávění přes Království české a její trasa je pečlivě zmapovaná: vedla od Rumburka, kolem Šluknova, pak Českolipskem, kolem Ještědu a dál jizerským a krkonošským podhůřím – chudými kraji zalidněnými převážně skláři, tkalci a chalupníky – až do blízkosti Trutnova a odtud po staré celní silnici přes Žacléř ven do Slezska, odkud to prý pak do Egypta už nebylo příliš daleko...

Navzdory biblickému námětu je v samotném textu téměř celá jedna kapitola věnována složitému soužití Čechů a Němců, kde pokus o jejich smíření, přestože ho podnikl sám svatý Václav, končí nezdarem. Vypravěč to komentuje takto: *Ale třeba k tomu ještě nedozrál čas, a tak to svaté české kníže neustane, a bude za oba prosit, za Weishauptly a Bělohávký, aby se jednoho dne nepřivedli vzájemně do neštěstí i se svými národy. – A kdyby to měli přeci jen provést, nechť to Bůh ve svém úradku zařídí tak, aby alespoň potom, když se jim všem to neštěstí stalo, našli k sobě zase cestu a jednou provždy zjednali na světě mír.*⁴

Také kniha *Der Engel mit der Pudelmütze* (1985, česky jako *Anděl v kulichu*, 2009), soubor sedmi vánočních příběhů z Jizerských hor, jak zní její podtitul, zavádí čtenáře do období rakousko-uherské monarchie, tentokrát na přelomu 19. a 20. století. Její příběhy se tedy odehrávají zhruba o půl století později, než tomu bylo v *Útěku do Egypta*. I tato kniha je evokací Vánoc, jak si je Preußler pamatoval ze svého dětství v Liberci. A tak reálná krajina okolí Liberce splývá s krajinou vyřezávaných betlémů, jaké se tehdy stavěly skoro v každé domácnosti, ať byla česká, nebo německá.

Pět příběhů se odehrává v Jizerských horách, jeden na Ještědském hřebeni a jeden v Liberci, přičemž dějový základ každého z nich je téměř stejný – jeho hrdina se vydává do Betléma, aby obdaroval právě narozeného Ježíška. Osou všech příběhů je tedy Betlém, i když jejich hlavním dějištěm jsou chalupy na svazích Jizerských hor a důležitými postavami jejich typičtí obyvatelé: chalupník, koštišťář, sklář, vazačka květin, preclíkář, venkovský učitel, pouťová prodávčka a muzikant. A samozřejmě děti, to jsou hlavní hrdinové. Aby byla iluze místního zakotvení dokonalá, nechal Preußler některé svoje postavy v náznamech promlouvat v místním německém nářečí.

Povídkový soubor *Mein Rübezahl Buch* (1993, česky jako *Moje knížka o Krakonošovi*, 1998) obsahuje dvacet šest vyprávění žánrově tíhnoucích k pověsti. Jak to v krakonošovských vyprávěních známe i odjinud, příběhy jsou spjaté s konkrétními místy (Harrachov, Vrchlabí, Jilemnice, Jelení Hora a Sklářská Pořebska ve Slezsku a další místa z obou stran Krkonoše, tedy ze strany české a slezské. Ta oboustrannost je dosti podstatná, protože díky postavám, jež velmi často z jedné strany na druhou přecházejí, dochází ke konfrontaci života v obou prostředích.

Za zvláštní zmínku stojí jazyk knihy, a jelikož jde o knihu překladovou, je třeba v této souvislosti též zmínit jméno překladatele, jímž byl Ladislav Josef Beran. Práce, kterou odvedl, je úctyhodná, protože lexikon, s nímž pracoval, bylo velmi různorodé – od úzce odborných termínů spjatých s řemesly, z nichž mnohá už zanikla, přes lidové názvy všech bylin, plodů a semen, co rostou po Krkonoších, až k přepestré škále hypokoristických podob rodných jmen obrovského množství postav, jimiž je Preußlerova kniha zalidněna. Nejsou tu však vzácné ani poetismy, často v synonymických řadách.

Většina Preußlerových knih dosud nebyla přeložena do češtiny, mezi nimi zřejmě i poslední „liberecká“. Jsou to vzpomínky na život v Liberci, nazvané *Herr Klingsor konnte ein bisschen zaubern* (1987; česky ve volném překladu Pan Klingsor uměl tak trochu čarovat).

V nedávno vysílaném pořadu Českého rozhlasu, nazvaném *Otfried Preußler – nekorunovaný král německých pohádkářů*, zazněl názor, že spisovatelův vztah k Čechům i k Čechám byl komplikovaný. Jako možný doklad bychom mohli chápat některé pasáže v knize *Útěk do Egypta přes království české*, z nichž jednu jsme citovali. A o slavném Krabatovi, inspirovaném starými lužickosrbskými legendami a nezapomenutelně ztvárněném ve známém animovaném filmu Karlem Zemanem, prý sám Preußler řekl: *Je to příběh lidí, kteří se dostanou do pokušení a zapletou se se zlou mocí, příběh naší generace.*

Komplikovanost jeho vztahu k rodnému kraji potvrdil v onom rozhlasovém pořadu rumburský rodák Rudolf Schnittner, žijící mnoho desetiletí v Německu, který prý před lety Preußlerovi nabídl, že by mu

Preußlerův rodný dům v Čapkově ulici čp. 233–V

Otfried Preußler v roce 2008

nechal v Liberci zhotovit pamětní desku: *Asi třikrát jsme spolu telefonem hovořili. Byl milý a vstřícný, ale pokaždé to odmítl. Jednak říkal, že dům, kde se narodil, už nestojí, že by deska musela být na domě, kde žil později. A pak ještě řekl, že nemá se současným vedením Liberce dobré vztahy – s komunisty prý vycházel lépe. Víc to nerozváděl.*

Třeba by se Preußlerův názor na liberecké představitele změnil, kdyby se dožil čestného občanství města, o jehož udělení se paradoxně začalo uvažovat vloni koncem roku. Počátkem roku následujícího však spisovatel zemřel.

A komplikovanost jeho vztahu k Čechám? Těžko mohl být jednoznačně pozitivní po tom všem, co se událo po skončení války. Jak jinak si však lze vysvětlit skutečnost, že O. Preußler zařídil, aby liberecká knihovna dostávala všechny jeho vydané knihy, než kladným vztahem k jeho rodišti? A co mnohá z jeho děl, z nichž vane nostalgie, která může pramenit jen z lásky. O lásce k rodišti, k zemi, kde strávil dětství, nakonec hovořil i v citaci uvedené v tomto textu. Každá kniha je zrcadlem nitra svého tvůrce, co zhlédneme v těch Preußlerových, je na každém z nás.

Druhým z oslavenců je **Ludvík Středa** (24. 7. 1928 v Úpici – 15. 10. 2006 v Liberci), autor literatury pro děti, ale také básník píšící poezii pro dospělé čtenáře. Narodil se a vyrůstal v Úpici na Trutnovsku, brzy ztratil otce a jeho matka, ochotnická herečka, se po smrti otce znovu provdala, zařídila si obchod a modistickou dílnu. Ludvík vystudoval textilní průmyslovku v Ústí nad Orlicí a od roku 1952 žil a pracoval v Liberci, nejprve v textilním průmyslu, poté krátce jako redaktor regionálních novin Vpřed a po prověrkách v době normalizace opět v textilním průmyslu.

Od roku 1991 vedl Literární klub při Krajské vědecké knihovně v Liberci, v němž se více než deset let věnoval nastupující mladé generaci prozaiků a básníků. Mnohým začínajícím básníkům pomohl k vydání první sbírky. Později se k němu připojili i V. Piša a J. Janáček. Cílem Literárního klubu bylo nejenom vychovávat nové spisovatele, ale také pěstovat v mladých lidech vztah k literatuře. Kromě činnosti v Literárním klubu Ludvík Středa působil jako porotce literárních soutěží Aby ze světa nevymizela radost a Nisa – řeka, která nás spojuje. Býval také členem poroty při festivalech loutkového divadla Mateřinka.

Debutoval sbírkou *Na zemi žijí lidé*, vydanou v roce 1962, a celkem napsal za svůj život čtrnáct sbírek pro dospělé čtenáře. Poezie mu byla ze všech literárních druhů nejbližší, největšího úspěchu však dosáhl jako autor knih pro děti a mládež. Za knihu *Sloňům vstup zakázán* obdržel v roce 1993 Zlatou stuhu, prestižní ocenění udělované nejlepší dětské knize ro-

ku, příběhová próza *Dědeček z višně* (1998) byla odměněna cenou nakladatelství Albatros. Známe jsou však především dva třináctidílné cykly kreslených večerníků *Kosí bratři* (1980) a *Kosí bratři a větrný kohout* (1982), které byly podle jeho předlohy natočeny Československou televizí. Od sedmdesátých let

spolupracoval také s Československým rozhlasem. Pro rozhlasový dětský pořad Hajaja napsal více než sedmdesát autorských pohádek. Středovu dramatickou tvorbu pro nejmenší uvedlo Naivní divadlo v Liberci i další scény u nás a v zahraničí. Mezinárodní úspěch měla dramaturgie *Pohádky s Hvězdičkou* (1982).

Myšlenka věnovat se i tvorbě pro děti se zrodila ke konci šedesátých let, kdy L. Středa psal pohádky a říkanky pro své syny. Dětská tvorba představuje větší část Středova literárního díla. Verše pro děti otiskoval od roku 1969 v dětských časopisech *Mateřídouška*, *Zlatý máj*, *Sluníčko* aj. V roce 1971 mu vyšla první sbírka básní a říkadel *Z holubí pošty*. Pak následova-

ly sbírky *Bernardýn na provázku* (1981), *Usmívánky* (1985), *Proč pláčou světlušky* (1990) a *Medvěd na plovárně* (2004). Jeho verše určené dětským čtenářům se objevily i v knize J. Suchla *Dobrodružství s vrtulníkem* (1979) a v obrázkové knížce M. Janáčka *Perníková chaloupka* (1981). Byly také vydány dva výběry jeho veršů: *Ryba v kleci* (1988) a *Knoflík pro štěstí* (2005).

Zatímco Středova tvorba pro děti se vyznačuje humorným nadhledem a často až nevázanou hravostí, z jeho básnických sbírek pro dospělé zaznívá melancholie a smutek existenciálního rázu. Tato ambivalentnost jeho tvorby je velmi nápadná, zmiňuje ji i Milan Exner v recenzi Středovy sbírky pro dospělé *Srázy* (2007). V závěru úvahy na toto téma recenzent píše: *Nabízím takový pohled na vnitřní souvislost Středovy lyrické tvorby a jeho tvorby pro děti: tvorba pro děti je pro Středu terapií!*⁵

V posledních sbírkách Ludvíka Středy se hojně objevuje přírodní tematika, a především motiv hor, které mu poskytovaly azyl před shonem a anonymitou města, kde se často cítil sám.

Inspirace horskou krajinou byla pro poezii L. Středy typická, a i když pocházel z podhůří Jestřebích hor, jež se v jeho verších také občas mihnou, již bylo zmíněno, že blízké mu byly především Jizerské hory. Impulsem k tvorbě mu byly také krajinářské motivy ve výtvarných projevech jeho přátel, například Vladimíra Komárka nebo Milana Janáčka.

Redakční nekrolog v časopise Světlik uvádí: *Jako tonoucí stébla chytal se přírodních krás kolem sebe. Měl rád Jizerské hory a Krkonoše. Vydával se na dlouhé pochody po horských hřebenech a jeho poezie tu našla mnohostrannou inspiraci.*⁶ Ve sbírkách

Ludvík Středa

Dobývání Annapúrny (2004) a *Živé ploty* (2006) najdeme nejvíce veršů inspirovaných zmíněnými procházkami po horách, např. v básních *Kateřinská cesta*, *Vlčí důl*, *Jizerka*, *U Jizery*, *Výstup na Bukovec* a *V Jizerských horách*, jsou tu však i básně věnované Ještědu nebo Kozákovu.

Hory byly v jeho poezii častým prostředkem idealizace, představují jedno z mála útočišť, do nichž se člověk může uchýlit (*Naslouchat dovedou / jen nedělní kopce. / Stromy, řeka, vřesoviště; Do hor, vysokých až k nebi, / chodíme se džbánem / pro upřímnou vodu; Vrátime se do hor, / kde rostou moudré stromy, / a budeme vyzvídat: [...] Stromy svým stínem / ukážou k pramenům, / z nichž jsme už kdysi pili. / Vrátime se tam.*)

Často však dochází k tomu, že i básně nesoucí název upomínající na autorovy výpravy do hor nakonec sklouznou k jeho nejfrekventovanějším tématům, jimiž byla **láska** (V Jizerských horách: *Taková zrádná mlha / padla na hřebeny, / že nebylo vidět / z očí do očí / a ztěžka prodíral se / z hlasu hlas. // Zaskočená, / zaskočený. // Kroky, co vedly k Tobě, / slyšelas.*); **stáří a samota** (*Kateřinská cesta: Koně, co dosloužili, / už nepobídne bič. // Krajina marně vábí / za sedmery hory, / kde mlhy vystupují z brodu, / aby zalehly jiskry od kopyt. / Dlaň místo hřívy / pohladí vodu.*) nebo **morálka** (*Z Jizerských hor: Kameny rameny / podpírají oblohu. // Ještě dlouho po zelené smrti / hrozí nám kopce za příkoří, / které jsme dopustili. // Za vším, co jsme opustili, / vyrostli němí žalobci, / co ukazují prstem. // V myších skryších / je tlačnice / jako na vesnické pouti.*)

V roce 2008 věnoval Jiří Janáček památce Ludvíka Středy svoje vyprávění *Jak šel pohádkář do světa*. V textu mizí básnickovy noční můry, protože tady je připomenut jako autor literatury pro děti, a to pro-

Ludvík Středa s Jiřím Janáčkem
na výstavě ilustrátorů při Zlaté stuze

střednictvím setkání s postavami ze svých dětských knih. Na své pouti potkává např. pana Hvězdičku, domovníka Pinkavu, kočku Julču, dědečka z višně, babičku na inzerát i kosí bratry Václava a Josefa. Ani Jiří Janáček ve vyprávění neopomněl Středovy procházky po Jizerských horách, krajíně „bez hluku a shonu“. Zmiňuje i jeho cenný inspirační zdroj v tvorbě pro děti: *nejvíce nápadů mi vždy přinášely veselé obrázky pana malíře Lady. K těm jeho zvířátkům se mi to psalo samo.*⁷ Připomíná rovněž ocenění, které Ludvík Středa získal v roce 1993 za knihu *Slonům vstup zakázán: „Ale to je Zlatá stuha nakladatelství. Dostávají ji každým rokem nejlepší literární práce pro děti,“ skromně poznamenal spisovatel.*⁸ V závěru vyprávění básník sice mizí za obzorem, na cestě bez konce, avšak zanechává zde svůj literární odkaz.

Foto Bořivoj Černý

- 1 Srov. SLABÝ, Z. K.: Lidé, které jsem potkal nad knihami – Otfried Preussler, *Zlatý máj* 1988, č. 7, s. 419.
- 2 Srov. Humanita: podání sklenky vody. Rozhovor s německým spisovatelem Otfriedem Preusslerem. Lidové noviny 16. 12. 1999, s. 19.
- 3 Srov. Humanita: podání sklenky vody. Rozhovor s německým spisovatelem Otfriedem Preusslerem. Lidové noviny 16. 12. 1999, s. 17 a 19.
- 4 Srov. PREUSSLER, O. *Útěk do Egypta přes království české*. Praha, Vyšehrad 1996, s. 220.
- 5 EXNER, Milan. Na lodi Odysseově. *Tvar*, 2007, roč. 7, č. 8, s. 22.
- 6 Dětem odešel pohádkář a velkým čtenářům básník. *Světlik*, listopad–prosinec 2006, č. 22, s. 2.
- 7 JANÁČEK, J. Jak šel pohádkář do světa, s. 30.
- 8 JANÁČEK, J. Jak šel pohádkář do světa, s. 30.

Ludvík Středa

EVA KOUDELKOVÁ, nar. 1949 v Náchodě, žije v Liberci, literární historička, editorka, adaptátorka lidových vyprávění. Vystudovala češtinu a angličtinu na Filozofické fakultě UK v Praze, absolvovala doktorandské studium na Filozofické fakultě UP v Olomouci. V současné době vyučuje na Pedagogické fakultě TUL, v r. 2000 založila regionálně zaměřené nakladatelství Bor.

Knižní publikace: Je autorkou monografií *Literární ztvárnění lidových pověstí z Náchodska* (1999) a *Krakonoš v literatuře. Kapitoly k literárnímu ztvárnění látky o Krakonošovi* (2006) a 14 beletrizovaných souborů původně lidových vyprávění, z nichž značná část přibližuje vyprávění německých obyvatel Čech: *Pověsti z Broumovska* (2000), *Pověsti z Liberce a Liberecka* (2001), *Pověsti z kraje sklářů* (2004), *Babiččina vyprávění* (2006), *Pověsti od řeky Smědé* (2007), *Broumovsko v pověstech* (2009), *Pověsti od Nisy a Kamenice* (2010). V roce 2010 přeložila a upravila autorskou pohádku libereckého sudetoněmeckého autora Paula Rainera *Město nad Nisou. Die Stadt an der Neiße* (vyšla v česko-německé verzi).

Josef Král

Osm životních zastavení

Se jménem Josefa Krále jsem se seznámil podstatně dřív, než jsem se s ním potkal osobně. Nevím, kolik mi bylo let, když jsem četl knihu historických reportáží *Parašutisté*, v nichž mně tehdy neznámý autor otevřel oči tím, jak to vlastně bylo s některými partyzány a parašutisty v a po druhé světové válce. Kniha, která vyšla již v roce 1967, výrazně přispěla k boření legend o odboji. Její text i postoj Pepíka Krále k okupaci v šedesátém osmém způsobily konec jeho kariéry novináře i historika.

Autoři osmého Kalmanachu 2013–2014 nevěděli, jak toto významné výročí našeho kolegy a kamaráda připomenout. Proto jsme navrhli, aby, když má na zádech oněch osm křížků, jak se kdysi říkalo, sepsal podle svého uvážení svých osm životních křížovatek. Kdo jiný by je měl znát lépe, než právě on? A protože ve vyprávění zapomněl na svou výtvarnou činnost, přidali jsme jako devátou křížovátku jeho starší text nazvaný Malování jako alchymie. Stejně jako předchozí vypovídá o Josefovi mnohem víc, než bychom to svedli sami.

Všechno nejlepší!

Jan Šebelka

Zastavení první

přišel jsem na svět kolem desáté dopoledne v domku, kde před padesáti lety zedníci narychlo dodělali omítku, abych se měl kde narodit... vřeštěl jsem do modrofialova a doktor v bílé gumové zástěře si myl ruce, všetečná porodní bába volala: *je tam ještě jedno!* maminka zvedla umučené oči k čerstvě vybělenému stropu a vzdychla, *panebože, říkali to!* a myslila tím dřevorubce svačící na pasece v Kersku, když šla kolem a chlapi volali: *kam s tím bubnem, mladá paní, to budou dvojčata*,

sestřička celé dny plakala, aby nezůstala pozadu za mým řevem... za čtrnáct dnů umřela na psotník a já se rozvaloval s plným břichem maminčina mléka v kočárku pro dvojčata, potom jsem dostal žloutenku a byl jsem v žlutém kočárku téměř neviditelný, plakal jsem týden a nebyl k utišení? museli mi vařit odvar z makovic, abych usnul? proč nepláču dosud? měl bych projít zahradou, natrhat devatero kvítí a odjet hledat hrob, ale nejdřív se musím zeptat matky, jestli si vzpomene, včera telefonovala, že při stěhování ztratila černý kastrůlek i s pokličkou: hrobeček a kastrůlek k nenalezení, jako by mě s Mařenkou půlka umřela...

Zastavení druhé

začal jsem psát v šestačtyřiceti letech, kdy všechno zachvacuje rez a kamarádi se uchlastávají, aby měli aspoň nějakou jistotu, zůstávám sám stárnoucí u psacího stroje a trápím se, jak zobrazit rozklenutí od narození až k tomuhle okamžiku... tříšť písmen nad úvozovou cestou před čtyřiceti lety! žebříňák ta-

žený kravami, prach se uzavírá za bosýma nohama jako živý, běžím, abych se svezl, ale nikdy sen o létě nedostihnu, čas

všechno rozvál: jak může být prach, když není úvozová cesta? jak se mohou husy pást na strništi, když se vezou vykuchané a zmrazené v igelitových pytlících?

snad jsem poslední smysl minul v embryálním moři, kde jsem plaval dueto s Mařenkou... táta jel na kole do Poříčan pro doktora a slzy mu kapaly na řídítka, ptám se ho včera osmdesátiletého: a na co umřela? už si nepamatuje, ani o slzách neví, i když k nim má ve stáří blízko jako krajina rozetnutá betonovými pásy dálnice, na budoucí čtenáře nejsem zvědavý, hlava mě z nich bolet nebude, i když házejí urnou z kouta do kouta, slyšíte, jak se uvnitř vyschle přesypám?

jen abyste neupadl do grafomanství, redaktor mi zahrozil ukazovákem, *se čtenáři musíte počítat, copak nevíte, že jsou schváleny tři způsoby psaní?* ukazoval úřední šablony, co přikládá na každý rukopis, nůžky, lepidlo a pro nepolepšitelné zápalky, proč mu vykládat, že se chci propsat k tvaru, kde rytmus myšlenek je totožný s rytmem vět a myšlenky nejsou v rozporu s vnitřní přirozeností? *pane redaktore, mohl bych si vzít svůj rukopis pohozený v tak nebezpečné blízkosti krbu?* roztržitě kývl, protože na druhém konci drátu měl slavnou spisovatelku a v hlase mu bublala zamilovanost starého kozla, sebral jsem ru-

Josef Král: Embryo I

kopis a ještě jeden cizí, v tušení, že by to mohla být spřízněná duše a nemýlil jsem se: tak začalo přátelství s básníkem Emilem...

rytmus kroků diktuje věty, padají na dláždění, některé rozšlápnu, jiné zahubí cizí nohy, plešatý pán tlačí plečku na dvou kolech jako můj polabský děda v bramborách, radličky pozvedá nad žulové kostky, jež byly kdysi slavným pomníkem, narůžovělou žulu lámali nedaleko v horách na Stalinův pomník, který měl vydržet tisíc let a odstřelili ho za pět, zlatovlasá, sádelnatá strčila hlavu do plexisklové kukaně a aniž vhodila minci a vytočila, zvedla sluchátko a překotně mluvila, slova se překrývala a praskala v proleženinách: koukám na zlaté vlasy do půli zad a překonávám touhu, navíjet je na prst... naslouchám křiku ve slepé uličce, zatímco zlaté vlasy unikají do fronty na polomrtvé kapry,

okresní laureát mě pokynem, jenž měl být blahosklonný, zastavil v pospíchání, ptal se, proč nezajdu na kus řeči, snad se nezlobím? stojí na žulové kostce, jež byla kouskem Stalinova kníru... dnes je zvlášť roztržitý, za dvě hodiny přijde rozvodem o polovinu majetku a celou ženu, kroutí mi knoflíkem šustáku a pořád naléhavě mluví: obhlížím výklad se zahradnickými potřebami, Arafosfotion je nejrychlejší na škůdce, vstřebává se pokožkou, nábytek musí nechat ženě a taky s milenkou jsou potíže, raději si nechám ukrotit všechny knoflíky, než abych vzbudil zášť,

rozmluva podobná mdlobě doznívá celý den: chodím a něco říkám, taky platím a dávám pozor na vracení drobné, jím polévku a umdlévám, hlava mi padá do talíře, nudle plavou sem a tam netečné k mojí osamělosti,

Zastavení třetí

květnové sněžení! rozpočítávám silokřivky zimomřivých postav křížujících náměstí, prapory nasáklé deštěm a vítr jimi praská jako výstřely, na autobusové zastávce se přeli, kdo v noci zapálil památnou budovu, a že prý ze tří stran! *jaké máte alibi? nemocný zub? a vyplachování teplým heřmánkem ve tři ráno? kdo vám to dosvědčí?* chystá se slavnostní otevření městských lázní za účasti ministra, rozestavení stráží je vymyšleno znamenitě: zorná pole se překrývají, nemohou železní rytíři v hale poskytnout úkryt? co zamýšlejí čtyři ruce tisknoucí se už potřetí? zanedlouho ministr vystoupá na skokanskou věž a za uctivého potlesku se vymočí do bazénu s nebesky modrou vodou a tím zahájí nepřetržitě močení trvající pětadesát let... v zástupu naháčů jsem i já, výrostek sotva čtrnáctiletý s polucí mléčné se rozpouštějící v plavkách,

sněžení mi zavírá oči pod okapy přetíženými metráky ledu: plošiny se vysouvají do jejich těsné blízkosti k zavěšení transparentů: oslavy musí pokračovat i ve vánici, zapadané budou hledat minovými detektory, budoucnost se ohlašuje tříteřínovými signály budíku podobného ručnímu granátu, kotouče magnetofonu se zvolna otáčejí a já si říkám: kotouče magnetofonu se zvolna otáčejí, a když to přehrávám, slyším: kotouče magnetofonu se zvolna otáčejí... prapory nasáklé deštěm do rána zmrzly a ve větru nestřílely,

žilka v hlavě telegrafuje, že je trvale přetížena a nikdo neslyší, obrátil jsem se na druhý bok, upřel pohled na kliku lesknoucí se mosazí, proč nikdo nevhází? dokonalá šumivá výduť mi nebrání v aktivitě, otevíru deník Franze Kafky a čtu, co napsal jedenáct let před smrtí: „*Nesmírný svět, který nosím v hlavě. Ale jak osvobodit ten svět a nerozervat se. A tisíckrát raději se rozervat než ponechat ho v sobě pohřbít.*“

pes mi vyšívá chatrné spaní štěkotem, po silnici jde opilý soused s dřevěnou nohu a hrozí do našich oken na dědka, který tady už léta nebydlí, mžourám si škvírou v břiše do vnitřností, mihne se kostlivá ruka s vařečkou, v dutých kostech hvízdá, převody zpomalují: v zoufalství hrábnu do hromádky genů a podoběn rozséváči je rozhazuju do větru,

telefon mlčí a já vím proč: pan Hrabal nezavolá, zatím se neuskuteční slíbené setkání: zázrakem unikl smrti při autohavárii, z jeho čokoládově hnědého escorta zůstala hromada zohaveného plechu, chodí pomalu, raději nemluví, zlámaná žebra bolí... bude ho zajímat moje pětileté psaní, kupení drobného vytí v naději, že z toho jednou bude krásná vlčí píseň?

Zastavení čtvrté

naléhavost vnitřního proudu mě přivedla k psaní až v šestačtyřiceti letech... muselo uběhnout ještě hodně času, než jsem texty sestíhal do knížky, jako příliš rozbujelý živý plot a věnoval ji panu Hrabalovi, protože jiný v úvahu nepřicházel, i když jsem prolistoval dva slovníky českých spisovatelů: někdy se lekám, že můžu umřít dřív než on, i když mladší o devatenáct let, nerozhoupají se zvony, protože nikdo nebude vědět o nenaplněných nadějích, někdo pečlivější by se na setkání líp připravil, nepil by šest plnů a neseděl v hospodském hluku, nedíval se na pijácké obličejové těhotné žízní pod klenutým stropem, který pamatuje husity,

potom jsme seděli u Vltavy čerstvě vykropeni pivem jako nová křtitelnice, na loďce u žulové zdi se mladí v horku líbali, v takovém horku jsme si povídali a kachny marně čekaly na úlomky rohlíků, masíroval si palcem pravou dlaň po operaci, aby se ruka nezatínala a neodmítala psát na stroji... panorama známé ze stokoruny pohasínalo, *na to je nejlepší husí sádlo vetřít do dlaně*, řekl a trochu se ohlédl, aby viděl, jak ženy dlouhými róbami zametají dlažbu, protože se schylovalo ke koncertu v Rudolfinu,

řekl mi okřídlenou větou: *ve vás je to psaní jako v koze!* a já namítl, že v nemocné koze: *srdce potřebuje tři druhy léků, aby zdolalo rodovou arytmií a kromě toho jsem koza na provaze, která spásá plácek reality, kam až dosáhne*, mlčel a možná si vzpomněl na kdysi slavné, kteří mu v jeho psavých začátcích říkali něco podobného, ztotožnění odtéká jako pivo proměněné v čurání, zatímco napsané bolí jako střepiny, nedávno dokončil Autičko, jeden ze svých nejlepších textů o osudové havárii a zabíjení koček: po dočtení jsem chodil v mráкотách, jako by ještě nedoznělo tříštění skla, borcení karosérie a opožděný výkřik: *já vás vůbec neviděl!*

sedíme s hlavami těsně u sebe a mluvíme o nepojmenovatelném *Tao*... podobá se to čtyřruční hře na

klavír: když jsem doma tenhle příměr vyslovil, ženuška se smála: *to je vidět, že jsi nikdy nehrál na klavír! Čtyřručně, je to ohromná otrava* a myslela tím mládí a sestru, vltavská voda pod žulovou zdí se uklidnila spícími kachnami s hlavami pod křídly, za rok se nábřeží zřítí, ale to už budeme daleko odtud existovat každý ve svém čase, kamenná lavina nás nepohrbí v lodičce s milenci,

v setkání je obsaženo všechno, ale ne ve slovech, v jakýchsi gravitačních vlnách, které se vzdouvají a mizí beze stopy, smrt a sex procházejí jeho dílem v těsném objetí a stárnutím se smrt stává dominantní: nezapomene se ohlédnout za slečnami jdoucími kolem, zrovna když si povídáme o pohlavní náruživosti Karla Hynka Máchy,

Zastavení páte

kocouři za námi běží se zoufalým mňoukáním... zašajnuju baterkou a z křoví jim rudě svítí oči, křičím: blbci! dyť jdu s Pavlíkem naproti Milence... nedají si říct a na křižovatce přeběhnou těsně před autem, reflektory osmýčící opuštěnou továrnu a přeskočí strouhu hniјící vody, kocouři vyvádějí jako na Titanicu, rozbíjejí moji jistotu, že po návratu domů najdu všechno při starém, panikaři i pes cukající se na řemínku... Milenka už byla v dohledu, když zhasla světla, protože energetická špička vrcholila, tápali jsme v průjezdné tmě a králík se dopékal na malý plamínek, chutnal i jí, malému cvrčkovi rázujícímu temnou silnicí,

dnes ještě nepukla nebeská klenba tryskáčem, ještě nezažduňel při překonávání zvukové bariéry, po kolika hromových ranách popraská kostra uložená na pružných kloubech? nad Mexickým zálivem explodoval raketoplán a svět trne nad sedmi zabitými, ale za chvíli jsou mnohonásobně překryti mrtvými v Libanonu a jinde, žena utloukla kladivem ochrnutého, aby mu nemusela posluhovat... ležím ve tmě zesvětlené zapadajícím měsícem: chci myslet na lidi v dobrem, ale u každého najdu něco, čím nesplnil moje očekávání: i já zklamal jejich naděje, jako by prasklo pero, zdálo se ocelové a bylo skleněné a tak tiše vyjeme bolesti od narození až do okamžiku, kdy na stráni piští nenadálá smrt a kolem okna se mihne neslyšným letem sova,

den, kdy jsem si začal hrát na točící se zeměkouli, byl k nerozeznání od jiných: ale srdce tikalo jako časovaná bomba a mozek se zamlžoval nedostatkem kyslíku, doktor mě proklepal polonahého ve starém křesle, zatímco jsem mu šepotavě povídal, že jsem z dvojčat a že Mařenka umřela za čtrnáct dnů na psotník... *dobrá, dobrá, zhluboka dýchat*, konejšil mě studeným uchem

na zádech, přestože jsem nijak nešílel, však jsem nechtěl, aby ženuška volala 155, deset minut jsem doufal, že se srdce uklidní a raději jsem seděl, abych si při upadnutí nenabil... potom jsme frčeli s modrým blikáním na střeše a v nemocnici mě vezli v pojízdném křesle na oddělení intenzivní péče,

ráno mě odvezli domů sanitkou a asi za týden jsem o tom podal zprávu panu Hrabalovi v podobě tří textů, protože jsem už další nestihl, a tím jsem naznačil, že druhá knížka už nemusí být, dál mě vychovával spartánskými metodami, z nichž nejdůležitější bylo mlčení: ale po čase U Zlatého tygra jsem mu nemocné srdce nemusel připomínat, ptal se, jestli můžu pivo a kolik, frajersky jsem objednal další, protože jsem si myslel, že z nejhoršího jsem už venku, chtěl mě potěšit v mojí pobledlosti a vyhublosti, a tak řekl, že nemůžu umřít, dokud všechno, co mám v sobě, nedám na papír: *já jsem smrti blíž a nic si z toho nedělám!* pingl přinesl další napěněné pultitry a hned jsme se přestali strachovat, pili jsme a koukali na sebe rozmazaně přes pěnu uvázlou na skle, při psaní musím dávat pozor, aby to nebylo růžový pro mne ani pro něho: když mi říkal o mojí vzdálené smrti, díval jsem se mu nad hlavu, jestli tam není svatozář na důkaz, že to má přímo od pána boha, ale nic tam nebylo než cáry cigaretového kouře, zklamaně jsem vzdychl, dál jsme nic nerozváděli, ani si nepadali do náručí, dopili a šli si povídat na procházku,

nic se nezhoršuje ani nezlepšuje: odpočívám na místech, která jsem jindy míjel svižným krokem a nemám se pryč už nikdy rozčilovat, ale kam se poděje

Josef Král: *Byzance I*

vztek zděděný po polabském dědovi? už mi konečně došlo, jak jsem závislý na fungování dutého svalu o váze 350 gramů, a je to skličující pocit,

Zastavení šesté

před řeznictvím stojí auto plné masa a much, sbíhají se lidé i z ulice, kde je zákaz vybíhání, dva statní chlapíci nosí prasečí půlky, řidič hlídá, aby chodci nekradli, vedoucí hlídá řidiče... pak nesou dvě přepravky jater a ledvinek, s nimi přichází do řeznictví muž dosud okounějící a legitimuje se, jako zvláštní kontrolor na podpultový prodej... spousta much a trpělivé čekání, maso se odborně bourá: šlachy koupím pro psa, krásná řeznice mi je schrání do kbelíku, proklouznu kolem fronty a ptám se: *nemáte něco pro psíka?* zezadu mě chytají, abych nepředbíhal a řeznice křičí: *pustte pána, chce jen šlachy pro psa!* nepustí, a tak řeznice odmítá prodávat... škubu se a kdoví, jak by to dopadlo, kdyby jim neuklouzly nohy na dlaždicích plných rozšlapaných much,

dostal jsem balík šlach za pět korun a vítězný úsměv krásné řeznice, *jaká byla dovolená ve Španělsku?* ptám se, nadouvá perfektní hrud', *pohádková nádhera*, a fronta bledne závistí, potom už svižně prodává, laciný bůček není, zato kýta za devadesát co hrdlo a peněženka ráčí, pajšl se nevyplácí vozit, když zdražili benzín, kontrolor dohlíží, aby se dávalo na osobu čtvrt kila jater a druhou přepravku nařizuje schovat na odpoledne pro ty, co přijdou ve dvě z práce,

vedoucí si mne ruce spokojeností: mohl dopadnout daleko hůř, kdyby to natáčela televize a esenbáci se ptali, co tady dělá půlka prasete bez občanského průkazu a jitrnice z domácí zabijačky: jinde hoši v zeleném vypátrali tovární dvůr, kde už dva roky prší do drahých zahraničních strojů, anebo televizní kamera ukazuje metráky chleba, co jdou rovnou z pekárny do koryt prasatům, televizní hlasatel chválí hrdinství žen u tkalcovských stavů, nad nimiž jsou plachty, aby děravou střechou nepršelo do tkaní a já u obrazovky křičím, *proč se na to nevyserete?! kdo prošetroval peníze na opravu střechy, kdo dosadil neschopného ředitele?* a jdu si vzít tabletku nitroglycerinu k pomalému rozpouštění pod jazykem, aby se divoce bušící srdce uklidnilo,

prý je lidstvo vševědoucí jako Bůh, jeden mozek rozdělený do pěti miliard hlav, nechápu, co je v nás božského, v nás čtyřech uzavřených v plechové krabici? páchneme včerejším alkoholem, výfukovými plyny, starostmi a úzkostmi a řidič navíc hloupostí,

Josef Král: Loutkář

vedeme dialogy bez naděje na porozumění: nesvéprávný se blaženě usmívá představě velkého hrnce vařící vody a já myslím na okupační příběh o statečnosti a nepotrestané zradě a do toho řidič pronikavým hlasem: *pršelo a pršelo, takže jsem místo opálení zrezivěl!*

teprve doma jsem se rozepsal jako dešť nadržžený na čtyři hodiny padání: v sobě, ženušce a dětech, v dubech, psovi a kočkách mám na dosah celý vesmír i s obnaženou skálou v rohu zahrady, jak ji vylámali do základů německého domku pod dubovou strání, který je teď náš... k dobru se musím nutit, zatímco zlo do mne teče samo a pes nade mnou vzdychá s hubou plnou zajecích chlupů, dělám stovky drobnopohybů na prosluněném dvorku s melancholií nadcházejícího podzimu, hlasitými povely tlumím roz dováděného psíka, který všechno roztahá a rozkouše, okřiknut plazí se v trávě a sotva se otočím, směje si mi do zad vyplazeným jazykem,

dnes jsem byl na Bulovce za panem Hrabalem, poprvé jsme se setkali jinde než v hospodě: v úzkém nemocničním pokojíku s volnou postelí vlevo u okna, svlečený do půli těla nahříval záda říjnovým sluncem, řekl jsem zbytečnou větu: tak *jsem přijel*, nepokračovali jsme v rozhovoru započatém před dvěma lety,

Josef Král: *Pacienti I*

jak mám vyjádřit nudličkovitý pokoj a starého muže, který se zběsilým psaním dostal na pokraj sil? jsme tu sami, necinkají sklenice, chybí roztočená pípa a hospodský rambajs, za mořem čtou do Hlasu Ameriky jeho Proluky a straničtí funkcionáři šlejí... venku na lavičce jsme si povídali už ne tak překotně jako jindy, už jsem se neptal, jestli je unavený, chtěl vědět, jaké to bylo včera ve Viole a já mu stručně vyličil rozporupné pocity o přestřižené pupeční šňůře mezi autorem a textem: pokyvoval hlavou jako zkušený porodník, který tohle všechno dávno zná, ocenil, že jsem loňskou knížku Hranaté míčky s hřebíčky II. zkrátil o stovku stránek, i když mu bylo líto některých zaniklých souvětí,

z lavičky na říjnovém slunci se pan Hrabal zvedl pět minut po třetí, že musí na injekci, podali jsme si ruce a já řekl: *zase brzy přijedu, co byste jezdil, vždyť mě brzy pustí domů*, div jsem mu neřekl, že přijedu pozítří, abych měl jistotu, že ho neminu: našťastí se modře vzdaloval... ani jsme se po sobě neohlédli, jak potvrdily proudící davy v pozdějším hlášení,

Zastavení sedmé

všude se pije nad svobodou a nadějnými zítřky, všemi směry davy šíří protichůdné informace a fronta u nákladního auta čeká na máslo a mléko... chceme jít vytlouct okna radnice jako reprezentanti Občanského fóra, protože primátor nechce odstoupit, byl ale na rezignaci připravený: do kufříku skládal kompromitující lejstra a sekretářka luxovala fikus, chtěl vědět, jestli už máme lepšího, a my o překot křičeli, jasně že lepšího a věděli jsme, ví, že nemáme žádného, a možná znal i to, co jsme si včera telefonovali poprvé za dvacet let bez konspiračních hesel,

vítězství jdeme zapít do nejbližší hospody, zrovna když rozčilený výčepník vyhazoval opilého ruského

důstojníka... rozplácnul se na dlažbě a hned tahal pistoli z pouzdra, ale našťastí ji už propil a tak aspoň rozbil okno a džíp startoval s kvílením pneumatik, *sakra, aby nejel pro posily*, lekal se kámoš a pro jistotu jsme šli do jiné hospody a nad püllitry se naňořle smáli vlastní připsranosti, která do nás nasákla,

proč jsem se v záchvatu sametového nadšení nechal ukecat na funkci šéfredaktora obnoveného nakladatelství s mizerným platem 2 800, když jsem na všechno sám? vypočítávám sazbu, zalamuju texty a skáču telefonem po republice jako kobylka v kamrlíku na rozpažení, kde se ženské odvedle převlékají a když zamyšlen vejdu, vejskají polonahé jako za mlada a zatím jsou všude povislé, nepotěšil mě ani výhled mansardovým okýnkem do zachmuřeného nebe! na upracovaný svět se chystá znovu chcát,

sešli jsme se na výzvu, že už můžeme, že nikdo neroztočí pendrek a nenastartuje vodní děla: zdravím se s kamarády taky před dvaceti lety vyhozenými, dojíáme se vráskami, nemocemi, podpurnými holemi a že jsme kremelský mráz přežili, mezi námi se svižně prolétají včerejší normalizátoři, vlídní, usměvaví, nabízejí ruce ke smíru... proč nejsem klidný, vždyť nad městem už nezáří rudé hvězdy? jak můžu být klidný, když se mezi nás derou včerejší policejní psi...

jedno je jisté: po ročních omámení možností svobody jsem vystřízlivěl! nenápadní úředníci, kosti a svaly normalizace, se bojí rozhodovat, a tak se brzy dožijeme zpitvořené demokracie, nic nezachrání ani osmašedesátníci zestárlí o dvacet let, horlivě se hrnou do funkcí v čele s Dubčekem, který selhal už tehdy... novým mocným se nelíbí moje nepoddajnost, a tak křičí: *ted', když je nepřítel poražen, musíme všichni jednotně, pravá, pravá, pravá!* a místo do Moskvy se jezdí radit do Londýna a ti nejbohatší do New Yorku: nabízejí dravým kapitalistům republiku k rozprodání... noví investoři naslibují hory doly a málo z toho splní, důslední jsou jen v likvidaci konkurence, a tak radní nechávají bourat zavedené fabriky a úplatky vykrmují svoje tajná zahraniční konta, jak se můžeme vracet do normalnosti, když jsme v ní nikdy nežili?

dřu jako kůň, tisknou se tři knihy naráz a tím přibývá spouště lidí práce, chodí za ředitelem, cože za to bude... slibuje prémie, až se knihy prodají, obličeje se protahují kyselostí: já jsem pro ně příčina vícepráce, a tak mě přestávají zdravít, ženy v klimakteriu se snadno zamilují do fabriky místo do chlapa, který je odmítá kvůli vyhaslým očím, pytlíkovatým nadřům a vypelichanému pohlaví... fabrika nic nenamítá proti opožděné lásce, hučí obvyklým hlomozem, v němž zaniká roztoužené: *já bych pro fabriku i dýchala!*

vychrtlá žena podobná staré opici křičí na zástup čekajících: *nezoufějte, Bůh vás miluje, i když nechcete!* žehná teatrálními gesty do rachotu přijíždějícího autobusu a vzdáleného kvílení sanitky, necítí nevraživost davu hnaného do práce, snad je opilý alkoholem nebo idejemi... nejraději bych ji nakopal, i když nemluví nepravdu, ale ráno za sychravého mženi promlouvat k davové nasranosti?

Osmé zastavení

na silnici pod našimi okny rachotí bagr a zahrnuje hlínou nový vodovod, zanedlouho budou vyměňovat plynové potrubí a na křižovatce betonují masivní sloupky pro most, aby auta mohla najíždět na dálnici... ani chodci nepřijdou zkrátka: silničáři začínají stavět z vesnice stezku pro chodce a cyklisty, jako by se nad námi slitovali, že už třicet let chodíme na autobus v těsné blízkosti roztočených kol,

brzy pak zeměměřiči přinesli Jobovu zvěst, že naše krásná zahrada bude silnicí a domeček pod Dubovou strání odstřelí jako vzteklého psa! všude kolem se už staví podle nových plánů a je pouze otázkou času, kdy buldozery dorazí i k nám,

nekřičíme, *byli jsme vyhnáni z ráje*, protože Svárov rájem nebyl, jak naznačuje jeho název, chtěli jsme tam ale dožít, i když nás lekaly chatrné krovy, hou-pající se podlahy, vlhkost vzlínající zdmi a radioaktivní radon z žuly hluboko v zemi promývané prameny... nebyl to ráj, ale domov, z něhož nás vyhnaly Silnice, a. s., jako bychom byli spoluviníky vyhnání Němců za sny o světovládě,

bagry nic nenechaly na místě, zavalily travnatý dvorek horou zeminy, unkl jim pouze balvan u studny, který býval podstavcem pro Ukřižovaného: už před sto lety sem putovala procesí pro vodu, prý požehnanou Pannou Marií, Němci ji odnášeli v lahvicích i demizonech a nevěděli, že je radioaktivní... z hrstky sousedů ve Svárově uměli už tři na rakovinu a já měl být čtvrtý zrovna v době, kdy Silnice, a. s., práskaly bičem, aby nás popohnaly k totálnímu odsunu,

smrky balancují na okraji šestimetrové propasti: i tihle velikáni uspávání vánkem padnou, vítr roznáší vůni pryskyřice z podetnutých kořenů a také básnický obraz přítele Emila Juliše *stromy s obrovskou plností lidských rukou*... co je tahle devastace krajiny proti Mostecku, kde básník žil tolik let a rval ze sebe bezmocný žal? dnešní svět je k jeho veršům netečný, a nebude se vzrušovat ani naší vzájemnou korespondencí, kterou se chystám vydat,

opřen o francouzskou hůl obhlížím kamenitou planinu, někdejší náš sad... čeho se mám zachytit, abych byl znovu doma? stoletý dub na konci pěšiny ve stráni stojí, i když hodně ořezaný, od něj bylo k drátěnému plotu šedesát kroků, kralovaly tam ztepilé vejmutovky námi zasazené před třiceti lety, lískové keře každý rok sklízené veverkami a větrovým prosvítal sousedův domek... teď zírám na plán zvětřelé žuly a když zvednu oči k obzoru, zastaví se až v dálce na Ještědu,

dolní část zahrady ocelové čelisti zatím nechaly na pokoji, duby a jasany šumí jako by se nic nestalo, je odtud daleký výhled na ještědské pohoří, krmítko pro ptáky se rozpadá stářím, odstřelování skal odtud vyhnalo ptactvo nebeské, přerostlá tráva čeká na kosu, vyhřívám se na slunci a marně očekávám slastné pocity z doby, kdy tenhle půlhektar pozemku byl náš... vzdychnu a opatrně scházím po žulových schodech kolem rododendronu obaleného jako každý rok nafialovělými hrozny květů,

jabloně ještě nepokáceli... z jedné visí zbytek kabelu, rozezníval telefon na mém psacím stole v prvním poschodí, kdyby tu byla žlutá zeď našeho domku s třemi okny, jabloně by po ní rozhazovaly sluneční penízky v rytmu větru,

Zastavení deváté (napřídanou)

Malování jako alchymie

(*Genese chaosu*)

Motto:

... v zákonech, jimiž se řídí
vesmír, je obecný duch
nekonečně převyšující
ducha člověka

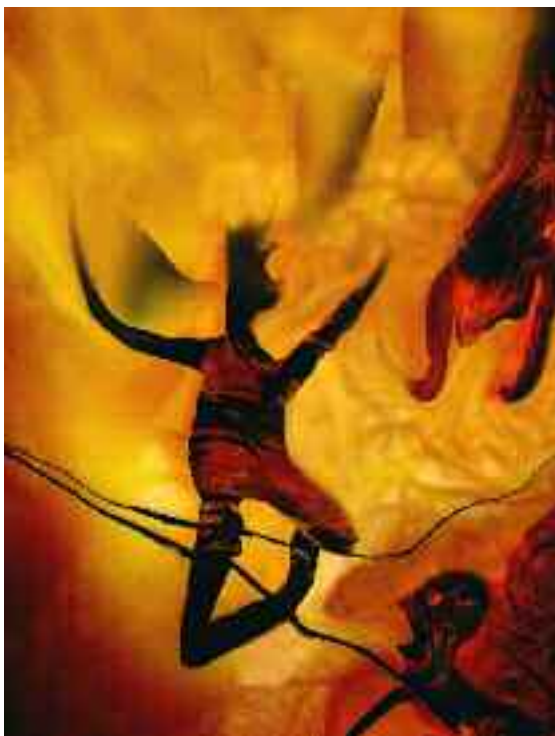
Na jaře roku 1979 jsem začal psát introspektivní texty, nekonečnou „joyceovskou větu“, která dodnes neskončila. A na podzim započala zábavná hra s dealky... Barvami a tvary jsem se pokoušel překonat verbální bariéru textů. Postupně však hravě tvarosloví nabývalo na vážnosti objevováním vlastních postupů, a tak jsem byl vtahován do nekonečné kreativity hmoty. Objevoval jsem nové technické a technologické možnosti: akvaláže, nitráže, placentální techniku, tachografiku a mnohé další. V mých obrazech mají význam jako podmalby..., jsou neviditelné. Bez nich by však artefakt nemohl existovat.

První bylo údobí monotypů, které jsem v roce 1989 vystavil v Naivním divadle v Liberci. Po deseti letech hledání se tak uzavřela jedna etapa. Moje techniky, které simulují „vesmírné tvoření“, se během doby vyvinuly v ucelený systém a směřovaly k miniaturizaci struktur. Jejich zviditelnění tehdy bylo možné jen fotochemickou cestou. A tak vznikaly snímky, jejichž negativy neprošly fotografickým aparátem, „nekreslilo“ je světlo. SEISMOGRAMY jsou základem mojí tvorby dodnes: je to výběr z nekonečného kinematografu tvořící hmoty. Do vznikajících struktur zasahují gestem, a tím měním jejich fyzikálně chemické předurčení. Vzniká tak prostředí konfrontace, kdy se z chaosu začíná vynořovat řád. Podle Platona vesmír obsahuje všechny myslitelné tvary. A jiný klasik k tomu dodává: „*Všechno umění je vzpomínkou na prastaré, temné, jehož fragmenty stále žijí v umělci.*“ Objevit jen nepatrnou část vesmírného tvarosloví vyžaduje trpělivost alchymického učně, který desettisíckrát destiluje obyčejnou vodu.

Úmyslně využívám náhody, a často ji i násobím. Je pro mne synonymem zákonitostí skrytých za obzorem lidského vnímání. Ale i s vědomím „služebnosti vyššímu řádu“ musím často krotit namyšlené ego k pokoře a držet na uzdě netrpělivost, aby nezasahovala brutálně do obrazů, jejichž čas ještě nenaslal.

Moje tvorba podléhá obecným zákonitostem jako všechno v nás i kolem nás. Dny horečnatého tvoření seismogramů se střídají se zklamáním a pochybnostmi o smyslu takové tvorby. A potom nastane malý zázrak: zdánlivě odnikud se vynoří obraz motivicky rozvíjející předchozí obrazy. Třicet let tak hledám archetypy nevědomí, jež mají otevírat Freudova sklepení, kam odkládáme psychický odpad. Nepřestal jsem věřit na porozumění v hlubinách duší, kde jsme všichni jednou vesmírnou bytostí se sedmi miliardami mozků.

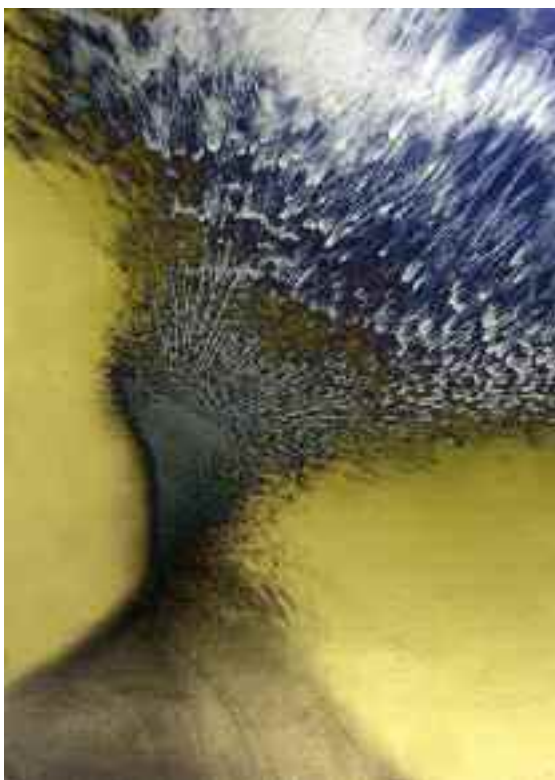
Fotografické zviditelňování miniaturních struktur zahájené v roce 1983 se postupně, jako všechno na světě, vyčerpalo..., a tak jsem musel čekat až do ro-

Josef Král: Provazochodci I

Josef Král: Ikarové I

Josef Král: Tělesnost

ku 1995 na barevný xerox, který mým obrazům nabídl další technické možnosti, zejména barevnost a inverzi. Využil jsem to k přípravě výstavy v roce 1997 (Malá výstavní síň v Liberci). Časem se všechno opakovalo: i tisk na laserovém CANONU měl omezení. Na jaře roku 2001, více než dvě desetiletí od doby, kdy začala nevinná hra s dekalky, jsem začal experimentovat na počítači. Dal mým seismogra-

mům nové možnosti, zejména obohatil techniku koláže. Nadějně je také experimentování s fraktálovou geometrií.

Tohle všechno je „žhavá současnost“ nalézání i zklamání, ale také ostražitost před počítačovou technikou, která je sice úžasná, ale i nebezpečná sklouznutím do elegantní líbivosti. A tak se vracím ke zdrojům své tvorby, SEISMOGRAMŮM, kde nic nelze předem vypočítat. Vytvářím nové série bleskových záznamů gestiky do hmoty, která setrvává v chaosu a jen obtížně si nechává vnutit řád. Nabízí se zde srovnání s Mandelbrotovou množinou, jež byla nejprve definována matematicky, a teprve rozvoj moderních počítačů umožnil zviditelnit barevné čarokrásné obrazy. Chtěl bych mít trpělivost a pokoru alchymistického učně... , neboť vše je zaklenuto vědomím, že i sebedelší řeka se jednou rozplyne v moři.

JOSEF KRÁL, narozen 1933, žije v Liberci, pracoval do roku 1968 jako novinář a historik. Výsledky archívního výzkumu o protinacistickém odboji za II. světové války shrnul v knize historických reportáží *Parašutisté* (1967), kterou přispěl k boření legend o odboji. V období komunistické normalizace, kdy mu byla znemožněna publikační činnost, psal v ústraní: *Hranaté míčky s hřebíčky I.–II.* a *Střemhlavý let v kleci*, básnické prózy se záznamy rozhovorů s Bohumilem Hrabalem (samizdat 1984 a 1988, poté ve vlastním nakladatelství KING 1992 a 1993, doplněno 2010). Kniha ilustroval vlastními obrázky. Ukázka introspektivních textů byla otištěna v knize *Čítanka samizdatové a exilové literatury II.* (SPN 1991). Kromě psaní se již od roku 1979 intenzivně věnuje výtvarné tvorbě netradičními metodami, která později vyústila v laserové obrazy realizované pomocí počítače. Měl několik samostatných výstav v liberecké Malé výstavní síni a v galerii U Rytíře.

Gustav Leutelt

Domove...

Domove, ty lese v lesích, korunami stromů obklopený ostrove mého dětství! Proniká tebou šumění a žertva pryskyřičných vůní, křik jestřábů a drozdů se ztrácí v dunění tvých výšin a zurčení potoků, vrhající se do údolí, stoupá vzhůru jako zpěv chorálů. Jak se tě držím, tak chci v blaženosti zůstat...

Už tenkrát, když jsem tě jako chlapec musel opustit a pobýval jsem v rajských zahradách a květinových hájích nížin, mezi zlatožlutými klasnatými poli a kypícími záhony, už tenkrát jsem pociťoval nepřekonatelné nutkání, smět se podívat k domovu. A když se mi pak podařilo uvidět ty vzdálené modré hory a tmavé hvězdy mi pokynuly na pozdrav, pak se mé srdce dmulo touhou a bolestí po domově. Ještě na lůžku noci se mi zdálo, že slyším těžké lesnaté šepotání oněch hor, dýchání zeleného moře, které je omývá, a sluncem ozářená kamenitá čela jejich vrcholků mne zdravila ještě ve snu.

A když jsem se směl vrátit, ten důvěrně známý šat těch rodných výšin, ten zeleně kropenatý, okouzlující, touhu tisící les se blížil víc a víc, když se mé oči opíjely vším tím vlněním lesku a záření, které žhnulo z večerního nebe na mé hory, pak jsem byl šťastný beze zbytku.

Po té temné kolébce lesa, kde jsem prožil mládí, jsem jako muž toužil každý den svého života, jen jinak, niterněji, s větším pochopením, než dřív. Byla mi kdysi jako dítěti hřištěm, které někdy obklopoval strach, teď mi byla dárce radosti, lamačem starostí, místem odpočinku, a jako starci se mi stane místem vzpomínek na minulost.

Listy vzpomínek to mají být, které v upomínku na ty nevyslovitelné krásy rodného lesa zde chci zachytit. Pravda, je to těžký úkol, zaznamenat ten les tolika podob, vždyť nemá ani ve dvou okamžicích stejné rysy. Ale co z něj lze zachytit slovy: odraz onoho oduševnělého dechu, který jej ovívá, o to se chci pokusit.

(Gustav Leutelt: *Das Buch vom Walde, Kniha o lese, Prolog – Heimat... Domove...*)

Přeložila Christa Petrásková-Tippeltoová

Gustav Leutelt

* 21. září 1860, Josefthal (Josefův Důl)

† 17. února 1947, Seebergen

Je označován za básníka Jizerských hor, získal řadu ocenění a dodnes je nejznámějším z německy píšících autorů regionu. Narodil se v učitelské rodině, studoval na učitelském ústavu v Litoměřicích a od roku 1880 působil jako učitel v Josefově Dole (později školu vedl) a Dolním Maxově, kde založil místní muzeum. Později žil v Horním Růžodole a v Jablonci nad Nisou. Stal se čestným občanem Dolního Maxova, v Josefově Dole a ve škole v Dolním Maxově mu byla odhalena pamětní deska. V Liberci po něm byla pojmenována dnešní Dělostřelecká ulice. Jeho osobní život však s počátkem druhé světové války nabyl na tragičnosti – jeho jediný syn umírá v bitvě u Charkova, sám autor byl po ukončení vál-

ky vyhnán z domu do Německa k městu Gotha. Na jeho počest vznikla Leuteltova společnost, jejíž

činnost byla obnovena po válce v Německu.

Napsal např. povídky a vyprávění *Schilderungen aus dem Isergebirge* (Vyprávění z Jizerských hor, 1890), *Aus den Iserbergen* (Z jizerských kopců, 1900), *Die Könighäuser* (Domy Königů, 1906), *Das zweite Gesicht* (Druhá tvář, 1911), *Hüttenheimat* (Domov v hutích, 1919), *Der Glaswald* (Skleněný les, 1925), *Das Buch vom Walde* (Kniha o lese, 1928), *Der Brechschmied* (Brechšmíd) a vlastní životopis *70 Jahre meines Lebens* (70 let mého života, 1930).

Česko-německy vyšel výbor z *Das Buch vom Walde* pod názvem *Píseň o lese/Das Lied vom Walde* společně s básněmi Siegfrieda Weisse.

CHRISTA PETRÁSKOVÁ-TIPPELTOVÁ se narodila 26. června 1941 v Jablonci nad Nisou v německé antifašistické rodině, která nemusela do odsunu. V šesti letech se naučila česky. Od svých 15 let pracovala v bižuterním průmyslu v dělnických a úřednických profesích. Následovalo večerní studium na bižuterní technické škole, maturita na ekonomické škole, státní zkouška z němčiny, studium angličtiny. Potom práce v Muzeu skla a bižuterie v Jablonci n. N. a tamtéž ve Výzkumném ústavu skla a bižuterie. Po roce 1989 překlady z němčiny a provázení zahraničních turistů. Studium etnologie na Karlově univerzitě v Praze, promoce v roce 2003. Setkání s brazilskými krajany vyústilo do překladu vzpomínek emigrantů z Čech z němčiny do češtiny (knížky „Z Jizerských hor do Brazílie – Vzpomínky Josefa Umanna 1850–1927“ v roce 2008 a „Šumavané v Brazílii“ v roce 2012).

Siegfried Weiss: Les

Foto z knihy *Píseň o lese / Das Lied vom Walde*

Bohumil Nuska
**Bez studu
 a zábran**

(Ukázky z knihy samokreseb
 na téma korupce)

Co se děje dnes, nemá tak hned obdoby. Máme tu úplatkářství a defraudace v obrovském rozsahu od vrcholu společenského žebříčku až dolů a naopak. Kvete protekcionismus a klientelismus, dokonce nepotismus. Minulý doby jen pouhého podplácení a černých provizí, dnes existuje tunelování – kradení ve velkém. Nikoliv už jen milion, ale miliardy. Miliarda sem, miliarda tam. Chyba je kde a v čem? (Bohumil Nuska, červen 2013)

BOHUMIL NUSKA, nar. 1932 v Českých Budějovicích, dlouhodobě spjat s Libercem. Prozaik, básník, literární historik a kreslíř, absolvent filosoficko-historické fakulty University Karlovy v Praze, doktor filosofie a profesor estetiky. Po ukončení vysokoškolských studií pracoval jako kunsthistorik v Severočeském muzeu v Liberci, po roce 1990 zejména jako vysokoškolský pedagog na Technické univerzitě Liberec. Je autorem řady odborných prací, především s tematikou dějiny knižní kultury, v poslední době pak symboloniky (interdisciplinární obor studující reflexe rytmu a z rytmu odvozených kvalit v lidské kreativitě).

Publikuje v odborných časopisech v ČR i v zahraničí. Knižně vydal soubor experimentálních próz *Hledání uzlu* (1967), studii *Švihova aféra a Kafkův Proces* (1969), *Kafkův Proces a Švihova aféra* (2000), román *Padraikův zánik* (1997), výběr textů a samokreseb *Okamžiky* (1998). U příležitosti jeho sedmdesátin (listopad 2002) vznikl sborník, jenž obsahuje jeho kompletní bibliografii. Z další tvorby: *Tanec Smrti* (2002), *Ptačí údolí aneb Idylka* (2004), *O Paní Vševládné* (2005), *Podzimy a jara* (2007), *Obrázky neradostné* (2007), *Kosmická událost* (2008), *Malé příběhy* (2009).

Haňže, Alfonsovi, prof. Lisinovi a jeho dceři Leně, bez nichž by mě tohle životní štěstí nepotkalo

Beno Budar Jak jsem našel svého otce (připravil Milan Hrabal)

1. část

„A máma byla mi také tátou.“ Touto větou jsem ukončil povídku *Stráž u mrtvé* v antologii *Náš táta a naše máma*. Popisují v ní své pohnuté myšlenky, když máma v Ralbicích ležela na márách. Jako ve filmu jsem znovu viděl své zážitky z dětství, svoji mámu a své pátrání po otci.

Kdysi jsem ve snu viděl, jak jeden z ruských vojáků mou spěchající mámu na cestě objal. Viděl jsem i jeho obličej. „To je on, tvůj táta! Má černé vlasy jako ty. Objal tvou mámu. Byl nejrychlejší!“ řekl mi vnitřní hlas. Od té chvíle mě ta myšlenka nikdy neopustila. Ve snech jsem ho ještě často vidal zblízka.

Jednou jsem v krabici od bot, do které máma ukládala důležité listiny a fotografie, našel svůj křestní list s podpisem faráře Fuchse. V rubrice „otec“ byla jen pomlčka. Vypadala jako dlouhé mínus v matematice. Dlouho jsem se na ni díval. Potom jsem si prohlédl všechny fotografie. Našel jsem jen máminu svatební. Tu, co o něco větší visela u nás v ložnici. Máma uprostřed jako lužickosrbská nevěsta v kroji a vedle ní ženich. Našel jsem tam také svatý obrázek s fotografií vojáka, na kterém bylo napsáno, že to je její manžel Jan Polák a že už v roce 1940, hned po svatbě, padl ve válce.

Dlouho jsem hledal v matčiných krabicích fotografií ruského vojáka. Nenašel jsem ani jednu. Vzpomínal jsem si, že jsem jako dítě viděl projíždět kolem nás jedno vojenské auto za druhým. Auta plná vojáků. Venku byla velká zima a závěje sněhu. Matka stála za záclonou. Dívala se a mě držela za zády. „To jsou ruští vojáci, jedou domů.“

Ano, ruští vojáci jeli domů. A můj táta určitě taky. Ještě mnohokrát později jsem ten obraz ve snu viděl. S přibývajícím věkem se z hloubi mé duše ozývala tajná otázka: Kde teď asi bydlí můj táta? Co dělá? Myslí taky on na mě, když já na něj myslím tak často? Proč nikdy nenapsal? Přece má naši adresu, když tu u mámy byl. Německo, Wittichenau¹, Saalauer Strasse, Anna, to by stačilo. A je vůbec ještě naživu?

Tyto otázky čekaly hluboko v mé dětské duši s nesmírnou trpělivostí. Čekaly. Čas však nehojí jenom rány, ale také přání a sny. A tak se mi ve vzpomínkách táta každým rokem života vzdaloval a vzdaloval.

Život si s námi někdy podivně hraje. Dnes vím, že jsem měl jedinkrát v životě, před třiceti lety, k němu

skvěle blízko. Ale tenkrát jsem si otcovu blízkost neuvědomoval. V roce 1976 jsem se skupinkou lužickosrbských spisovatelů a umělců letěl z Moskvy do Bratřska. Cestou nás pilot upozornil, že poletíme také nad městem Samarou na řece Volze. Tam můj otec, tehdy pětapadesátiletý, bydlel se svou rodinou. Ale jak jsem říkal, to vím teprve dnes. Neznal jsem ani jeho jméno, ani město Samaru, ve kterém – sedmatřicet metrů pod zemí, na východním břehu Volhy – měl Stalin svůj tajný ocelový bunkr pro případ, kdyby Němci dobyli Moskvu. Bohudík válka dopadla jinak. Slované s pomocí západní koalice německého útočnicka za cenu mnoha obětí vyhnali a na jaře 1945 dobyli samotné Německo a Berlín. Mezi vítězi byl také můj neznámý táta...

2. část

Jak jsem otce našel? Všechno začalo v nejšťastnějším roce mého života, v roce 2006. Bylo mi právě šedesát let a narodil se můj první vnuk Filip. Jako kdybych spolu s ním šel sto let do budoucnosti, takovým štěstím mě ten dar života naplnil. A přidalo se k němu další štěstí. Byl to dominový efekt, který začal takhle:

Po dopolední mši lužickosrbských důchodců chróscické farnosti v dobrovecké kapli jsem v tamní hospůdce četl ze své knížky *Také já měl štěstí* o osudech lužickosrbských vojáků ve 2. světové válce. Četl jsem a najednou jsem cítil, jak se na mě soustředěně dívá jedna sta-

řícká Srbka. Její obličej, v němž vynikaly její mladistvé oči, mi nepřipadal neznámý. Občas jsem se na ni podíval a v podvědomí mi začalo svítat. Tuhle tetu přece znám z dětství. Neviděl jsem ji už desítky let! Myslel jsem, že už dávno umřela.

Hned po čtení jsem k ní šel a zeptal se: „Teto, vy mě znáte?“

„No jistě, Beno,“ oslovila mě jménem. „Znám tě již od malička. Byla jsem nejlepší přítelkyně tvé zemřelé maminky. Přijď někdy ke mně, ale brzy!“

Takhle jsem po letech zase potkal tetu Haňžu. To bylo moje první štěstí!

Už druhý den jsem za ní přijel do Hatů. Skoro mi vyrazilo dech, že bydlela v sousední vesnici, jen kilometr od mého Horního Hajnku. Nechal jsem si vyprávět všechno o své matce a o svých dětských letech. Hned jsme si zase tykali. Byla pro mě živou kronikou. Její jasná paměť mě uchvátala, stejně jako to, že četla Katolského posla, Serbske nowiny a lužickosrbské knihy, které měla na stole.

Beno Budar s dědou a matkou

¹ Dodnes oficiálně užívaný německý název pro lužickosrbské město Kulow.

Beno Budar a teta Haňža Clausowa (nar. 1910)

Zjistil jsem, že už dávno před tím, než jsem se narodil (ještě když jsem, jak Lužičtí Srbové krásně říkají, byl na houbách), sloužila s mojí mámou přes deset let u sedláka v Šunově. Že s mojí mámou chodily tancovat do Sulšec a někdy až do Kulowa. A že leccos v těch mladých letech provedly, co se rodiče nesměli dozvědět. Vážné otázky mého života se chtít nechtě začaly ozývat. Vnitřní hlas mě pořád silněji vybízel: „Ven s tím, ven s tím!“ Mámy bych se na to nikdy nezeptal, protože jsem cítil, že by jí bylo velmi nepříjemné mi odpovídat. Ani své kulowské kmotry jsem se nikdy nezeptal, jen několika starých tet, ale pokaždé bez úspěchu. Ale při tomto rozhovoru se mi tahle otázka přímo drala na jazyk. A tak jsem ji vyslovil:

„Haňžo, viděla jsi někdy u mámy v Kulowě mého tatů? Možná víš, jeden ruský voják...“

Ani jsem to nedořekl a ona mi, jako by to bylo samozřejmé, odpověděla: „Několikrát jsem ho viděla, když jsem po válce jezdila do Kulowa k doktorovi. Vždycky jsem si u Hany, tvé matky, nechávala kolo.“

„A tam jsi viděla toho vojáka, mého tatů? Několikrát?“ zeptal jsem se ještě jednou. Skoro mi zaskočilo. Jako bleskem mnou projelo poznání: ona je poslední žijící člověk na světě, který viděl mého otce. A to hned několikrát!

„To nebyl voják,“ odpověděla klidně. „Byl to důstojník, na prsou měl pověšené všelijaké medaile. Pěkný chlapík. Měl takové kudrnaté vlasy jako ty. Jsi mu podobný. Jednou hrál na foukací harmoniku. Rychle ji schoval, když jsem přišla. Tam u Hany vždycky seděli tři důstojníci.“

Najednou jsem všechno viděl jako ve filmu: „Tři důstojníci? A to s mojí mámou mluvili rusky a pili u ní kávu a pálenku? Vždyť neuměla rusky!“

„Nějak se s nimi Hana dovedla domluvit, třeba i rukama. Já jsem jim taky trochu rozuměla. Pár slov podobných naší řeči. Hana byla o sedm let starší, já jsem se vždycky řídila podle ní, ta věděla, co dělá. A byla vždycky přátelská a veselá. Ta se nikoho nebála. Ano, kávu taky pili.“

„A to s ní spali všichni tři?“ vyhrkl jsem.

„To bych neřekla,“ usmála se Haňža.

„A jak to můžeš vědět?“

„Jednou mi poklepala na koleno a pod stolem ukázala: „To je on!“

„Že jsem já na cestě, to ti taky řekla?“

„Jen jednou mi řekla, že asi dostane něco malého. A při tom si rukou přejela přes břicho. Pod krojem ještě tenkrát nebylo nic moc vidět.“

„A jak se jmenoval, myslím ten, na kterého máma ukázala?“

„To nevím, to nevím.“

„Myslím křestní jméno. Snad si vzpomeneš na jeho křestní jméno! Jak mu říkala máma, jak si ti důstojníci říkali mezi sebou?“

„Ach, to nevím, já jsem si toho moc nevšíkala.“

Haňža o všem stále znovu a znovu přemýšlela. Náhle byla její odpověď pro mě velmi důležitá. Jako klíč ke dveřím mého tajemství. Kdyby alespoň znala jeho křestní jméno. Alespoň to! Na tuhle otázku došlo i při mé druhé a třetí návštěvě.

„Mně se zdá,“ řekla znenadání, „že se jmenoval Sergej, ano, Sergej.“

Dávala přízvuk na první slabiku. Sérgej. To si přece nemohla jen tak vymyslet, řekl jsem si. Možná to byl Ukrajinec. Nebo Bělorus? Přízvuk na první slabice? Věděl jsem, že tohle křesťanské jméno je mezi Ukrajinci, Bělorysy a Rusy rozšířené asi tak, jako u nás Jan nebo Jurij. Ne, po tak dlouhém přemýšlení by mi Haňža neřekla to jméno jenom tak, aby uspokojila mou zvědavost. A přízvuk na první slabice, to Lužičtí Srbové přece mají. Ne, to není vymyšlené, to nemůže být. Prostě jsem jí věřil, že můj otec se jmenuje Sergej, že to byl jeden ze tří důstojníků kulowského vojenského velitelství, které u mojí matky několikrát viděla. Opojený tím jménem jsem jel domů. Viděl jsem v duchu tři důstojníky a svého otce mezi nimi, jak hraje na foukací harmoniku. Jako kluk jsem taky na ni rád hrával. Ano, to se na mě usmálo štěstí podruhé.

Hned druhý den jsem prozradil svoje velké tajemství svému příteli Alfonsovi. Bylo to nedlouho před mými šedesátinami.

„Představ si, Haňža, nejlepší přítelkyně mojí matky, mi řekla, že několikrát viděla mého otce. A také si vzpomněla na jeho křestní jméno. Sergej se jmenuje, Sergej! Byl to důstojník, ne voják. Se dvěma důstojníky z kulowského velitelství býval u mojí matky.“

Alfons jako dítě ztratil svého otce při dopravní nehodě. Dobře věděl, co znamená mít, nebo nemít tatů. „Mám v Moskvě dobrého známého, který se zajímá o Lužické Srby. Je to profesor historie a už několikrát byl u nás v Lužici, taky u mě doma. Večer mu zavolám, pomůže ti.“

Už za tři dny jsem dostal od Alfonse e-mailem zprávu:

„Milý Beno, včera mi volal profesor Lisin a požádal mě, abys mu rusky napsal celý svůj příběh, poslal svou fotografii z mladých let a fotografie své matky a přítelkyně Haňži, také z mladých let, jestli máš. Napiš také, proč s tím přicházíš takhle pozdě, že ti přítelkyně tvojí matky řekla jeho křestní jméno a další podrobnosti. Ruské ministerstvo obrany chce tvoje data. Nasadí na pátrání ve tvé záležitosti jednoho pracovníka. Držím ti palce.“

Všechno jsem hned napsal a obstaral, pro všechny případy i vojenskou mapu bitev v Lužici a kolem Kulowa v posledních dnech války, a všechno poslal do Moskvy. Celý jsem hořel nedočkavostí.

Za několik dní jsem dostal e-mail. Tentokrát od profesorovy dcery, mladé právničky Leny. Chce dát hledat mého otce v oblíbeném televizním pořadu *Ždi meňa* (Čekej na mne) určeném pro ty, kteří hledají své rodiče nebo děti.

Televizní vysílání o mně a mém otci ale nemělo úspěch.

Lena mi napsala, že teď musíme pátrat všude, že dokonce existuje disertační práce na téma *Působení sovětských vojenských velitelství na území východního Německa v letech 1945–1949* v Historicko-archivním ústavu. Chystá se tuto doktorskou práci důkladněji prostudovat. A že musíme pospíchat, protože průměrný věk mužů v Rusku je 58 let, a veteráni, ti už také pomalu vymírají.

Uprostřed července roku 2006 se Lena rozhodla pátrat v různých vojenských archivech v Moskvě i jinde. Potřebovala pro to mé oficiální dokumenty: kopii pasu, rodný list a můj souhlas, že mým jménem může hledat v archivech mého otce. A všechno v Německu notářsky ověřeno. Rychle jsem všechno obstaral a poslal do Moskvy.

Mezitím jsem sám dál pátral. Na kulowské radnici o ruském velitelství neměli ani řádku. Ale dostal jsem zajímavou brožurku *700 let Kulowa* od Manfreda Laduše, výborného a důkladného dějepisce. Na třech stranách popsal také období po roce 1945, a mimo jiné uvedl, že 5. července 1945 byl odhalen pomník padlých ruských vojáků. Ten dnes stojí blízko někdejší kulowské nemocnice naproti hřbitovu. V brožurce bylo uvedeno také číslo ruské jednotky 43028. Co když je to důležité číslo pro naše hledání?

Četl jsem různé knihy s vojenskou tematikou – německé, polské, lužickosrbské. Ptal jsem se starých Kulowanů. Mluvil jsem o tom s kulowským farářem. Řekl mi, že se také zajímal o poválečné období v Kulowě, ale že farář Fuchs nevedl poválečný deník jako někteří jiní duchovní. Nedělal to, protože se bál, ale přitom významně napomohl k tomu, že již 22. dubna byl Kulow předán Rusům, a tak se tím dnem starobylé městečko stalo ostrovem míru uprostřed všudypřítomné války.

Zavolal jsem také do městského muzea ve Wojerecích. Tam jsem se dozvěděl, že tamní hlavní ruské velitelství bylo v ulici Horsta Wessela, později Ernsta Thälmana. Část velitelství byla na zámku. A taky že velitelství v Kulowě patřilo pod wojerecké. Ale ani wojerecké muzeum nemělo o kulowském velitelství žádné dokumenty. Jedině fotografii vrchního velitele jménem Bělskij. Všechno, co jsem zjistil, jsem sdělil Leně do Moskvy.

Dlouho se nic nedělo, bylo léto, a to jsou i v Moskvě prázdniny a dovolené.

Na podzim Lena zase dál pátrala po mém otci. Ten těžký úkol ji zaujal. Sama začala být na výsledek zvědavá. Zůstávali jsme v kontaktu přes internet a přemýšleli, jak dál. Celá věc se ale tak nějak točila v bludném kruhu. Naše údaje byly až příliš skromné: kulowské ruské velitelství, tři důstojníci, Sergej, moje matka, její přítelkyně Haňža. To bylo prakticky všechno.

Ale na konci listopadu přišla od Leny nečekaná zpráva. Ve vojenských kasárnách v Podolsku je spe-

ciální archiv, kde uchovávají spisy všech sovětských vojenských velitelství v tehdejší východní Německu. Tamním archivářům udělala Lena rozsáhlou přednášku o Lužických Srbech. Nejprve mě totiž považovali za Srba z Jugoslávie. Jedna archivářka se po Lenině přednášce pro nás, Lužické Srby, tak nadchla, že se vrhla do usilovného hledání spisů. A povedlo se: našla krabici se spisy někdejšího kulowského velitelství! Ihned zavolala Leně, že má přijet do archivu. Tam jí celý ten poklad – staré písemnosti z kulowských let 1945–1946 – ukázala. Na velitelství v Kulowě sloužilo celkem 14 lidí, většinou vojáci a poddůstojníci, a také tři důstojníci, z nichž jen jeden se jmenoval Sergej! Úžasný objev!

„V archivu si myslí, že tenhle Sergej, nejmladší z důstojníků, je hlavní kandidát hledaného,“ napsala mi Lena. Srdce ve mně skákalo radostí. Takové štěstí. Už potřetí!

Nejprve jsem e-mailem dostal třístránkový rukopis z kulowské krabice s názvem *Hlášení o politické a sociálně-ekonomické situaci města Kulow* napsaný 26. dubna 1945 a podepsaný vedoucím politického oddělení 14. gardové střelecké divize podplukovníkem Prokoněnkem. Byla tam zajímavá fakta a informace: kolik je v Kulowě dělníků, rolníků, řemeslníků a služebnictva, kde pracují a vydělávají, že tam nejsou žádní velkostatkáři, že obyvatelé jsou z 90 % katolíci a 10 % evangelíci, že ve městě napočítali 200 členů nacistické strany, že část z nich byla povolána do armády a část je teď ve městě, ale nedá se ještě říci kolik, že celkem měly nacistické organizace 300 členů, zboží během války podrazilo o 100 %, ale mzda zůstala stejná, daně a odvody stouply během války na 150–200 %, nejsou tu velké zásoby jídla, většinou brambory a zelí; i když byl vydán rozkaz k evakuaci, město opustilo jen asi 5 % obyvatel, starosta Stefan byl uvězněn, město za války neutrpělo. A důležitá informace pro nás, Lužické Srby, že: „obyvatelstvo města sestává ze dvou třetin Němců a jedné třetiny poněmčených Lužických Srbů, přičemž oficiální statistika neukázala na rozdíl mezi Němci a Lužickými Srby. Ve všech školách a na úřadech se jedná pouze německy, noviny a časopisy jsou rovněž vydávány pouze v německém jazyce. Lužická srbština je zakázána a uchovává se pouze jako hovorový jazyk...“

Ještě téhož večera, bylo to 22. listopadu, přišel další e-mail od Leny s názvem psaným velkými písmeny FOTO SERGEJA: „Milý Beno, posílám Vám fotografii Sergeje, fotografie ostatních důstojníků nemají, chtějí po nich pátrat. Tenhle SERGEJ je nejspíš Váš otec. Zdá se mi, že jste mu podobný. Má pět vyznamenání. Pět medailí. Usmívá se dokonce i na vojenské fotografii. Je vidět, že je to veselý člověk. I vlasy má kudrnaté, jako Vy! Budu netrpělivě čekat na novinky a především na reakci přítelkyně Vaší matky, až fotografii uvidí. Pokud to není on, budeme hledat dál!“

Nejdřív jsem musel zhluboka dýchat. Srdce se mi rozbušilo. Tady, v počítači, mám teď fotografii svého táty? Poprvé v životě ho uvidím. Svého skutečného tátu! Nechtělo se mi tomu zázraku věřit. Po tolika letech hledání.

*Sergej Sergejevič Leontěv (1921–1993),
otec Bena Budara*

Stiskl jsem klávesy. Fotografie se skutečně objevila. Okamžitě jsem ji vytiskl. Nechtěl jsem ji ztratit. Spatřil jsem Sergeje, poprvé! Usměvavého, v důstojnické uniformě, knoflíky zapnuté až nahoru, vlasy sčesané dozadu. Okamžitě jsem se s obrázkem spřátelil a pro jistotu ho ještě jednou vytiskl. Mám svého tátu. Konečně ho mám! Aspoň na papíře. Jásal jsem.

Všechny moje dětské fantazie se naráz slily do jedné podobizny a staly se skutečností. Už žádné sny. Žádná bolest toužení a marného hledání. Všechny moje dávné představy byly ty tam. Teď jsem ho opravdu viděl. Teď jsem našel svého tátu!

Hned na druhý den jsem ukázal podobiznu Haňze. Prohlédla si ji a hned ho poznala: „Ano, je to on,“ řekla mi se šibalským úsměvem.

Ze srdce mi spadl obrovský kámen. Kámen posledních obav, strach, že to nebude on. Teď bylo všechno jasné. Haňza ho poznala! S radostí jsem ji objal. Haňza ho viděla několikrát – a poznala ho po pár vteřinách. Po dvaadesáti letech! Jako jediný člověk na světě! Náhle pro mě byla Haňza jako matka. Myslel jsem na mámu tam na ralbickém hřbitově. Co kdyby tak ona viděla Sergejovu fotografii?

O svém hlubokém zážitku u Haňži jsem hned napsal Leně. Její odpověď na sebe nedala dlouho čekat: „Mám radost, že Vám mohu pomáhat. Samozřejmě, pokud je to onen Sergej, bude to zpočátku pro jeho příbuzné velký šok. Výrozumět je musíme. Může se také stát, že se jim změníla adresa a my je budeme dlouho hledat. A potom – jak jim to sdělit? Rozhodneme se podle situace. Prožili celý život, aniž by o Vás věděli. Ale jak jsem už psala, tenhle Sergej bohužel už nejspíš nežije. Na seznamu žijících veteránů není. Ne, Beno, tohle téma už není tabu. V posledních 10–15 letech se v Rusku odhalilo hodně takových skutečností! Všichni už nejsou naživu, ale

setkávají se příbuzní. Je znám dokonce případ ruského vojáka, který po válce zůstal s Němkou v Německu a potom z politických důvodů musel zpátky do Ruska. Takhle to bylo s mnoha páry. A až letos se znovu setkali. Jemu zemřela manželka a ona, jakmile to zjistila, se rozvedla a přestěhovala k němu do Ruska. Oběma bylo již přes osmdesát!“

Každý den jsem se několikrát díval na Sergejovu podobiznu, kterou jsem si nechal zarámovat a postavil si ji na psací stůl. Ze samé radosti jsem ji ukazoval i známým. Potvrdili mi, že se mu podobám, což mě pokaždé znovu potěšilo.

Lena mi ještě koncem listopadu napsala dopis, ve kterém také zdůraznila mou podobnost se Sergejem, a doplnila nová zjištění: „Sergej má ještě dceru Ludmilu, narozenou v roce 1946 jako Vy (asi se brzy oženil) a syna Alexandra (nar. 1948). Na internetu jsem zjistila, že jeho žena byla ještě v roce 2005 naživu a bydlela ve městě Samaře. Jestli žije ještě dnes, nevím. Ale v telefonním seznamu jsem našla číslo a adresu, které by mohly být její...“

Také ve mně narůstalo napětí. Bylo to krásné, štestím naplněné napětí, které se táhlo celým mým životem. Jako kdyby to Lena cítila, přišla mi od ní ještě téhož dne pozdě večer další zpráva:

„Ještě jednou to nejdůležitější: byli tam tři důstojníci a mezi nimi JEN JEDINÝ SERGEJ, JEDEN!!! Jak jsem psala: Sergej č. 1, protože je to první, jediný a nejreálnější „kandidát“ na Vašeho otce! Jiní Sergejové mezi důstojníky nebyli. V archivu si myslí, že je to na 80–90 % on!“

Ještě koncem listopadu 2006 získala Lena z archivu další důležitý dokument a poslala mi ho. Vytiskl jsem si ho – a nechtěl jsem věřit svým očím. Na pěti stranách, vlevo nahoře s malou fotografií, byl krásným rukopisem na vojenském formuláři zdokumentován hlavní průběh vojenské služby Sergeje Sergejeviče Leontěva. Od jeho povolání do Rudé armády ve Vladivostoku 20. 10. 1940, kde byl tehdy prodávčem v obchodě, až do 4. 11. 1955, kdy byl z armády propuštěn do zálohy, do civilu, s podpisem plukovníka a razítkem Samarského obvodního vojenského výboru. Četl jsem a četl a hltal každou řádku: Sergej se narodil 14. dubna 1921, tedy ještě v době Lenina, ve vesničce Věrchnije Brodovo v Bolše-Murtinském okrese, v Krasnojarském kraji. Bože můj, kde to jenom je? Podíval jsem se na mapu – opravdu! Jižní Sibiř. Daleko na východě slovanské země – a moje matka úplně na západním konci Slovanstva? Takový zázrak pro mou existenci, že se oba setkali! Díky válce. Bezcitné válce. V životě se dějí zvláštní věci! Dlouho jsem nemohl uvěřit, že skutečnost má tolik fantazie a že ji dokáže realizovat. Jsem vlastně na světě jedině díky náhodnému setkání Sergeje s mou matkou v krutém čase zmatených dějin lidstva.

Četl jsem dál, zvědavý na jakoukoli informaci o svém otci. Když Němci 22. 6. 1941 přepadli Sovětský svaz, studoval právě na vojenské škole ve Vladivostoku. A strohý jazyk formuláře mi sděloval: 1941, prosinec – poručík a velitel střelecké čety, 1942 – nadporučík a kádrová rezerva Brjanské armády, 1943 – kapitán střeleckého praporu Brjanské armády,

1944 – major, léčení ve vojenské nemocnici, poté zástupce velitele střeleckého praporu 1. Běloruské armády v bojích ve Varšavě,
 1945, 29. duben – Berlín, lehce zraněn,
 1945, květen – kádrová rezerva Skupiny sovětských okupačních vojsk v Německu, Berlín-Karlshorst,
 1945, červen – pomocník velitele vojenského velitelství Kulow,
 1946–1947 – pomocník velitele operativně-stavebních záležitostí vojenského okresu Kamenec, obvod Budyšin,
 1947, prosinec – odvelen na Kavkaz,
 1950 – zástupce velitele stavebního praporu,
 1954 – zástupce ředitele důstojnické školy,
 1955 – propuštěn do zálohy.

Dále jsem se dočetl, že: v zajetí a obklíčení nebyl, je ruské národnosti, v roce 1943 vstoupil do komunistické strany, cizí jazyky neovládá, v roce 1944 dostal vyznamenání „za osvobození Varšavy“ a ještě další čtyři, třikrát lehce zraněn. Byla tu uvedena jeho adresa v Samaře. Jeho manželka se jmenuje Marie Andrejevna a na konci války byla sekretářkou kulowského velitelství. Oženil se s ní v roce 1946 v Kamenci, v roce 1946 se jim narodila dcera Ludmila, v roce 1948 syn Alexandr...

Potřebuji pauzu na přemýšlení. Narodil jsem se 19. března 1946. Odpočítám devět měsíců zpátky. Takže někdy kolem 19. nebo 20. června 1945 to mu-

selo být. Možná u matky na louce? V období senoseče? Pod modrým nebem? Ptáci štěbetají. Fantazie zaplavuje mé srdce radostí. Znovu se dívám na Sergejovu fotografii. Najednou jsem velice vděčný za to, že mi s mou mámou darovali život. Doufejme, že otec ještě žije.

Epilog

Prostřednictvím Leny mi z archivu dali zprávu, že můj otec zemřel už v roce 1993 v Samaře, že je tam pohřben stejně jako jeho syn Alexandr a že pátrají po jeho příbuzných. Chtějí jim dát o mně zprávu. Pokud se příbuzní najdou a budou chtít se mnou navázat kontakt, sdělí mi to prostřednictvím Leny. Takový je ruský zákon.

Na tuhle informaci teď netrpělivě čekám. Rád bych ještě poznal manželku svého otce a zvláště svou nevlastní sestru Ludmilu. Jistě by mi mohly o životě mého otce hodně vyprávět. Ale to už bude úplně jiný příběh.

* * *

Bohužel je už rok 2012 a já jsem dosud ze Samary nedostal žádnou zprávu. Co se dá dělat.

Z hornolužické srbštiny přeložil Milan Hrabal
 (Výňatek z knihy „Byly to zlé časy“, vydané Městskou knihovnou Varnsdorf v r. 2012)

Stanislav Kubín O tom, kdo je našinec Zamyšlení třinácté

Na druhý svátek vánoční, kdy si křesťané západní tradice připomínají památku prvomučedníka Štěpána, se v řadě sborů, modliteben a kostelů konají někdy atypické pobožnosti. Největší úlohu při nich mívají svými vystoupeními a scénkami děti, na něž je jinak při klasických bohoslužbách děláno „pssst...!“. Mnohdy se jedná téměř až o jakýsi happening na připomínku zmiňovaného mučedníka. Biblická zpráva o mučedníku Štěpánovi mně osobně však navozuje poněkud jinou než tradiční úvahu nad jeho příběhem a vlastně za to může tato anekdotická historka:

Dobrá a zbožný Žid Izák Silberstein si lámal hlavu s původem některých osobností a tak se s tím problémem obrátil na moudrého rabína: „Rabi, jak je to vlastně s těmi učenici a umělci – slyšel jsem, že ten Einstein je Žid...“

„Je to tak, Einstein je Žid.“

„No a ten Newton a pak i Niels Bohr...?“

„Taky Židi.“

„A taky jsem slyšel, že i ten přes atom – Edward Teller...?“

„No jistě, taky Žid.“

„A rabi, co ten, jak se o něm říká, že opisoval od Jehudy Löwa – Komenský...?“

„Taky našinec...“

Našinec – kdo je to vlastně ten „našinec“? Člověk stejného národa? Stejně víry? Ale známe přeci neje-

den případ, kdy lidé stejného národa, ba i stejného vyznání, si dovedou s gusem jít po krku... Pokládali bychom i dnes někoho za našince, když by nám do očí řekl

pravdu, která by nám byla silně, ale silně nepříjemná? Tak jako to udělal Štěpán členům kněžské veledary?

Jste tvrdošíjní a máte pohanské srdce i uši! Nepřestáváte odporovat Duchu svatému, jako to dělali vaši otcové. Byl kdy nějaký prorok, aby ho vaši otcové nepronásledovali? Zabili ty, kteří předpověděli příchod Spravedlivého, a toho vy jste nyní zradili a zavraždili. Přijali jste zákon z rukou andělů, ale sami jste jej nezachovali. (Skutky apoštolů, Bible, Nový zákon)

No uznejte – copak si to ten Štěpán za takovou „velezrádnou“ řeč nezasloužil, být exemplárně potrestán? V očích tehdejších „řádných občanů“, a nejen těch mocných, rozhodně ano. Nesáhli bychom i my dnes za takovou řeč, když ne po kameni, tak alespoň po tvrdém odsudku a pohanění? Židovská rada odsoudila Žida Štěpána ke smrti ukamenováním – velekneží neunesli pravdu, a tak už to nebyl jejich „našinec“. Ono se vlastně toho od těch dob v povahách lidí zase tak moc nezměnilo. Moudrý klaun Jan Weirich říkal, že *Pravda je jediná mezinárodně uznávaná valuta, za kterou se všude platí kopanci...* Od dob Štěpánových však přeci jenom došlo k určitému „po-

roku“. Nebo to snad pokrok není – od kamenování, přes upalování, věšení a tak dále k pouhým kopancům...? Místo kamenování však dost často po sobě vrháme tvrdá slova pohanění a pomluv. A tak nevím, co je vlastně horší – úder kamenem, který může způsobit bezživotí, nebo úder jedovatou slinou a tvrdým slovem, což si v sobě můžeme nést po celý život a na celý život nás to krutě poznamená?

Ale zpátky k otázce „našinců“. V tom příběhu o Štěpánovi je taková nenápadná zmínka o jistém mláďenci jménem Saul. Sám se sice aktivně kamenování neúčastnil a patrně mu to bylo v tu chvíli líto, ale byl pověřen jakousi funkcí šatnáře, který hlídal svršky oněm metačům kamenů, aby jim patrně dlouhé rukávy nepřekážely v házení (viz Sk7:58b). V kázáních graduovaných duchovních – farářů, kazatelů, jáhnů, ba i doktorů teologie, bývá tato zmínka o Saulovi jakýmsi odpichem k tomu, aby se vši vážností pohovořili o tom, jak hlídat svršky židovské velerady Saul přestal být „našincem“. A to tehdy, když po setkání s Ježíšem došlo k jeho konverzi a ze Saula se stal Pavel a následovník Krista.

V tomto velkém tématu tak trochu zaniká ona zdánlivá drobnost, zaznamenaná v poslední větě 57. verše 7. kapitoly Skutků apoštolských ... *dali své pláště hlídat mláďenci jménem Saul. Dali hlídat své pláště!* Ti vrcholně tak zvaně spravedliví a pravověrní neměli ke svým spoluvěrcům – „našincům“(!) ani tolik důvěry, aby se nebáli, že jim někdo z nich při té Bohu nelibé činnosti, jakým kamenování bylo, šlohně kabát. A právě od této nepatrné věty se právě odvíjí moje úvaha na téma „našinec“.

Takže kdo je asi tak tím našincem? Asi by to měl být především člověk, ke kterému mohu mít i v těch nejtěžších chvílích plnou důvěru, který sdílí ani ne tak stejnou konfesi, víru, ale – a to především – stejné morální hodnoty a zachovává je. Našinec by měl být ten, kdo je skutečným přítelem. Přičemž platí, že ... *přítel je v první řadě ten, kdo nesoudí. Ten, kdo otevře své dveře tuláku, jeho berli, jeho holi odložené do kouta, a nežádá tuláka o tanec, aby ho pak mohl podle toho tance soudit... A tvůj přítel je pravdivý a pravdivé je všechno co říká a miluje tě, i když tě jini v jiném domě třeba nenávidí. A přítelem v chrámě, člověkem, jehož jsem potkal a našel z milosti Boží, je pro mne každý, kdo ke mně obrací stejnou tvář, jakou mám já, tvář ozářenou stejným Bohem. A mohu vedle něho mlčet, což znamená, že se nemusím bát o své niterné zahrady a pohoří, strže a pouště, neboť on do nich nevzkročí... Neboť si pamatuj, že cestou pohostinnosti, zdvořilosti a přátelství se v člověku setkáváme s člověkem...* (A. d. S. Exupéry – Citadela)

Zná snad někdo lepší definici pojmu „našinec“? Od příběhu o kamenování Štěpána, kamenování lidmi stejné víry i stejného národa – kteří ale nebyli jeho „našinci“ – až k filozofii myslitele a básníka, humanisty Antoine de Saint Exupéryho, uplynula téměř dvě tisíciletí. A ten příběh o kamenování, ale i proměnění jako u Saula, lze zasadit do jakékoliv epochy, do jakékoliv společnosti. Prožívali ho naši předci a v mnoha proměnách ho zažíváme podnes. Saula však neproměnil hrůzný zážitek z ubití Štěpána, ale proměnilo ho setkání zcela opačného charakteru –

setkání s láskou, s Kristem. Je to příznačný paradox – ani nás mnohdy nevzuší sdělovacími prostředky zprostředkovaná bída, utrpení a smrt tolika lidí ve světě i blízko nás, jako nás zasáhne mystérium lásky. Může něco takového změnit naši lhostejnost a nevětečnost? Co nás může proměnit? Setkání s Kristem? Poznáme ho? Nemínili jsme ho mnohdy bez povšimnutí v těch, jejichž bída a utrpení v nás v lepším případě vzbuzovaly rozpaky, v případě horším nás odpuzovaly, protože to prostě nebyli „našinci“? Na to ať si odpoví každý sám podle svého svědomí. Pokud nějaké má.

Anekdotou jsem začal, anekdotou – laskavý čtenář promine – toto zamyšlení uzavřu. On ten život je někdy skutečně spíše anekdota, tu smutná, tu rozverná, jindy úsměvně ironická. Tato anekdota je symptomatická a odvíjí se od toho, že nejen v čase prvních apoštolů, ale i před tím, bylo v Judeji kamenování provinilců téměř národním sportem. A tak se také stalo, že měla být kamenována cizoložná žena. Ježíš se jí zastal proti davu chtivého kamenování, davu, který uvedl do rozpaků vybidnutím „... *kdo jsi bez viny, hod' první kamenem...*“ Vzápětí mu kolem hlavy zezadu prosvístěl kámen. Ježíš se obrátil a udiveně řekl: „*Ale no, mami...*“

Ještě se vám někdy někomu chce shýbnout pro kámen?

STANISLAV KUBÍN, narozen 1943 ve Velimi, žije v Liberci. Publikoval od mládí, již za svého pobytu na odborné škole v Brně koncem padesátých let, kde se autorsky výrazně podílel na činnosti amatérského divadelního souboru.

V roce 1987 bylo zúročeno jeho přátelství s Miroslavem Horníčkem zrodem cyklu pořadů „Přijďte k nám pobejt“, na které navázaly cykly „Povídání o naslouchání“ a „Doteky – plochy poznání“. Na těchto pořadech se podílel (s M. Horníčkem) až do roku 1991 spolutaťsky a jako dramaturg. Od roku 1992 je už jediným autorem scénářů pro tato talk show, jichž do roku 2009 napsal více jak 150. Hosty těchto kontaktních pořadů byly desítky vynikajících osobností kultury, umění, publicistiky, vědy, medicíny a sportu. Je autorem řady literárních pásem a kompozic (např. *Lahodná vteřina*, *Letec a básník*, *Kam chodí vítr spát*), vydal čtyři básnické sbírky: *Dotýkáni* (1999, 2002 – 2. vyd.), *Čas zastavení – čas Perseid* (2003), *Klečící Bůh* (2003) a *Oblouk návratu* (2006). Napsal více jak 150 esejů *Epištolní a jiná zamyšlení*, a také libreto literárně-hudební kompozice *Laudatio pro Antonína Dvořáka*. Je rovněž autorem úvodů k desítkám vernisáží výstav výtvarníků a také filozofických i polemických článků, především v církevním tisku. Spolupracuje s Českým rozhlasem a s redakcí náboženského vysílání České televize Brno, přispívá do Radia Proglas.

Historie je na rozdíl od politiků moudrá

Rozhovor s Vlastimilem Vondruškou

Vlastimil Vondruška je jedním z nejprodávanejších spisovatelů české literatury současnosti. Během posledních patnácti let prodal víc než půl milionu knih, převážně s historickou tematikou. Na svém kontě má nejen čtyřicet románů pro dospělé a pro děti, ale také patnáct populárně naučných knih, rozhlasové a divadelní hry a jeden celovečerní film.

HISTORIE VERSUS SOUČASNOST

Při čtení vašich knih mě občas napadlo, jak se dá skloubit psaní historických románů s životem v naší „horké“ současnosti. Myslím tím skandály politiků, jejich lži, oblování národa, asociální chování vlády, tunelářství, vraždy, vydírání a tak dál.

Pokusil bych se odpovědět v širším filozofickém rozměru – jak se dá vůbec žít v prostředí, v němž nevládne řád a spravedlnost? Jsme zděšení tím, co nás obklopuje, pokud se to samozřejmě dozvíme, ať už to pravda je, nebo je to bulvární nadsázka. Jenže to zděšení by bylo určitě menší, pokud bychom si negativní zprávy zasadili do historických souvislostí. Vládcí vždycy obelhávali svůj lid, aby se jim lépe vládlo. Žádný panovník nevládl proto, aby se žilo dobře poddaným, ale především jemu. Nu a k vládě násilí a nerespektování vlastních zákonů patřilo vždy. To platilo v pravěku, středověku a platí i dneska. To, co říkám, je možná určitá forma negativismu kombinovaného s historickým stoicismem, ale obávám se, že se s tím nedá nic dělat. Bez vládců společnost být nemůže a vládce těžko může být laskavým a slušným člověkem, to se z podstaty jeho činnosti vylučuje. Člověk by se tedy měl spíše snažit, aby ty negativní věci nepouštěl domů přes práh. Politika není tak důležitá, abychom se pro ni trápili, hádali se, trávili spoustu času sledováním impotentních politických besed. Dokonce možná ani nemá cenu se o programy politiků zajímat, protože politické programy se vyhlašují proto, aby politik obalamutil co nejvíc voličů, a stejně pak najde důvod, proč nemůže program splnit. Možností je hodně – globální recese, není politická vůle, nekonstruktivní opozice, nekonstruktivní vláda, musí se ještě harmonizovat s EU, jsou jiné priority. Nad politikou můžeme buď ztrácet nervy a případně se oběsit žalem, nebo se prostě ironicky usmát nad pošetilostí světa. Protože skutečné hodnoty nosíme ve svém srdci a nikoli ve vlastnictví stranické knížky. To, co tu hlásám, má ještě jeden důležitý mo-

ment – historie je na rozdíl od politiků moudrá. Neboť čas od času přijde revoluce, defenestrace nebo šikovný atentátník. Morav-

ské přísloví říká, že na každé prase už se vaří voda.

Vladimír Körner v minulém režimu říkal, parafrázuji, že když nemůže psát o tom, v čem opravdu žije, píše historické prózy a scénáře. Není vaše psaní také takovým únikem z reality?

Já to cítím podobně, ale ne nazval bych to únikem z reality. I v historickém hávu můžete hovořit aktuálně. Já tím, že píšu, nemíním před ničím utíkat. Literární kritici rádi používají nic neříkající fráze, že se autor ve svém díle vyrovnává se současností, nebo že z vnitřní potřeby vytváří symboliku doby atd. Jako by vše, co autor napíše, bylo formou jeho vlastní očisty. Tenhle rozměr může tvorba mít, ale já to cítím jinak. Pokud píšu, nemyslím na sebe, ale na své čtenáře. Mé knihy vznikají proto, abych otevřel svět příběhů jiným. Jejich prostřednictvím dát

Vlastimil Vondruška

čtenářům víru ve spravedlnost, naději, optimismus. Snažím se ukazovat, že existují nadčasové hodnoty, které je třeba chránit a respektovat. Historická témata nejsou únikem, je to vyprávění jako každé jiné, jemuž snad na důvěryhodnosti přidává právě ona propast času, přes kterou k nám naši předkové hovoří.

Mimochodem, jak vy, jako historik, vidíte současnost? Tuším, že mi odpovíte, že takový, s odpuštěním, bordel není v dějinách našeho státu nic mimořádného.

A kdo tvoří tento stát? Snad my! Já považuji trochu za alibistické naříkat nad současností a ukazovat na chyby a nedostatky, jako by to dělali ti druzí. Ne, všechno to je naše společná odpovědnost. Ten problém, který definujete jako bordel, je totiž až druhotným jevem. Jeho podstata je jinde. Vychází z naší vlastní citové a duchovní prázdnoty. Nemáme víru a ničeho se nebojíme, ale přitom se neumíme sami o sebe postarat. Ztratili jsme elementární přírodní pud, bez kterých nemůže žádná společnost fungovat. Vytvořili jsme si mýtus demokracie, solidarity a rovnosti. V přírodě nic takového samozřejmě neexistuje – lidé se rodí chytří i hloupí, zdraví i zmrzačení, hezčí i oškliví. Někteří se narodí jako muži, jiní jako ženy, narodí se v rodinách zámožných i chudobných. Ale kdosi vymyslel pohádku o tom, že je povinností společnosti zařídit, aby tyhle rozdíly prakticky neexistovaly. Snížili jsme tedy úroveň vysokých škol, aby je mohli absolvovat všichni, a pak se divíme, že

společnost ztrácí intelektuální úroveň. Snažíme se poskytnout špičkovou zdravotní péči úplně všem, což je samozřejmě tak nákladné, že na to žádá společnost nikdy mít nemůže. Lidé navíc přestali pečovat o své zdraví, proč by se nepřejídali, nepijeli, nefetovali, proč by sportovali a dělali další nepopulární věci, proč by nesimulovali, když se o ně musí každá nemocnice zadarmo postarat? Proč by měl někdo pracovat do úmoru, proč by měl člověk riskovat a snažit se vyniknout, proč by pracoval po večerech, o víkendech a neznal dovolenou, aby zbohatl, když mu to stejně stát vezme a v rámci pokřivené sociální solidarity rozdělí těm, kteří čas tráví raději flákáním? Jak by mohla fungovat společnost, která ztratila úctu ke specifickému postavení ženy jako matky a rozbila tradiční model rodiny? Jak by mohla fungovat společnost, která přestala ctít své duchovní elity? To je marasmus dnešní doby, a pokud to definuji takto, pak musím doplnit nepřijemnou skutečnost, že takovou bídu, jakou vidíme kolem sebe, naše země za posledních tisíc let ještě nezažila. Proti tomu je korupce směšná záležitost. Ta tu je také po celá tisíciletí, ale přesto společnost existuje dál. Neboť to, co zničilo v minulosti velké civilizace, to nebyli vnější nepřátelé, nebyly to ani provozní domácí potíže, ale byl to rozklad duchovní síly národa.

Máte nějaký historický příklad?

Třeba starověký Řím. Před sedmi lety jsem napsal esej „Barbaři už čekají na hranici“. V ní jsem srovnával vnitřní společenské procesy, které vedly k zániku starověkého Říma, s principy vzniku Evropské unie. Po letech musím s lítostí konstatovat, že jsem měl pravdu. Vše, co rozleptalo Řím, přijala s nadšením EU a usilovně se to snaží prosadit. Každá civilizace se tak trochu podobá lidskému organizmu. Prochází fází zrození, kdy je společnost mladá, slabá a bojuje o místo na slunci. Pak dospěje, je silná, expanzivní, neporazitelná. Ovšem přichází i stáří a s ním únava a slábnutí. Stejně jako Řím zanikl únavou z moci, stejně tak zestárnula evropská civilizace a zažívá to, co by se dalo označit jako „vznešené umírání“.

Dá se z toho odvodit, jak to u nás dopadne? Už staří latiníci říkali, že historie je matkou moudrosti.

Ano, historie je studnicí moudrosti a příkladů. Mnozí znají historii dobře a je hodně těch, kteří dokážou odvodit, kam se evropská civilizace řítí. Dokonce na toto téma začaly vycházet fundované studie historiků a sociologů. Jenže ti, kteří mají v rukách vládu, tyhle studie nečtou. Ale i kdyby je četli, k ničemu jim to nebude, protože oni se musí ohlížet na voliče. Ani voliči tyhle studie nečtou. A protože o způsobu vlády rozhoduje kvalifikovaná většina, tedy statisticky ta část populace, která nepatří mezi duchovní elitu, není naděje na záchranu. Faktem totiž je, že v minulosti, kdykoli se někde vlády ujal lid, dopadlo to špatně. Existuje klamná politická mantra, že jedině demokracie je správný způsob vlády. Demokracie znamená, že masy rozhodují o věcech, kterým ve skutečnosti vůbec nerozumějí. Kdo tenhle mechanismus zná, ví, o čem hovořím. Je to stejné, jako bychom letěli v letadle, a každou půlhodinu by všichni pasažéři hlasovali, kdo má letadlo řídit.

Laicky mám dojem, že se historie pohybuje v jakýchsi opakujících se cyklech. Jestli je to tak, nedá se odhadnout, kam se svět v příštích deseti dvaceti letech pohne?

Vývoj lidstva se nepochybně odvíjí v neustále se opakujících cyklech vzniku civilizací a jejich zániku. Žádný strom neroste do nebe. Ale jen šarlatán ví přesně, kdy bude podle mayského kalendáře konec světa. S jistou mírou pravděpodobnosti si ale troufnu tvrdit, že v nejbližších desetiletích dál poklesne hospodářská výkonnost evropské ekonomiky, šílení úředníci budou dál schvalovat naprosto nesmyslné zákony a v rámci udržení mas se bude stále víc a víc peněz brát z kapes všech, bohatých i chudých. Pokud bych měl hledat paralelu, potom bych zvolil závěrečnou fázi husitské revoluce – vznešené fráze a prázdné truhlice.

Jak, a jestli, se stav naší současné společnosti ve vašich historických prózách odráží? Jestli v nich čtenář najde nějaké současné kauzy, jako byla vražda kmotra Mrázka...

Ne, nic takového nedělám a dělat nebudu. Jak jsem už řekl, já chci vracet čtenářům víru v budoucnost. Víru v člověka jako takového, víru v elementární lidské hodnoty. Píšu o poctivých a statečných soudcích, o čestných rytířích, o mužích, kteří ctí krásu žen, o ženách, které si libují ve svém postavení milenek, manželek a matek, o časech, kdy se zločinci trestali a zákony chránily ty poctivé a nikoli lumpy.

Možná, že sem ta otázka úplně nepatří, ale nemohu se nezeptat na to, jaký máte názor na pomníky. Karel Kryl zpívá: Pomníky stavíte, prosím vás, komu? Stavění a bourání pomníků je podle mne takový bod, ve kterém se historie se současností těsně dotýkají.

To je naše národní specifikum. Pamatuji se, když jsem byl ještě před revolucí ve Vídni, na náměstí před Schwarzenberským palácem jsem uviděl obrovskou sochu Rudoarmějce jako dík za osvobození od fašismu. A nemohl jsem si v hlavě srovnat, jak je možné, aby v kapitalistické zemi taková socha stála. Dnes už to vím. Češi jsou v tomhle strašně malicherní, jako by v nás všech zůstávalo něco z Koniáše. Revoluci děláme tak, že nepotrestáme tyra, nám stačí, že zbouráme jeho sochu.

DETEKTIVKA JE POHÁDKA PRO DĚTI

Pojďme se věnovat vašemu psaní. Kdy jste začal psát beletrii?

Hned po skončení vysoké školy. Psal jsem historické povídky do časopisů, jako byl Signál. Nejdřív pod svým jménem, ale protože jsem tehdy pracoval v Československé akademii věd, nadřazeným se to nelíbilo. Proto jsem si vzal pseudonym Jan Alenský. Moje manželka se totiž jmenuje Alena. Poctivě se přiznám, že jsem psal nejen proto, abych publikoval své literární nápady, ale také proto, abych si přivydělal. Měl jsem rodinu a žili jsme z mého stipendia a manželčina platu výzkumné pracovnice ULUV. Jenže poměrně rychle jsem v té práci našel zalíbení. V archivech jsem objevoval desítky zajímavých zpráv či lidských osudů, a tohle byla cesta, jak s nimi seznámit veřejnost.

Jak byly ty povídky dlouhé a měly jednoho hrdinu?

Ne, byly to především klasické soudničky, ovšem v hávu středověku. Původně vycházely ze skutečných případů, protože jsem během vojny strávil hodně času v archívech a tam jsem studoval soudní protokoly středověkých měst. Já totiž vojnu prožil u silničně-stavebního praporu, tak se eufemisticky říkalo jednotkám, dříve označovaným jako PÉTÉPÉ. A protože tam byl neskutečný nepořádek, pravidelně jsem se nedovoleně vzdaloval a studoval jsem. Já byl totiž od mládí asociální v tom smyslu, že mne nebavilo vysedávání v hospodě. Psal jsem tedy povídky podle dochovaných pramenů. Jednou si mne zavolał šéfredaktor Signálu, měl hodnost plukovníka, a nařídil, abych napsal sloupek o trasologii. Bránil jsem se, že kriminalistické metody středověk neznal, ale s podobným argumentem u důstojníka neobstojíte. A tak jsem si příběh vymyslel. Nazval jsem ho Krev na lo-puchu a to je mě skutečně první beletristické dílo. Záhy jsem zjistil, že psát podle fantazie se znalostí reálií mně vyhovuje mnohem lépe. A proto jsem vkročil na pole historické beletrie.

Pamatujete si, jaká byla vaše první kniha? Ptám se proto, jestli si ji mezi těmi čtyřiceti romány ještě vybavíte?

Mám dobrou paměť. Hrával jsem závodně šachy a zvládl jsem i exhibiční partii poslepu. Pamatuji si například celé citace z dobových kronik. Ne třeba úplně doslova, ale základní smysl ano. Stejně tak pasáže z odborné literatury. Při psaní románů mi tohle strašně moc pomáhá, protože se mi samy vybavují souvislosti, nemusím neustále někde listovat a hledat, jak to bylo. To mi umožňuje prožívat příběh v autentických kulisách.

Tak mi něco odcitujte z paměti.

Den před svatou Lucií byla Gudrun, manželka pá-síře Jakuba, v komoře s jakýmsi žákem přistižena s vyhrnutou suknicí při skutku onom. I tu se vylouvala, že onen žák na koledu přišel, a neměla mu co jiného dáti. Ztrestána byla dvojím pardusem (vý-prask – V. V.).

Z čeho to je?

Staré letopisy české. A pokud dovolíte, tak ještě jedna krátká citace: A kdož mne, starce, haníš, když sám jsi moudrý, poklad své učenosti vynes na světlo. To je Kosmas.

Budu vám věřit. Pojd'me se vrátit k vaší první knize.

Byla to útlá novelka a jmenovala se Příběhy plzeňských mordů. Napsal jsem ji v roce 1994 a vydal jsem ji nákladem vlastním. V té době nebyl o české autory vůbec zájem. Zkoušel jsem to v několika nakladatelstvích, ale odmítli mne. Módní byla překladová literatura americká a potom spisy disidentů. Nákladem vlastním jsem vydal pět knížek. Teprve v roce 1997 mi přijal rukopis skutečný nakladatel. Většinu knih od té doby vydávám v brněnském nakladatelství MOBA a jsem s ním jako partnerem velice spokojený. Ač sám Čech, musím konstatovat, že s Moraváky je rozumnější dohoda.

To je, jestli dobře počítám, patnáct let. Za tu dobu jste vydal čtyřicet románů a patnáct odbor-

Vlastimil Vondruška v roce 2007

ných knih. To jsou skoro čtyři knihy ročně. Jak se to dá stihnout?

Dá, ale vyplývá to ze způsobu, jak píší. Pro ilustraci se vraťme k mé první novele. Tehdy jsem nevěděł, jak se píše knížka, tak jsem zkusil použít školní znalosti. Napsal jsem si osnovu, rozčlenil děj na kapitoly, naplánoval prostředí a stopy, naznačil charakter postavy. Teprve pak jsem se pustil do psaní. Jenže najednou se mi zdálo, že se otevřelo jakési okno, a já do příběhu vstoupil. Postavy ožily, jenže si dělaly, co chtěly a příběh se odvíjel úplně jinak, než jsem si připravil. Poslechl jsem však a nechal postavu, ať si žije po svém. Když jsem příběh dokončil, s úžasem jsem zjistil, že vrahem je někdo jiný a je to tak mnohem lepší, než podle původní písemné přípravy. Píší intuitivně, příběhy nekonstruuji, ale prožívám. Jakmile se okno otevře a já do příběhu vstoupím, píšu hodně rychle, to psaní mne úplně pohltí.

Stephen King popisuje v jedné své knize různé způsoby jak psát román. Jeden spisovatel chodil celý život o tři hodiny dřív do práce a psal. Pozoruhodné na tom je, že když dokončil knihu, napsal okamžitě název další a pokračoval. Neděláte to také tak?

Ne, musím si vždycky dát krátkou pauzu, aby se okno zavřelo, a já si v klidu připravuji další okno, aby se otevřelo úplně jinde a já prožíval zcela nový příběh. Ale na druhou stranu jsem vždycky dělával vše poměrně rychle, takže ty pauzy nejsou nijak dlouhé, v řádu týdnů. Ostatně větší přestávky v psaní si nemohu dovolit, protože mám závazné smlouvy na rok dopředu a já jsem zvyklý všechny své závazky do puntíku plnit.

U toho bych se zastavil. Jak prožíváte? Pokuste se to popsat. Já když píšu příběh ze současnosti, tak se během toho „převlékám“ do mozků a těl jednotlivých postav, přemýšlím, jak by se asi zachovaly... Znáám reálie, v nichž se pohybují, a odvozují jejich reakce. Vy ale píšete o historických postavách.

Ale to je přece úplně stejné! Středověk je nám vzdálený jen několik stovek let. To není mnoho! Znáám rovněž reálie a umím si představit, jak asi mohli mít hrdinové uvažovat, čemu věřili, jaké mohli mít mezi sebou vztahy. A to vše musí generovat příběh, který přirozeně vychází ze vztahů mezi hrdi-

V. Vondruška ve vlastní hře

ny. Snad jen jeden rozdíl tu je. Já nepřemýšlím, jak by mohli mí hrdinové jednat, oni tak jednají automaticky. Je to tak, jako bych se díval na video a stenografuji děj. Píšu bez zastávky, aniž bych přemýšlel, kombinoval či zkoumal. Jak říkají filmaři „na první dobrou“. Opravím překlepy a jsem hotov. Jen výjimečně se vracím a něco v napsaném textu upravím nebo doplním. Z praxe totiž vím, že každý dodatečný zásah text spíše rozmělnuje. První nápad je nejlepší. Proto píšu tak rychle.

Lidi tenkrát mysleli stejně? Milovali stejně? Zrazovali, nenáviděli stejně?

Jak už jsem naznačil, nebyl velký rozdíl v základních postojích. Předky od nás odlišovala jen kulturní nadstavba, společenské normy a prostředí. Ale základní lidské touhy, jako je čest, láska, poctivost či naopak zlotřilost, ty jsou nadčasové.

Vím, že všechny vaše knihy nejsou detektivky. Ale většina ano. Proč jste zvolil právě tento žánr? Byla to určitá vypočítavost? Jestli se něco nepřestalo číst, pak to jsou právě detektivky nebo thrillery. Nejen nepřestalo, ale například severská detektivní škola je na vzestupu.

Žádná vypočítavost! Když jsem napsal první historickou detektivku, tenhle žánr u nás nikdo neznal, pokud nepočítám příběhy soudce Ti a bratra Cadfaela. Ale česká tvorba neexistovala, tedy kromě skvělého románu pro děti Zločin na Zlenicích hradu. Žádný čtenář se po tomto žánru nepídil a já byl svým způsobem průkopník. Takže jsem se nevezl na žádný módní vlně. A ještě jedna poznámka. Nikdy jsem nebyl čtenářem detektivek. To, že jsem je začal psát, nebylo epigonství, že bych převlékl moderního detektiva do brnění a místo samopalu mu dal do ruky meč. Já tyhle příběhy začal psát prostě proto, že jsem to tak cítil. Určitou inspirací byly soudní protokoly z 16. a 17. století, které jsem studoval, jak už jsem se zmínil, během vojny.

Kdesi jsem zaznamenal váš výrok, že detektivky jsou pohádky pro dospělé. V pohádkách vítězí dobro nad zlem, v detektivkách spravedlnost nad zločinem. Jenže, v současných detektivkách se to hemží mrtvolami, krví, sexem. Žádná pohádka.

Mrtvolky a sex nevylučují pohádkový příběh pro dospělé. To jsou jen atraktivní kulisy. Ta podobnost s pohádkou je v obecném vyznění. Zatímco v realitě se o spravedlnosti mluvit nedá, v pohádce ano. Tam je soudce poctivý a uvážlivý a zločinec je po-

trestán. A když říkám potrestán, tak doopravdy, ne že je za pár dní vyhlášena amnestie. Já si totiž myslím, že středověká spravedlnost byla rozumnější než ta dnešní. Středověk popravoval, ale znal také milosrdenství a odpuštění. Soudce soudil podle svého svědomí a podle svého srdce. A proto byl zákonem a ne spoustou formalit, které k ničemu nevedou. A jen tak mimochodem, původní pohádky se také hemžily mrtvolami. V ur-verzi Červené Karkulky, dřív, než ji pro děti zjemnila Božena Němcová, končí příběh tak, že vlkodlak, nikoliv vlk, sedí na hromadě kostí babičky a Karkulky, žongluje si s nimi a libuje si, jak na obě ty pitomé ženské vyžrál. Tečka, žádný happy end.

Ve vašich knihách vystupují dva detektivové. Jeden je správce Bezdězu Oldřich z Chlumu, druhý královský písař Jiří Adam z Dobronína. Jak vás napadli?

Literární postavy, které mne prostě napadly, dostaly v průběhu let díky knihám své životy a životopisy. Někteří čtenáři začali mé příběhy studovat. Sepsali si chronologicky osudy obou hrdinů a začali mi vytýkat, že některé motivy nesedí v čase tak, jak je uvádím. Počítají, kdo kde byl, kde měli jaké milenky či děti, s kým se setkali. Sami vtiskli těm postavám život a já si proto musím sestavovat životopisy obou hrdinů, a pokud píšu nějaký příběh, musím s detaily pracovat tak, jako bych psal o skutečném člověku. Je to podobné, jako dohled dramaturga nad průběhem televizního seriálu.

Kde berete inspiraci? V historických knihách?

Musí mne políbit múza, a tou je pro mne třeba genius loci nějakého historicky zajímavého místa. S manželkou, která rovněž píše, především žánr populárně-naučný, jsme byli jednou v Jílovém u Prahy, kde křtila svou novou knížku. Muzeum v té době otevřelo původní štolu, v níž se kdysi dolovalo zlato. Dali nám helmy, baterky, pláště a v tu chvíli, kdy jsem vstoupil do dolu, jsem uviděl truhlici zlata a středověké horníky v perkytlích... Okno se otevřelo, já vstoupil a večer začal psát. A tak vznikl román Záhada zlaté stoly.

PŘEMYSLOVSKÁ EPOPEJ

Vášim velmi ambiciózním plánem je psaní velké, spíš bych měl napsat olbřímí Přemyslovské epeje. Kolik bude mít celkem dílů a stránek?

Plán sice ambiciózní, ale jen velké výzvy mají smysl. Projekt má mít čtyři díly a věnuje se létům 1170 až 1306, tedy životu a době vlády posledních velkých přemyslovských panovníků. V praxi to představuje čtyři knihy, které budou mít dohromady asi dva a půl tisíc stránek. Dvě už jsou na pultech (1. díl Velký král a 2. Jednooký král, poznámka autora rozhovoru) a v tisku je třetí díl Král rytíř. Pokud půjde vše dobře, na podzim 2013 vyjde díl závěrečný díl: Král básník.

Odkud se vzal nápad napsat kroniku rodu Přemyslovců? Vlastně, je to kronika? Román?

Je to románová kronika, jakási freska, v níž se prolínají životní osudy panovníků s životem jejich přemyslovských příbuzných. Příběh si všímá také manželů či manželek a rovněž několika předních

urozených rodů. Ostatně vypravěčem celé tetralogie je příslušník tehdy slavného rodu pánů z Lichtenburka. Prostředím děje románu je celá křesťanská Evropa, od císařského dvora a papežské kurie přes královské a vévodské dvory sousedů až po území Byzance a Svaté země.

Nakolik je váš román historicky věrohodný. Dají se vůbec v beletrii seriózně vykládat dějiny?

Román není odborná ani populárně naučná kniha. Ale jsem přesvědčen, že i tak lze jeho prostřednictvím vykládat dějiny, někdy dokonce lépe než formou učebnice. Snažil jsem se, aby všechny postavy a reálie byly historicky pravdivé, vztahy mezi postavami vycházejí z pramenů. V základním ději nenajdete nic, co by nebylo v učebnicích. To je proloženo vyprávěním o osobních osudech hrdinů, které sice v pramenech nenajdete, ale vyplývají z logiky děje. Pokud chtěl král rozvod s manželkou, musel mít důvod. Učebnice tohle jen konstatuje. V románu však musíte ten důvod vysvětlit a hledat příčiny, proč manželství ztroskotalo. V románu nepopisujete neživotné figury, ale lidi z masa a kostí. Aniž bych chtěl vypadat samolibě, jsem si jistý, že o českých dějinách 13. století budou běžní čtenáři mých románů vědět mnohem víc, než kdyby četli vědecké studie.

Proč jste se do tak obrovské práce pustil?

Nikoli Karel IV., ale poslední Přemyslovci vtiskli tvář českému středověkému státu. V polovině 12. století byla většina země zalesněná, bylo tu pár hradišť s hliněnými valy a dřevěnými palisádami. Na konci 13. století byla více než polovina země kultivovaná, stály tu kamenné hrady a města s kamennými hradbami. Český stát patřil mezi nejmocnější země křesťanské Evropy. Můžeme se samozřejmě ptát proč. Ta odpověď je však zřejmá. Spolu s růstem moci rostlo také sebevědomí českého národa, nejen panovníků, ale i veškerého lidu. Češi byli v té době hrdým národem, který nesmlouvavě hájil své zájmy, a pro ně byl ochotný umírat. A tuhle hrdost si Češi uchovali po staletí. I v těžkých časech. Kolikrát nám vládli cizí panovníci, kolikrát byly vyháněny domácí elity a byl pronásledován český jazyk, ale díky vlastenectví jsme přežili habsburskou nadvládu, fašistické represe, proletářský internacionálismus a chci věřit, že přežijeme i eurošarády. Dějiny vždycky psali vítězové, tedy ti, kteří se uměli prosadit, kteří byli ochotní za svou pravdu bojovat a umírat. Tak, jak to uměli poslední Přemyslovci a jak to uměla spousta dalších velikých Čechů. Možná i proto píšu historické romány a věřím, že třeba i malinkou měrou přispívám k tomu, abychom si tuhle pravdu neustále opakovali. A abychom ji uměli ctít.

Děláte vy vůbec něco jiného, než píšete, píšete a píšete?

I když to tak nevypadá, jsem renesanční typ člověka, který měl vždycky mnoho zájmů. Vrcholově jsem se věnoval horolezectví a také šachům, což je, uznávám, trochu zvláštní kombinace. Hodně jsem běhal dlouhé trati, hrál jsem tenis, cestuji, fotografluji, vystupuji s pořady o historii v knihovnách a literárních kavárnách, napsal jsem dvě divadelní hry, jednu jsem produkoval a také v ní hrál, řadu let jsem řídil sklárnu, kde jsme vyráběli kopie historického skla, mám

Vlastimil Vondruška při návštěvě Bretaně

zahradu, miluji psy a vždy jsem měl nějakého, kterého rozmazluji. A snažím se rozmazlovat i svou ženu. Žijeme spolu od vysoké školy, kterou jsme absolvovali ve stejném ročníku. Stále si máme o čem povídat a nacházíme spoustu věcí, které máme oba rádi. Průběžně samozřejmě studuji novou historickou literaturu a rád čtu. Spíše se vracím ke knihám starších autorů, ti moderní mne příliš neoslovují. Myslím si totiž, že lidský život je příliš krátký, ale současně strašně krásný, a byla by škoda nevyužít každé minuty.

Ptal se Jan Šebelka

VLASTIMIL VONDRUŠKA, narozen 1955 v Kladně, historik, spisovatel, sklářský podnikatel, horolezec. Žije v Doksech. Po absolvování gymnázia vystudoval obor historie a etnografie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, vědeckou aspiranturu v Československé akademii věd ukončil v roce 1982. Působil v Národním muzeu v Praze a je autorem řady výstav a expozic. Od roku 1990 se věnoval podnikání, publicistice a literatuře. Společně s manželkou Alenou (je rovněž publicistka a spisovatelka) založil sklárnu Královskou huť v Doksech, kterou provozoval do roku 2009.

Dosud publikoval více než 50 vědeckých studií a článků o dějinách hmotné kultury, 15 knih vědeckých a populárně-naučných a 40 historických románů pro dospělé a několik knih pro mládež. Je autorem dvou divadelních her a filmu Jménem krále. Podle jeho románů vznikly tři rozhlasové hry, vydané rovněž na CD. Je autorem čtyřdílného naučného a dokumentárního DVD Lidový rok, v němž vystupuje.

Výběr z díla:

Pod pseudonymem Jan Alenský: *Příběhy o úkladech a intrikách, Případ plzeňských mordů, Falešný tolar*. Pod vlastním jménem Vlastimil Vondruška v nakladatelství MOBA Brno romány: *Dýka s hadem, Mezi tiárou a orlicí, Záhada zlaté štolý, Zdislava a ztracená relikvie, Vražda v ambitu, Prodavači ostatků, Letopisy Královské komory, Vládcové ostatků, Fiorella a záhada mrtvého netopýra, Román o růži, Klášterní madrigal, Strana štěstí*. Ve stejném nakladatelství populárně naučné knihy *Intimní historie, Životy ve staletích* (dosud vyšly 4 díly – 12., 13., 14. a 15. století). V letošním roce dokončil monumentální čtyřdílnou *Přemyslovskou epopej*.

Kromě literatury patří mezi jeho zájmy horolezectví (aktivně se mu věnoval více než 20 let), rekreační sporty, cestování, fotografie, štipání dřeva a jeho pes.

Vlastimil Vondruška
**Neodolatelný
 milenec**

„Tentokrát je to vážné,“ oznámil Oldřich z Chlumu svému panoši Otovi, sotva propustil pozdního návštěvníka. „Právě tu byl Záviš z Klinštejna. Zuří, protože jsi jeho dceru Kašku obtěžkal.“

„Já ale...“ vyhrkl překvapeně Ota, ale královský prokurátor ho přísně umlčel. Znal pověst svého panoše a už dlouho se obával, že to jednou musí takhle dopadnout. Panoš Ota měl u ženského pokolení mimořádné úspěchy, šeptalo se, že nejen u dívek svobodných, ale prý někdy i u vdaných žen. Ale to se nepodařilo nikdy nikomu dokázat. Ota se podobným řečem nebránil, i když jen on sám věděl, jak jsou přehnané. Pravda však byla, že jeho náručí prošla celá řada dívek. Byl však opatrný a nikdy neudělal nic, čím by nějaké dívce ublížil anebo co by ho zavazovalo k pokračování vztahu. Byl nezávislý a takový chtěl i zůstat.

„Máš jen dvě možnosti,“ pokračoval rozmrzele Oldřich z Chlumu. Nerad by přišel o vynikajícího pomocníka, na kterého si nejen zvykl, ale kterého za léta společné práce považoval tak trochu za svého zlobivého syna. „Bud' si Kašku vezmeš, nebo tě budu muset odsoudit. S ohledem na významné postavení jejího otce v ronovském rodu nemůžeš čekat odpuštění. Je to děvče alespoň pěkné?“

„Můj pane,“ dostal se konečně ke slovu panoš Ota, „přisahám, já tu holku neznám. V životě jsem ji neviděl, a tudíž jsem s ní ani nic mít nemohl. Pokud vím, teprve před třemi měsíci se vrátila domů z kláštera, kde ji vychovali. Jak je vidět, pěkně špatně.“

„Nevymýšlíš si? Víš moc dobře, že v tomhle případě se na lež přijde snadno.“

„Přisahám, můj pane.“

„V tom případě za tou Kaškou zajedeme spolu. Ať ti to poví do očí.“

„To není dobrý nápad,“ vrtěl starostlivě hlavou panoš Ota. „Holka se s někým pomilovala, nedala si pozor a neštěstí je hotové hned. Vymyslela si, že jsem ji svedl já. Asi o mé pověsti slyšela a řekla si, že tomu bude každý věřit. A pak, nejsem snad tak špatný ženich...“

„Oto, mluv k věci. Tváříš se samolibě, jako bys byl kdovíjaký hrdina. Jestli to pořád nechápeš, pokud by to byla pravda a ty sis tu holku nevzal, přijdeš o hlavu.“

„Znám zemský zákon. Jen jsem chtěl říci, že ta holka prohlásí, až mne uvidí, že jsem to byl já, kdo ji obtěžkal. Nemůže přece veřejně přiznat svou hanbu. Když už se jednou holka rozhodne, že nějakého chudáka dostane do neštěstí, nepomůže mu ani sbor anďelů.“

„Tvrdíš, že si nikdy neviděl,“ řekl po krátkém přemýšlení Oldřich z Chlumu. „V tom případě neví ani ona, jak vypadáš ty. Rychle po okolí sežeň dva mládence, kteří jsou urostlí jako ty a mají světlé vlasy. Překvapíme ji.“

Následujícího dne se na hrad Klinštejn dostavil Oldřich z Chlumu se třemi pa-

noši. Všichni měli na sobě plášť s erbem českého krále, všichni měli u pasu meč a světlé nakadešené vlasy. A všichni se jmenovali Ota ze Zástřizlí.

„Nuže, ctihodná panno Kaško, který z mých panošů spáchal ten zavrženíhodný skutek?“ optal se dívky, sotva ho její otec přijal. Slyšení se konalo ve velkém sále paláce a jako svědek byl přítomen i Závišův starší bratr Chval z Lipé.

Kaška byla velice hezká dívka. Byla štíhlá, vysoká, měla tmavé kudrnaté vlasy, velké oči a plné rudé rty. V obličeji měla naivní, trochu prázdný výraz. Stála za zády svého otce, ale teprve když dostala souhlas, opustila své místo za jeho křeslem a pomalu prošla kolem tří mladíků, které královský prokurátor přivedl. Všechny si pozorně prohlédla a pak se obrátila na otce. Byla zjevně zmatená.

„Nuže, ukaž na panoše Otu,“ nabádal ji přísně královský prokurátor.

„Já nevím... Ani jeden se mu moc nepodobá.“

„Jak nepodobá?“ vyjel na ni Záviš z Klinštejna. „Je to přece ten...“

„Ticho!“ okřikl ho nekompromisně Oldřich z Chlumu. „Tvá dcera musí ukázat na viníka sama. Bez tvé pomoci. Tak zní zákon. Jakýkoli zásah do průběhu tohoto výsledku budu považovat za pohrdání královským soudem.“ Pak se na Kašku obrátil a laskavě ji nabádal, aby si všechno v klidu promyslela, není kam spěchat. To už pochopil, že jeho panoš mluvil pravdu. Tu dívku skutečně neobtěžkal.

„Já nevím,“ povzddechla si, trochu zčervenala a tišeji dodala: „Já ho viděla většinou v šeru. A s vlečeného...“

„Tak já se svléknu, urozená panno,“ navrhl jeden z mládenců, který se za panoše Otu vydával.

„To snad nebude nutné,“ rozzlobil se Záviš z Klinštejna. „Hned ukaž na toho lotra, který to má na svědomí, nebo ti napráskám, Kaško!“

„Tenhle to byl,“ vyhrkla polekaná a ukázala na onoho mládence, který ji právě oslovil. Věděla sice, že to onen tajný milenec není, jenže neměla na vybranou. Doufala, že ten nejdržejší bude skutečným panošem Otou. Celkem se jí ten mládenec líbil a jako manžel by možná nebyl špatný.

„Tento mládenec se jmenuje Martin a je synem kováře z Korců,“ oznámil přísně Oldřich z Chlumu. „Vznášíš žalobu proti němu? Jeho si chceš vzít za manžela?“

„Vlastně ne, byl to tenhle,“ vyhrkla celá popletená a ukázala na mladíka, který stál vedle něj.

„Tak ten se jmenuje Petr a je synem sedláka,“ pokračoval jízlivě Oldřich z Chlumu. „Můj úřad shledává žalobu na panoše Otu jako lživou. A je samozřejmě, že můj panoš má nárok žádat u mého soudu pokutu za urážku, které se mu dostalo.“

„Ty huso hloupá,“ rozzlobil se Záviš z Klinštejna na dceru. „Tak kdo ti vlastně lezl pod suknicí?“

„Ale on mi opravdu tvrdil, že se jmenuje Ota a je panošem královského prokurátora z Bezdězu. A že si mě vezme,“ rozbrečela se Kaška nešťastně.

„Možná se pokuty vzdám,“ navrhl panoš Ota hlasitě a předstoupil o krok před své dva dvojníky. „Ovšem pod podmínkou, že mi pomůžete najít toho lumpa, který tohle všechno spáchal.“

„I já si s ním rád promluví,“ souhlasil Záviš z Klínštejna a zjevně si trochu oddechl. Pokuta byla to poslední, po čem by toužil. Dokonce se na Otu laskavě usmál.

„Jak jste se seznámili?“ obrátil se panoš Ota na jeho dceru. Kaška si rukou setřela slzy z očí a důvěřivě si ho začala prohlížet. Měla na sebe vztek, že neukázala na něj. Byl totiž z těch tří nejhezčí. Jenže toho si všimla až teď. Pokusila se na něj usmát, ale protože se tvářil velice odmítavě, s povzdechem začala vyprávět: „Přišel za mnou jednou sám. Hned, jak jsem se vrátila domů z kláštera, objevil se tady. Tedy, abych byla přesná, potkali jsme se na cestě před hradem. Bylo to večer, když jsem se vracela z kostela. Představil se mi a byl tak milý.“

„Takže tobě stačí, aby se ti někdo představil a byl milý, a ty zapomeneš na všechno, co tě v klášteře učili a vyhrneš si suknicu,“ vybuchl její otec, ale Oldřich z Chlumu ho autoritativním gestem umlčel. Požádal Kašku, aby si toho nevšímala a pokračovala.

„Přisahal, že můj otec tajně chystá moji svatbu s ním, a proto by mne chtěl poznat dříve, než dá svůj souhlas. A řekl, že je velice příjemně překvapený. Chvíli jsme si povídali, a pak jsme se dohodli, že se na tom místě setkáme za týden zase. Musela jsem ovšem přísahat, že o tom nikomu nepovím. Líbil se mi, mluvil tak hezky. Za týden tam opravdu čekal. Objal mne a políbil. Vyznal se, že se do mne zamiloval a nemůže beze mne být. Do svatby umře láskou. Nedokázala jsem mu vzdorovat... A pak jsme se tam scházeli pravidelně. Vždycky na večer první den po svátečním dnu Páně.“

„Tedy v pondělí,“ zabručel Oldřich z Chlumu. Výchova v klášteře nebyla podle jeho přesvědčení pro mladé dívky nijak užitečná. Svět křesťanů totiž nežil podle představ řeholnic. Kaščina hloupost ho v tom jen utvrdila. Poprvé k ní promluvil laskavěji, protože mu jí bylo líto: „Proč ne v jiné dny, Kaško? Jindy jsi nemohla ven?“

„Mohu opustit hrad, kdy chci. Ale on to tak chtěl.“

„A jak to s tím tvým milencem skončilo?“

„Před dvěma týdny jsem se mu přiznala, že zřejmě nosím pod srdcem jeho dítě. Měl z toho nelíčenou radost a slíboval, že se hned druhý den vydá za mým otcem, aby požádal o mou ruku. Ale neudělal to. Čekala jsem, ale nakonec jsem to nevydržela. Dostala jsem strach, jestli se Otovi..., tedy tomu muži, něco nestalo. Otce jsem se předevěřím optala, jak to bude s mými zasnubami s panošem Otou. Začal na mě křičet, a tak jsem se mu přiznala.“

„Někdo tě podvedl, ty holka hloupá. Co já si teď s tebou počnu? Taková ostuda. Nikdo si tě nebude chtít vzít,“ naříkal její otec.

„Vypátrám toho chlapa,“ přerušil jeho naříkání panoš Ota. „Ještě drobnost. Jak vypadal? Byl mně ale spíš trochu podobný?“

Jaroslav Švihla: Mladá šlechtična, 2005,
suchá jehla, 230 × 70 mm

„Vy jste mnohem hezčí,“ opáčila rychle Kaška. To pro jistotu. V klášteře ji neučili jen modlitby. Abatyše svým chovankám často opakovala, že lichotkami mužům nikdy nic nezkazí. „Měl tmavé vlasy, byl vysoký, ale tolik jako vy ne. Měl úzký nos a na bradě chmýří. Nebyly to vousy, jen takové strniště, jako když špatně pokosíte obilí. Nosil plášť s erbem českého krále. A voněl po heřmánku.“

„To je obzvlášť důležité,“ neudržel se Záviš z Klinštejna. „Bože, za co mne trestáš?“

„Budu se muset vrátit do kláštera?“ optala se žalostně Kaška.

„Pokud toho muže vypátrám a bude to rytíř, možná to nakonec skončí svatbou,“ utěšoval ji panoš Ota. Vděčně se na něj usmála.

„Za trest dostaneš nižší věno. Až ho panoš Ota vypátrá, nejdřív tomu chlapovi napráskám, a pak si tě vezme. Ať se mu to bude líbit nebo ne,“ dodal pomstychtivě její otec. „Nebo bude viset.“

Panoše Otu nechal Oldřich z Chlumu na Klinštejně samotného. Dal mu k ruce čtyři ozbrojence ze své družiny a ještě téhož dne odpoledne zamířil zpátky na Bezděz. Otovi vysvětloval: „Pochop, že se královské úřady nemohou zabývat každou pitomou holkou, kterou nějaký muž obtěžká. Ochránit nevinnost mladé dívky nedokáže ostatně ani autorita vyšší, než jsou světští panovníci, jak vidíš. Ostatně, co sis nadrobil, to si taky vyjez.“

„Nic jsem si nenadrobil,“ zabručel rozmrzele panoš Ota. „S Kaškou jsem přece nikdy nic neměl.“

„Zato s jinými ano. Pykáš za svou pověst.“

„Nejsem jediný v Českém království. Víte, mám dojem, že hezkých a vdavekchtivých dívek je mnohem víc než svobodných mladíků. Proto to máme tak těžké...“

„Oto!“

„Ale já mám svou čest, můj pane. Nabídl jsem pomoc, ne abych se pomstil. Ale je mi prostě té holky líto. A já jsem rytíř!“

„Jistě. Ty jsi takový zachránce bezbranných dívek. Hlavně si pamatuj, že její otec hledá ženicha pro svou dceru. Za každou cenu. A ty by ses mu hodil, věř zkušenému. Předpokládám, že přenocuješ na jeho hradě. Doporučuji, aby ses na noc zamkl a nikomu za žádnou cenu neotevíral. A pro jistotu by s tebou měli spát v komnatě dva ozbrojenci. Abys měl svědky, chápeš?“

„Jistě,“ zabručel panoš Ota a s těžkým srdcem se rozloučil. Teď skoro litoval, že Závišovi z Klinštejna svou pomoc nabídl. Jenže Kašky mu bylo opravdu líto. Ale navíc byl zvědavý, kdo si troufl vydávat se za něj.

Na usmířenou uspořádal Záviš z Klinštejna bohatou večeři. U stolu seděl i jeho starší bratr Chval z Lipé a Kaška. Byla jeho jediné dítě. Závišova manželka byla naštěstí na návštěvě u své matky až kdesi u Plzně. Jak Záviš několikrát opakoval, kdyby se to dozvěděla, zabilo by ji to.

„Alespoň se můžeme poradit, jak toho chlapa vypátrat,“ navrhl panoš Ota, když si připili. „Já totiž nevěřím, že mu šlo jen o to, aby si s Kaškou užil. Musel mít s tím plánem přece spoustu práce. Sehnat

plášť s erbem českého krále není snadné. Nevěřím, že by ho nějaký krejčí tajně ušil, za to by mohl přijít o krk. Pravděpodobnější je, že použil plášť obnošený. Čas od času někdo z naší družiny plášť ztratí, přijde o něj v boji, loni zabili lupiči v lese dva vojáky a pláště jim sebrali. Tyhle pláště se dají koupit pod rukou, ovšem stojí to spoustu peněz.“

„Pláště s ronovským erbem pod rukou nekoupíte. Naše družiny si na ně dávají bedlivý pozor,“ ozval se hádavě Chval z Lipé, ale jeho mladší bratr ho ostře napomenul, aby mlčel. Tady nejde o něj, ale o Kašku, na to aby myslel.

„Chtěl jsem jen upozornit, že ten muž musel mít určitý záměr, neboť zjevně investoval peníze do toho, aby Kašku obtěžkal,“ pokračoval panoš Ota, jako by se nic nestalo. „Pokud by se s ní chtěl jenom pomilovat, mohl to přece udělat deseti jinými způsoby. Jak se zdá, nebylo by těžké oklamat ji levněji.“

Kaška po něm vrhla nepřívětivý pohled, ale mlčela.

„Proč jste řekl, že ji chtěl obtěžkat? Já myslím, že si chtěl jen užít,“ přerušil ho Záviš z Klinštejna. Ota pochopil, že je ze všech členů ronovského rodu, se kterými seděl u stolu, zdaleka nejbystřejší. A uvažuje pragmaticky.

„Co udělal, když se dozvěděl, že Kaška čeká jeho dítě?“ vysvětloval panoš Ota a natáhl ruku k míse, kterou přinesla usměvavá pomocnice kuchmistra. Ten totiž odpoledne spadl ze schodů a zlomil si nohu. Zakousl se do masa, rychle polkl a pokračoval: „Ihned přece to divadlo ukončil. Přitom si mohl užívat dál. Možná ještě více, protože holka, která nosí pod srdcem dítě nějakého muže, se snaží dát mu co nejvíce své lásky.“

„Vidím, že máte značné zkušenosti,“ neodpustil si rýpnutí Chval z Lipé, ale hned se zase věnoval jídlu.

„Co z toho vyvozujete?“ zajímal se hradní pán s pohledem upřeným na Otu. Bratra si nevšímal.

„Ten muž se chtěl někomu pomstít. S největší pravděpodobností mně. Ale nedá se vyloučit, že se chtěl pomstít třeba i vám, protože přivedl vaši dceru do hanby, a způsobem, že se o tom bude mluvit v celém kraji. A dost posměšně. A nelze pominout ani fakt, že chtěl možná zesměšnit přímo Kašku. Pokud nějakého nápadníka odmítl, mohl za ní z uražené ješitnosti poslat nějakého svého přítele.“

„Žádného nápadníka jsem neměla,“ ozvala se ihned Kaška. Mračila se, jako by jí teprve teď docházel rozsah neštěstí, které ji postihlo. „Do kláštera jsem odešla, ještě když jsem byla malá holka.“

„Ani já nevím o nikom, kdo by se mi chtěl mstít,“ vrtěl hlavou Záviš z Klinštejna.

„A co Adam ze Sloupu?“ upozornil jeho starší bratr. „Hádáte se o Žandov už déle než rok.“

„Kvůli vesnici by nikdo nic podobného nepodnikal,“ nesouhlasil panoš Ota. „Od toho jsou královské soudy. A případně meč. Já měl na mysli spíše nějakou osobní mstu. Zda jste třeba vy dva nesvedli manželku nějakého souseda, nebo...“

„Tak dost! My nejsme jako vy, pane Oto,“ zarazil ho popuzeně Chval z Lipé. Vykřikl to tak naštvaně, že si byl Ota téměř jistý, že řal do živého. Přesto věděl, že to není správná stopa. Tuhle možnost nadhodil jen proto, aby samolibého Chvala trochu popíchl.

I když nahlas rozebral několik možností, ve skutečnosti nepochyboval, že to bylo namířeno jako msta vůči němu. Pokud by totiž jeho pána nenapadl ten trik se třemi panoši, možná by teď u tohoto stolu slavil zasnuby. A uměl si představit pobavené úšklebky urozené společnosti v celém kraji. Co v kraji, v celém Českém království. Panoš Ota nalítl nějaké holce a musí si ji vzít za manželku! Takovou ostudu by snad nepřežil.

U stolu posléze zavládlo ticho, protože nikoho už nic k celému případu nenapadalo. Protahovalo se a nakonec ho přerušila Kaška: „A co když je někomu z vašich přátel líto, že žijete pořád tak sám a opuštěný. Třeba vás chtěl tímhle způsobem oženit. A vybral si pro ten účel mě, protože bychom se k sobě hodili. Mohl to myslet dobře.“

„Jsi milá,“ usmál se pobaveně panoš Ota.

„Jsi pitomá,“ zařval na ni popuzeně otec. Pak se obrátil na Otů: „Víte, co mi ale nejde na rozum? Pokud by Kaška prohlásila, že jste ji svedl vy, a vzala si vás, dříve nebo později by přece toho chlapa musela potkat. Nemůže to být nějaký bezvýznamný chudák. Uměl se chovat, měl meč a váš plášť. Je určitě rytíř. A v takovém případě je vyloučeno, aby se nesetkali. Co si asi myslel, že se pak stane?“

„Kaška by přece nemohla nic přiznat,“ zavrtěl hlavou panoš Ota. Odpovídal však trochu nesoustředěně. V tom, co hradní pán pronesl, ho zaujala jiná myšlenka. Byl ten mladík opravdu rytíř? Panoš Ota znal samozřejmě všechny urozené mládence v kraji a nemyslel si, že by si některý z nich troufl vyvést mu podobný krutý žert. Nešlo přece o to, co by udělala Kaška, až by toho muže potkala, ale co by udělal on, Ota. S ohledem na to, že vyhrál už několik turnajů, jen hlupák by si troufl takhle ho provokovat. Byl to jen nápad, ale stál za hlubší úvahu.

„Může rytíř vonět po heřmánku?“ optala se Kaška.

Poprvé ji panoš Ota ocenil uznalým pohledem. Optal se, jak to myslí.

„Stejně voněly sestry v klášteře, když jsme odcházely z koupele. Ale nevšimla jsem si, že by podobně voněli muži. Zvláště tady v kraji... Ale on ano. To se mi na něm líbilo. Myslela jsem, že na královském dvoře vládnou jiné způsoby, také proto jsem mu věřila.“

„A voní panoš Ota po heřmánku?“ jízlivě se na ni obrátil Chval z Lipé. „Je přece královským služebníkem.“

„Nevoní,“ připustila neochotně Kaška. Ale hned významně dodala, že to mu ovšem nic neubírá na mužnosti. Je to podle ní nejhezčí rytíř, jakého kdy potkala. Ota její lichotky příliš nevnímal. Così ho napadlo. Byl si jistý, že právě celý případ vyřešil.

Hned ráno opustil panoš Ota Klinštejn a spolu se svými čtyřmi ozbrojenci se hnál po cestě podél Ploučnice k hradu Ostrému. Bylo to královské zboží a za jeho správu byl odpovědný jeho pán. Proto tam on sám občas jezdíval. V jeho předhradí stála příjemná lázeň. A v ní sloužila ještě příjemnější lázebnice. Nebylo to naštěstí daleko.

Lázebnice Alžběta byla krásná žena a bylo proto logické, že při jedné ze svých návštěv, kdy musel pa-

noš Ota na Ostrém přenocovat, skončil v jejím lůžku. Nepamatoval, že by s jinou ženou prožil při milování to, co s ní. A to bylo co říci. Začal cesty tím směrem vyhledávat a jednou v návalu prudké vášně jí nabídl, zda by si ho nechtěla vzít. Potěšen se rozesmála a opáčila, že by to udělala s mimořádným potěšením, ale je bohužel vdaná. To Ota netušil, a když by to byl věděl, asi by se s ní tak nezapletl. Pak ji navštívil snad už jen dvakrát nebo třikrát. Při jedné z těch návštěv se mu v lázni ztratil plášť. Svému pánovi tvrdil, že o něj přišel při šarvátce v lese, kterou si vymyslel. Uměl si představit jízlivé poznámky svého přítele Divíše, pokud by přiznal pravdu. Dávno na tuhle příhodu zapomněl. Během své služby přišel o několik plášťů. Ale teď mu všechno začalo do sebe zapadat. Především proto, že specialitou téhle lázně byly koupele provoněné heřmánkem.

„To je překvapení,“ zaradovala se Alžběta, když vstoupil do lázně. Na sobě měla košílku z lehkého čistě bílého plátna a nesmírně jí to slušelo. „Doufám, že moc nespěcháš. Alespoň se budeme moci rozloučit, jak se patří.“

„Rozloučit?“

„Můj manžel lázeň prodal. Stěhujeme se. Koupil lepší na předměstí Starého Města pražského. Ty do Prahy jezdíš často, ne?“

„Nejsem si jistý, zda se tam někdy zastavím.“

„To by mi bylo opravdu líto. Jsi nejlepší milenec, jakého jsem kdy měla. A jediný rytíř, který mne požádal o ruku,“ smála se a skočila mu kolem krku.

„Jsi vdaná,“ upozornil ji trochu upjatě a ohleduplně se z její náruče vymanol.

„Nikdy ti to nevadilo.“

„Mně ne. Ale vadí to tvému manželovi.“

„To, co dělám, patří k řemeslu,“ pokrčila rameny. „Zvykl si.“

„Viš, co je zajímavé, nikdy jsem ho tu neviděl. Mohu s ním mluvit?“

„Proč?“

„Musím uzavřít jistou drobnost, která mezi námi dvěma je.“

„To není dobrý nápad. Jak říkám, zvykl si. Ale někdy žárli. A na tebe zvlášť. Myslím, že se do Prahy stěhujeme kvůli tobě. Nějak se dozvěděl, žeš mne požádal o ruku. Od té doby ti nemůže přijít na jméno.“

„Tím spíše s ním chci mluvit.“

Pokrčila rameny, otevřela dvířka vedle pece a křikla do vedlejší místnosti. Tam bylo složené dřevo, štoudve s vodou a další pomůcky, nezbytné pro provoz lázně. To vše měl na starosti lázebník.

Ve dveřích se objevil hezký černovlasý mládenec. Na bradě měl krátké strniště vousů. Uhnul pohledem a optal se své ženy, co po něm chce.

„Zdraví tě Kaška,“ oznámil s pousmáním panoš Ota.

„Neznám,“ zabručel lázebník nepřesvědčivě. I Alžběta postřehla rozpaky svého manžela. Okamžitě se na něj obořila, kdo že to je.

„Já to vysvětlím,“ navrhl panoš Ota. Ukázal na lavici u stěny, aby se posadili, protože to bude delší příběh. Pak pověděl celou historii Kašky z Klinštejna a toho, jako on sám byl obviněn. I to, jak s pomocí svého pána dokázal svou nevinu.

„A proč si myslíte, urozený pane, že v tom mám prsty já?“ bránil se nepřesvědčivě lazebník.

„Protože voníš heřmánkem! Já to sice nepoznám, ale ženy jsou na vůně mnohem vnímavější. Máš smůlu. Nepochybuji, že tě Kaška pozná, až tě k ní odvedu.“

„A co s ním bude pak?“ optala se opatrně Alžběta.

„To je problém,“ povzdechl si panoš Ota. „Já to vlastně netuším. Kdyby byl svobodný, mohl by si Kašku vzít. I když pochybuji, že by s tím její otec souhlasil. Pak ovšem připadá v úvahu druhá možnost, jakou připouští zemský zákon. Oběsí ho. Je tu vlastně ještě třetí možnost. Mohl by svou vinu vykoupit pokutou. Protože se však jedná o urozenou dívku, obávám se, že tolik peněz nikdy dohromady nedáte. Ani kdybyste prodali tři takové lázně.“

„Udělal jsi to?“ obrátila se Alžběta na svého manžela. Hovořila přísně a bylo zřejmé, kdo má v jejich rodině hlavní slovo. Se sklopeným pohledem k podlaze přikývl.

„Proč?“ pokračovala přísně.

„Protože tě mám rád. Když tě tenhle požádal o ruku, došlo mi, že bys mi mohla chtít utéct. Je přece rytíř a já jenom lazebník. Tak jsem si řekl, že když se ožení, dá ti pokoj.“

„Ty můj hlupáčku,“ zasmála se něžně Alžběta, objala ho a políbila.

„Moment ještě,“ zabručel rozmrzele panoš Ota. „Plášť jsi mi ukradl ty, že? A co ten meč, kdes ho sehnal?“

„Udělal jsem ho ze dřeva a natřel barvou. Ta holka to nepoznala. Je dost pitomá.“

„A proč jsi za ní chodil vždycky v pondělí?“

„V pondělí vždycky chodím sbírat byliny,“ vykládal lazebník. „Zvláště heřmánek má noc po svátku Páně největší sílu. Ten den jsem se vždycky vracíval domů až k ránu. Má žena si proto ničeho nevšimla.“

„Oznámíš to?“ optala se lazebnice a významně položila ruku na panošovu nohu.

„Musím, jsem přece pomocník královského prokurátora,“ omlouval se panoš Ota.

„Prosím, nedělej to.“

„A mám na vybranou?“

„Ty mlčet přece můžeš. Tobě nic nehrozí. Odměním se ti. Dveře k mému loži najdeš vždycky otevřené.“

„Jenže Kaška čeká dítě, které jí udělal tvůj manžel.“

„A co se změní na tom, pokud ho odvedeš na Klinštejn? Oběsí ho. Co to té pitomé holce pomůže? Pořád bude lepší, pokud se po okolí roznese, že se spustila s nějakým rytířem, než kdyby se začalo vyprávět, že ji oklamal obyčejný lazebník. Sám víš dobře, jak se zbožní lidé na lazební dívají. Chceš, aby měla ještě větší ostudu?“

„Musím chránit zákony.“

„Nic nemusíš,“ opáčila popuzeně a svou ruku odťáhla. „Já ti povím, co uděláš. Vrátiš se na Bezděz a oznámíš, že jsi na nic nepřišel.“

„To neudělám.“

„Ne? Tak v tom případě si vezmeš za manželku mě. Až mého manžela popraví, budu vdova. A ty jsi mi manželství nabídl, to nemůžeš popřít. U soudu

s mým mužem se o tom bude jistě mluvit. Tohle nezapřeš. Takže já na tebe podám žalobu pro nesplnění manželského slibu. Buď si mě vezmeš, nebo tě oběsí vedle mého muže. Co ty na to?“

Panoš Ota stáhl obočí a mračil se. Tohle byla situace, jakou dosud řešit nemusel. Vlastně nikdy. Během dvou dnů mu dvakrát hrozilo manželství. Jeho přítel velitel Diviš by mu poradil, že košile je bližší než kabátec. Co by mu poradil Oldřich z Chlumu, na to raději nemyslel. Navíc věděl, že se Kaška stejně provdá. Její otec nebyl chudý, a protože byla jeho jediným dítětem, každý rytíř si snadno spočítá, že s ní jednou zdědí hrad a panství. Rozhodl se rychle: „Máš asi pravdu. Královské úřady tu nejsou od toho, aby vodily za ručičku každou pitomou holku. Každá si musí svou počestnost hlídat sama. Křesťan je odpovědný za své hříchy.“ Vstal a lazebníkovi nařídil, aby mu vrátil ten plášť, který mu ukradl.

„Ale nemusíš spěchat,“ křikla za ním Alžběta. Ještě než se za ním zavřely dveře, Otů objala a začala líbat. Odstrčil ji. Tentokrát zdaleka ne tak ohleduplně, jako před chvílí. Přísně jí nařídil, aby se vrátila na lavici.

„Takže my už se nikdy neuvidíme?“ optala se trochu posmutněle.

„Ne,“ potvrdil a vyšel dveřmi za lazebníkem, aby si vzal plášť a mohl se vrátit na Bezděz. Už dlouho neměl tak neodbytný pocit viny. I když vlastně nic nespáchal. Jenže byl pomocníkem královského prokurátora a byl odpovědný i za hříchy jiných. „Stejně jako byl Kristus,“ napadlo ho. Tahle kacířská myšlenka mu vrátila lepší náladu. Protože on na kříži skončit nechtěl. A manželství tak trochu za kříž považoval.

Autor rozhovoru s Vlastimilem Vondruškou:

JAN ŠEBELKA, narozen v roce 1951 v Děčíně, žije v Liberci. Vystudoval FAMU Praha, obor dramaturgie a scenáristika. Pracoval jako závozník, dělník, vychovatel, vedoucí internátu a v letech 1993 až 2000 byl novinář. V roce 2001 vydal s astroložkou Alenou Kárníkovou knihu *Když s lunou do postele*. Ve stejném roce vyšel první díl jeho liberecké tragikomedie *Případ spravedlivého vraha*. Druhý díl *Smrt podle Marka* vyšel v roce 2002, třetí román s názvem *Perpetuum mobile aneb Vládcové* v roce 2003. Je spoluautorem knihy rozhovorů *Petr Pávek: Mám vizi* (2005). V roce 2007 přibyl k jeho bibliografii román *Koktejlový útok Otýlie B.* Je autorem životopisného rozhovoru v černobílé monografii *Jan Pikous: Subjektivní fotografie* (2008) a knihy rozhovorů s legionářem Stanislavem Hněličkou *Byl jsem tobruckou krysou* (2008). V roce 2010 vydal *Román pro Quida*.

Je spolueditorem (s Lubošem Příhodou) řady *Kalmanachů* a česko-německé čítanky spisovatelů Liberecka *Naše krajina slov – Unsere Wortlandschaft*, kterou v roce 2011 vydal KAL.

Milan Exner

Biblické humoresky neboli Křesťan mezi mansiony

Čtvrtá divadelní novela – ukázka

Je rybník a kolem rybníku cesta.

Na břehu stojí jezevčík a chce na druhou stranu.

Nesmí však přeplavat ani běžet po cestě.

Jak se tam dostane?

(Ze staré židovské anekdoty)

Začíná zápis o průběhu příprav jedné jedinečné teatrologické akce

Ptáte se, čím bych býval v životě chtěl být? Ptejte se raději, čím bych být nechtěl! To vím naprosto jistě, ani přemýšlet moc nemusím. Kdybych něčím nechtěl být, pak rekvizitářem středověkého divadla! Proč zrovna rekvizitářem, namítnete, a proč zrovna středověkého divadla. Což středověké divadlo nezmezelo ze scény spolu se středověkem? Což nemáme už nějaký ten pátek novovek? I tak jsou přece horší zaměstnání a horší role! Tak třeba hned Ježíš. Nechat se ukřižovat není kdovíjaká slast, i když je to jenom na divadle, ale lidé vás aspoň mají rádi a soucití s vámi, i když to vlastně nejste vy, je to Ježíš vyplněný hereckým tělem a oni mu tleskají, ani uklonit se nemůžete... Visíte na kříži za oponou, která šla dolů, jednou vás tam zapomenou a zůstane to tak až do konce světa! Povím vám tedy, jak se věci mají: nechtěl bych být rekvizitářem středověkého divadla, protože jsem rekvizitář! Pánové, dámy, vy zřejmě nevíte, co to je středověké divadlo? Středověké divadlo, to jsou mansiony, dámy a pánové! Víte, co je takový mansion? Staročesky se tomu říkalo „chalupa“. Mansion vypadá asi jako strážní budka, o něco širší, aby se tam vešel mobiliář, spíš symbolický než skutečný, a ovšem rekvizity, spousty rekvizit! A v tom je kámen úrazu. Hrajeme sice jen starozákonní příběhy, část starověkých příběhů, abych byl přesný. Celé se to jmenuje OD ADAMA DO DAVIDA nebo tak nějak, možná i jinak, o tom definitivně rozhodnou dramaturg s režisérem. Tak. Už je to venku! Středověké divadlo se vrací na scénu! Pánové, dámy, to je v našem případě nějakých třicet mansionů! Že bychom sehráli celý Starý zákon, na to ani nechci myslet! A bývaly takové hry, představte si. Celý Starý i Nový zákon, hrálo se po mnoho dní a možná týdnů, začínalo to stvořením světa a končilo Apokalypsou! Koneckonců takový podnik je od začátku až do konce apokalypsa! Konec světa i s rekvizitářem – a hlavně pro rekvizitáře! Náš dramaturg říká, že to nemuselo být ani tak hrozné, záleželo prý hodně na výběru scén... To jako že se hodně vypustilo! Nevím. Kde je záruka, že nebude vybírat další a další scény? Že nebude rozdělovat ty, co byly vybrány, na dvě, a ty dvě zas na dvě a tak dál geometrickou řadou? Jen si to spočítejte! Náš dramaturg je hrozný žvanil a toho se děším nejvíc. Začne mluvit s ujištěním, že bude stručný a omezí se jenom na to nejdůležitější, a pak je z toho dvouhodinová přednáška!

Abyste rozuměli, vzdělávají nás v teorii středověkého divadla, to bychom prý pochopili mantinely, v kterých se jako tvůrci pohybujeme... Ale řekněte, k čemu to bude

dobré? Podívám se na mansion a hned vidím, v čem se pohybuju! Nebo spíš nepohybuju, protože protiklady v tomhle případě názorným způsobem splývají.

Problém bude už s prvním mansionem, protože – jak obléknu Adama? To je přece nemalý problém! Já vím – fíkový list! Ono se řekne: fíkový list... Ale přece Adam nemůže běžet po kostele s holým zadkem? Rekvizity a kulisy nejsou takový problém. Bude tam nějaký ten strom poznání, jablon pravděpodobně, víc by se mi líbila švestka, ale to prý není biblické... I když v bibli nic nestojí ani o jabloni. Mohl by to být fíkovník nebo granátovník? Ne, fík ne, fík byl útočištěm démonů! Pro mne za mne, ať je to třeba mirabelka. Adam s fíkovým listem, to by byl výjev z doby kamenné, nemyslíte? Adam však nemá ani kamenné nástroje, maximálně by mohl použít nějaký ten klacek na klácení mirabelek... Takhle nějak prý si představoval rajský stav Jean Jacques Rousseau: každý divoch žil zvlášť, izolovaný ode všech ostatních divochů, taky Adam je divoch, o tom žádná, poněvadž – když pojí ovoce ze stromu poznání, dojde mu najednou, že je nahý, tak jakýpak fíkový list? Tak daleko ještě nedospěl, i když mluví... Fíkový list je konvence středověkého malířství, říká režisér, aby se skrylo to nejnужnější, to nejhanbatější, na zadek nevidíte, zadek je v mansionum... Už víte, proč zrovna fíkový list? Ano, démon! Had je démon, vždyť on mluví, taky Adam mluví, antropogeneze (říká režisér) tedy už značně pokročila, Adam si vytváří první slova, ký div (říká režisér), že jeho zájem směřuje ke zvířatům, jako by tušil, že brzy přijde ten krásný den a dá si svou první kotletu. Eva nasbírá nějaké to kořáníčko, chili papričky, kmín a majorán. Sůl nemají, takže maso do popelu, popele i popela, vše je dovoleno, řeknu vám, že mne by taky vegetariánská strava dokázala vyhnat z ráje!

Dřív než režiséra jsem potkal dramaturga, zeptal jsem se ho na Adama jen tak mezi řečí. A nestačil jsem valit oči, protože (držte se), Adam bude stát před mansionem v bělostném rouchu, to jako v oděvu mnicha, protože bílé roucho symbolizuje prvotní nevinnost, a až zhřeší (to jako že s Evou začnou rozhazovat kolem jabloně ohryzky), tak ho Hospodin opásá sukní z věníků, říká se tomu v bibli „suknice nesešíváná“... To bych chtěl vědět, čím by ji taky sešívávali, když neměli příslušné technologie? Ani se nedívám, že Jean Jacques Rousseau, který miloval divochy tak velice, že je dával za vzor králům (jak říká režisér; nebo to byl dramaturg?), uznával přednosti civilizace! Kdo by je neuznával? Já mám taky rád divočinu, ale vždycky se rád vrátím k svému internetu.

Takhle prý se to ve středověku hrálo. V dobovém (středověkém) kostýmu a před mansionem, uvnitř se hrálo jen výjimečně. Víte proč? Jasně, protože v mansionu splývají protiklady! Určitě jsem si nemyslel, že mnich (hráli přece mnichové) běhal po kostele v rouše Adamově, to by přece nešlo? Adam byl oblečený jako prostý mnich, patriarchové jako biskupové, Hospodin jako papež, to tedy bude pecka! Byly ještě jiné způsoby kostýmování, podle toho, jak pokročila doba, takže král David by měl být oblečený jako císař, ve skrytu duše doufám, že jako ten náš, rakouský! Jen si představte Šalomounův chrám u Svatého Víta, cituji:

„Uvnitř domu bylo všechno z cedru; v něm byly vyřezány kalichy květů a věncové z květin. Kámen nebylo vidět. Uvnitř obložil Šalomoun dům lístkovým zlatem a oddělil zlatými řetězy prostor před svatostánkem obloženým zlatem. Vůbec celý dům obložil zlatem, úplně celý; také oltář, který patřil ke svatostánku, obložil zlatem. Vytvořil dva bronzové sloup; jeden sloup byl vysoký osmnáct loket a dal se obejmout šňůrou dvanáct loket dlouhou; stejně tak sloup druhý. Udělal též dvě hlavice, odlité z bronzu, a nasadil je na vrchol sloupů; jedna i druhá hlavice byly vysoké pět loket. Na hlavicích, které byly na vrcholu sloupů, bylo proplétané mřížování s řetízkovými ozdobami. Ke sloupům udělal dvě řady granátových jablek kolem každého mřížování, příkrývajícího hlavici na vrcholu sloupu. Hlavice na vrcholu sloupů u chrámové předsíně byly zakončeny lilii čtyři lokte vysokou. Na obou sloupech bylo nahoře kolem vyduťtí hlavic připevněno k mřížování dvě stě granátových jablek...“

Takových úryvků zná režisér Zach spousty! Nemluví o ničem jiném než o Davidovi, to prý je postava dramatická, mocenský boj, intriky a tak, sjednocení říše, vzdorovládci a politické vraždy, ale když mu je orákulem odepřeno, aby vystavěl Hospodinův chrám, přijde vám ho nakonec navzdory všemu líto; leží na svém stařeckém lůžku a už ho nezahřeje ani krásná otrokyně... Pokud jde o jeho syna Šalomouna, uchvátilo mne to množstvím manželek! Když se jedna ztratila, bylo tu padesát dalších, ale já jsem evidentně jiný případ! Mám jenom jednu, a o tu nejspíš přijdu, protože manželka není rekvizita, kterou necháte doma jako v depozitáři, to jsem ještě neřekl: kvůli práci jsem musel opustit bydliště a rodinu! Dcera už je dost velká, což o to, ale manželka je taky dost velká a k tomu o dost mladší než já, což mi nedělá moc dobře. Abyste rozuměli: nehledám uvolnění z manželského chomoutu, já chomout přímo vyhledávám! Ale tomu byste těžko rozuměli, jsme taková zvláštní rodina. Když říkám „zvláštní“, rozhodně nemyslím „špatná“. Kdo říká, že nejsme žádná rodina, ten vědomě lže! Ale brát práci šedesát kilometrů od místa bydliště jsem nemusel, i když na druhou stranu... Třeba se tím provětrají vztahy?

Vlastně bych měl popsat tuhle díru, kde se hraje, kde se teprve bude hrát, až to všechno secvičíme; do svého chomoutova jezdím na víkend, ale někdy taky ne, například když manželka s dcerou odjedou k babičce! Nebo na zájezd, což vyjde nastejno, protože jet k babičce vyjde nastejno jako jet na zájezd. Měl

bych popsat tuhle díru, ale moc se mi nechce. Nemám to tady příliš v lásce, kdo by taky měl v lásce díru v satanově řiti? I když krajina je to krásná, nic proti tomuhle městečku. Je to městečko v lůně hor, stačí? Ty hory nejsou nijak vysoké, myslím nadmořskou výšku, protože jinak dost vysoké jsou, věž chrámu se v tom dolíku skromně krčí, když na to hledíte shora. Jsou to hezké hory, takové harmonické. Krásně se zelenají a mají ladné křivky, žádné srázy, průrvy, skaliska a propadliny, všechno pěkně podle křivítka, jako kdyby někdo obrousil každou hranu a pak to všechno natřel na zeleno. Stačí? Městečko je nevelké, proto říkám „městečko“. Kolik tady může bydlet lidí? Tři tisíce? Nádraží a chrám, ulice tak a tak, náměstí protažené do délky, jak už to v horách bývá, a ještě k tomu nakloněné na stranu. Morový sloup. Kašna. Stačí? Starý klášter a chátrající hrázdný hotel, jedno okno vytlučené, druhé zatlučené, nějaké ty obchody a žádný supermarket. Takže idyla. Kde jsem se to ocitl? Což tady potřebuji rekvizitáře? Nemají dost vlastních rekvizit? Což tohle městečko není jedna velká rekvizita? To ani nemluví o lidech! Když jdou mnichové v průvodu z kláštera do chrámu, lidé se zastavují (teď myslím turisty, domácí už si zvykli), naslouchají zvonům a zvonkům, čichají vůni kadidla a připadají si jako v jiném světě... U kostela stojí tatínek s hochem a hoch se ptá: „Tati, to je doopravdy, nebo pohádka?“ Co byste mu na to řekli? Tatínek si ho nevšímal a kluk se rozhlížel kolem sebe, jako kdyby hledal kameru a filmové štáby! Jo, štáby už dorazily, chlapče. Tady je ta země zaslibená. Kde by mne bylo napadlo, že právě tady najdu nový život? Že tu na zbytek života zapustím kořeny, jak se říká? Každého, kdo by mi něco takového navrhl, bych srazil k zemi!

Co to je středověk, to každý ví. Kdo neví, ať se podívá na Wikipedii. Mám obavy, že většina čtenářů (mých zápisků, abychom si rozuměli) se nepodívá na Wikipedii, ale tolik snad ví každý, že středověk je období mezi starověkem a novověkem; co je starověk a novověk, to každý ví... Starověk, to je Homér a Athény, starověká demokracie, však víte, novověk začíná 1492 objevením Ameriky. Když G. W. F. Hegel (proč si dávali tolik jmen? Gottfried Wilhelm Friedrich!) dorazil při psaní svých Dějin filosofie na práh novověku, vykřikl (říká režisér): „Konečně země!“ Přesně jako Kolumbus, čímž chtěl naznačit, že scholastika je rozhoupaná hladina filosofie, vědy a pojmů. Středověk, přátelé, to je Ivanhoe! V knihovně pro děti a mládež jsme se prali o Ivanhoea, vyslovovali jsme to, jak se to píše... Vyráběli jsme si meče z klacků a latí a štíty z překlízek a pokliček od prádelních hrnců, kdo vlastnil něco, co se trochu podobalo přílbě (přílba je brň, která drží při lbi), byl pánem tvorstva a Ivanhoe! Prožil jsem si středověk se vším všudy, ať mi nikdo nic nevypravuje. Byli jsme udatní a krutí, šplhali jsme po hromosvodech, abychom dobyli staré půdy, a dokázali jsme být nsmilouvaví až do prvních zranění (oko a pád z hromosvodu do hlubin vodního příkopu), kdy nás rodiče rozehnali do našich domovských krajin... Snil jsem o vlastním pancíři a zabral pohraniční pevnůstku jako svůj hrad, mého příkladu následovali další,

byla jich tam spousta, těch pevnůstek. Kolik nám bylo? Různě. Mně kolem deseti, ale nevím přesně. Dones si vybavuji jednu větu z Ivanhoea (ale je to souvětí, říká režisér), stála pod ilustrací, na které byla vyobrazená síň kláštera; byla to pro mne klíčová věta, i když žádný kůň v trysku a vztyčená kopí, žádná Rebeka, krásná židovka, na holky bylo ještě brzy... Byla to věta: „Mnich zakrojil do paštiny a nemeškaje, seznámil se s jejím obsahem.“ Že si pamatuji právě tuhle (tuhle a žádnou jinou), ukazuje na mou mírnou povahu, protože nejsem žádný bojovník; bojovník se přece nestane rekvizitářem? A taky na mou slabost pro paštiny, i když to, co považoval za paštinu Scottův mnich a co jsem za paštinu považoval já, byly podle všeho dvě podstatně rozdílné substance! Když říkám „klíčová věta“, mám na mysli něco jiného, co se týká mé role tady v městečku, kde si hrajeme na středověk. Že si tak dobře pamatuji větu o pašticích, je pouhý předpoklad mé cesty k srdci té nejzajímavější osoby, s níž jsem se kdy potkal, a zároveň s duší celého tohoto podniku.

První mansion: hovoří Adam

O tom, co bylo na Počátku, nemám apodiktickou jistotu; vím jen tolik, co mi řekl můj otec. Věřím tomu. Někdo mne přece musel zplodit? Že by ale vytvořil i Nebe a Zemi, tomu věřit nemohu! Odpusť, otče, že o Tobě pochybuji... Jsi-li vskutku vševědouce, nemůže tě to nijak zvlášť překvapit. Jsi-li všemohoucí, neohrožuje tě to přece. Jsem ostatně jediný, kdo o tobě může takhle hovořit. Já jediný jsem tě znal osobně!

Ostatně se nemám zač stydět. Nebyl jsem to snad já, kdo dal jména všem zvířátkům? Vymyslel jsem krásná slova... Co slovo, to originál! Plameňák. Ostříž. Ryba a velryba! Mnohá však upadla v zapomnění. Byla to bohužel ta nejkrásnější! Mé dílo si v ničem nezadalo s dílem mého otce. Všechno jsem stihl během jediného dne, není divu, že jsem pak usnul jako špalek a spal a spal...

Když jsem se probudil, ležela vedle mne Eva. Prý ji vytvořil z mého žebra, ale to jsou povídačky! Přece jsem nenabyl rozumu tím, že jsem snědl nějaké jablko? I kdyby bylo z nevídaného stromu! Dobrá. Přimhouřil jsem levé oko a řekl: když z žebra, tak z žebra! Myslím, že mi byl vděčný za to, že na něj nedotírám dalšími otázkami. Věděl totiž stejně dobře jako já, že mám všechna žebra tam, kde jsem je měl předtím, to až později začal zpochybňovat empirická data... Ale to nic.

Uznejte: jednou tvrdí, že stvořil oba současně, podruhé je Eva z žebra! Jednou je to šestý den a jindy osmý, jeho tvrzení jsou evidentně nekonzistentní. Zprvu mi nešlo na rozum, proč mi říká Adame, zatímco té, co spala vedle mne, prostě „žena“? Když jsem dával zvířátkům jména, neměl jsem čas na to, abych se jim díval pod oháňky! Proto říkáme samcům a samicím všech druhů stejně, zebra je prostě zebra, nešlo s tím už nic dělat... Jen jsem nechápal, kam se podějí všechna ta zvířátka, až se začnou množit? Musejí také přece někam mizet?

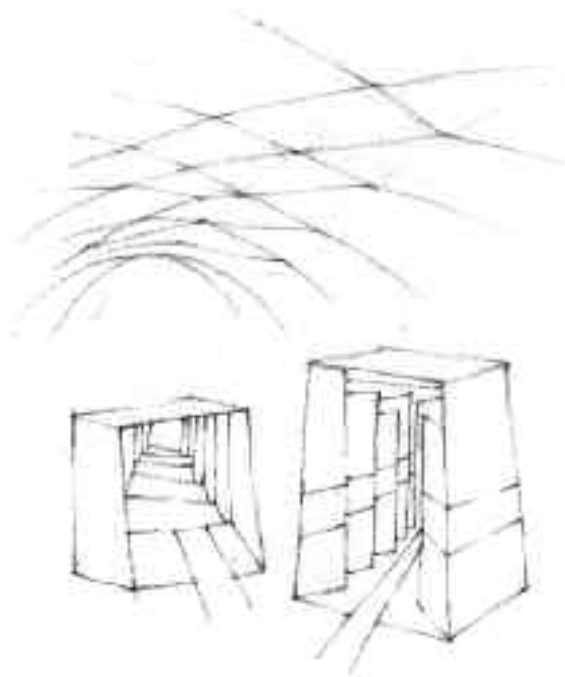
To jsem ještě neuvažoval o vlastních mláďatech. Žádné „dítě“ dosud neexistovalo! Kde by mne bylo

napadlo, že Eva je simpliciter něco jako samice? Že bude chodit s břichem u země jako zebra? Slova „samec“ a „samice“ jsem vytvořil podobně, jako můj otec vytvořil „muženu“. Rád si totiž, jako on, hraji se slovy. Tenkrát, když jsem objevil tajemství dvou těl, mi bylo smutno. Nejsem celý „člověk“, nýbrž jen část tohoto! Ve chvílích, kdy se mnou není žena, jsem docela sám! Samec je smutné slovo. Znamená, že muž je sám.

Má žena byla nenechavé stvoření! Já byl naopak spíše zasmušilý. Nebyla to sice zrovna trudnomyslnost, ale neměl jsem vůbec chuť na žádná jablka; jestli jsem si kousl, bylo to jen proto, abych měl klid! Strom poznání? Ale jděte! Nevěděl jsem snad až dost? Nebyl jsem přece jedním z těch hovad, kterým jsem dával jména! Mluvil jsem od samého začátku a slova se stala mým osudem. Modlit jsem se začal až mnohem později, venku... Ruce jsem přitom měl sepaté mezi koleny. Tak vznikly rituály.

Na počátku stvořil bůh Nebe a Zemi. Už tady vznikají nejasnosti. Byl bůh, o němž se hovoří, můj otec? Bůh stvořil nebe a zemi a já oslovuji svého stvořitele Hospodine. Pokud jsou oba jeden a týž, byl by můj otec nejen Hospodin, byl by to bůh a bůh by byl mým otcem, a pak – já sám bych byl bůh! Nebo ne? Zebry přece rodí zebry? Odkud tohle všechno víš? ptal se mne. Odpověděl jsem, že od chvíle, kdy jsem se podíval zebrám pod oháňky. Odecházela úzkou pěšinou mezi fíkovníky a nemohl uvěřit, že jsem to věděl dřív, než se narodilo první mládě... O tom, co a priori nemá začátek ani konec, jsem raději pomlčel.

Vím, že mu nešlo o problém jeho vlastního původu, vždyť pokud byl Bohem, měl v tom apodikticky jasno! Ale mohlo to být i jinak: odkud by věděl o svém původu, když žádný nemá? Aha. Odpusť, vševědouce, že o tobě pochybuji! Běží mi to hlavou jako svitek, který nemá konce! Odkud prý vím, že jsou ně-

Roman Karpaš: Studie k ilustracím knihy M. Exnera Biblické humoresky, 2013, papír; tužka

jaké svítky. Tak, napadlo mne to... Stačilo podívat se na rákos! Někdo kouká do rákosí celý den a nic ho nenapadne. Nekonečný svitek, ano... Otec, který je svým vlastním otcem, přece není nekonečný svitek?

Proč se mne vlastně ptal, odkud vím, že jsem nahý? Což to nevěděl i beze mne? Což nevěděl, že to vím, odkud to vím a proč? Což Hospodin chodil po Ráji nahý? Aha. Mohl jsem se vymlouvat, i to věděl, ale styděl jsem se za to, že bych měl být něco jako zebra! Rovněž nemohu uvěřit tomu, že zkoušel mou pravdomluvnost. Kdyby byl totiž vševědoucí, nebyl by mne vůbec stvořil! Hlína, dejme tomu... Ale pokud mne stvořil z hlíny, proč chce, abych mu říkal otče? Jablko byla jen výmluva, to je síchr.

Jak mohl vůbec doufat, že zůstanu navěky prach a hlína? Což ve mně nebyl jeho dech? Nechce se mi věřit, že zkoušel můj rozum jen proto, aby si ověřil, že jsem se mu nepovedl! Ostatně syn se zřídka kdy povede. Co přede mnou zatajuješ? Je pravda Počátku tak hrozná? Mlčíš. Vždyť není-li hrozná pro tebe, jak by mohla být hrozná pro mne? Jsem tvůj syn! Ne nemá tvář! Chci tvou hroznou pravdu, otče! Dej mi apodiktickou jistotu.

Trhl sebou; nebylo zvykem v Ráji o něco prosit! Všechno bylo na příděl. Odcházel úzkou pěšinou mezi fíkovníky a říkal si: zajímavé, zajímavé... Co je na tom zajímavého? Ani se nedivím Evě, že hledala zábavu jinde! Ten přitroublý had, zvíře otravné a nudné, byl proti našemu otci skvělý společník! Stvořil snad můj otec i tohoto u mých nohou? Hej, ty tam! Ty s tou placatou hlavou! Nebýt mne, neměl by ani jméno... Můj otec je otcem hadů.

Nemám nic proti zvířátkům: také ona potřebují otce! Že ale tohle zvíře mluvilo, mělo mi být od počátku podezřelé! Vždyť co je to za zvíře, které mluví? Něco tady nehraje. Do jablka jsem kousl jen proto, abych měl konečně klid. Ne od své ženy: že mne sváděla k hříchu, je nesmysl! Chtěl jsem mít apodiktickou jistotu, tak je to... A pak se mé oči otevřely. Pochopil jsem, že strom života je stejná povídačka jako strom poznání. Chudák had! Opakoval otci bona fide všechno, co jsem mu nabulíkoval! Had nemá vzhled ani vhléd. Mrkl jsem napravo, mrkl nalevo a polkl ohryzek. Vzpřichl se mi v krku a už tam zůstal.

Vševědoucí byl zalezlý mezi fíkovníky. Proč se neukázal hned, jak Eva utrhla první jabko? Proč se nevyřítit v okamžiku, kdy jsem polkl první sousto? Proč ne dřív? Vždyť přede mnou jedla Eva a už pouhý záměr porušit zákaz se strictu senso rovnal jeho překročení! Měl číst naše záměry. Nechal nás v nejistotě do večera, pak teprv nám všechno řekl. Byl patetický, jako každý, kdo si není jistý sám sebou. Nebyl jsem překvapený; vlastně jsem to čekal. Teprve později jsem pochopil, oč mu vlastně šlo, a že k tomu nepotřeboval svědky...

Oba jsme to čekali. Oba jsme věděli, že jde jen o čas. O celý čas, rozumíte? Jestli mi rozumíte. Ale vy rozumíte. To vy jen tak děláte, že nerozumíte! Předstíráte, protože nevědět a nerozumět, to je to právě ořechové! Jak dobře vědí zebry, které mimochodem sežraly všechno, co popadalo z kdejakého stromu. Tak poslouchajte: prošel jsem Ráj křížem křížem, ale strom života jsem nikde neviděl! Všechno to by-

ly jen prostředky na dlouhověkost, rozumíte? Jsou toho plné drogerie.

Kdyby si byl otec (můj otec!) nehledal záminku, bylo by mi to milejší! Mohl si mne přece zavolat a říct na rovinu, jak se to má s tím stvořením? Rozumu jsem na to měl až dost. Nebo je právě tohle příčina, že tak zarytě mlčí o Počátku? Nemohu uvěřit tomu, že stvořil vesmír! Ausgerechnet zrovna on? Můj otec. Vždyť nebyl o mnoho větší než já, nemohu uvěřit tomu, že on byl tím bohem! Byl to tvor jako já, dokonce mužského rodu. Věc ale měla jeden problém: nešlo se mu podívat pod oháňku! Ne proto, že žádnou neměl... Jestli mi rozumíte: ani já neměl matku! Seděli jsme s Evou v roští a styděli se za vlastní myšlenky. Oba jsme věděli, že nahota je pseudoprobém. Přišel k roští a volal nejistým hlasem: Adame, kde jsi? Jako by to nevěděl, rošťák...

Viděl jsem Otce jako první z lidí, ale dřív než já ho viděl had! Stvořil k svému obrazu mne nebo hada? Odpusť, Otče, že se takhle rouhám! Bůh není had a had není bůh, jako žádný z nich není člověkem! Proč tedy hovořit o podobě? Vídal jsem svého otce každý den a přesto bych nedokázal říci, jak vlastně vypadal: neviděl jsem mu pod oháňku! Dnes je vzpomínka na něj natolik smytá a rozostřená, že pochybuji o tom, že bych ho byl kdy vlastně viděl! Víím jen tolik, že se mi zdál neuvěřitelně krásný. Byl starý a hebký jako žena, i když byl takový vousatý. Nevím, jestli mi rozumíte... Byl to pro mne bůh! Klečím na zemi s rukama sepjatýma mezi koleny a potichu si říkám: ty mezi keři fíkovými uprostřed Ráje, pusť mne k sobě! Neuvěřitelně krásný Bože, jehož krása se nevejde do žádné rytiny! Kde se ukrýváš?

Mlčí. Co mu zbývá? Dávno není v jeho silách, aby promluvil! Jestli mi rozumíte. A vy rozumíte! Až moc dobře rozumíte. K východní bráně usadil cherubíny jako stráž. Mávají plamennými meči a pouštějí strach. Šli jsme s Evou na východ od Ráje a žvýkali šťovík. Občas jsem vrazil do trnitého keře, ale vcelku nám nic nechybělo. Rodila v bolestech, pravda, ale to i zebry. Pak jsem se udeřil do čela o veliký strom. Sahal až k nebi a mně se náhle rozsvítilo: aha, východní brána! Říkal přece: východní brána? A co má být, opáčila Eva a vyplivla šťovík. Jak to, co má být? Přece kde je východní brána... Mysleli jsme už tehda strukturálně. Eva se válela po zádech a řvala smíchy. Pak jsme šli s lehkým srdcem stále zpátky na Západ a naši hoši s námi. Ale to už je jiná kapitola.

MILAN EXNER, narozen 1950 v Liberci, kde také žije a pracuje, prozaik a básník. Absolvoval Pedagogickou fakultu v Ústí nad Labem, získal doktorát v oboru literárních věd na Filosofické fakultě UK v Praze, kde také absolvoval doktorandské studium a posléze habilitaci v oboru estetiky. Vydal knihy novel *Struktura šťestí* (1987), *A přece zárazk chtit* (1989), obsáhlý generační román *Svatoušek* (2002), další romány *Oblast stínu* (2005), *Zoufalství* (2006) a novelu *Lakuna* (2007), první v řadě zamýšlených tzv. „divadelních novel“. Z básnické tvorby: soubor pěti básnických knih vyšel 1998 pod názvem *Poesie, ArteMiss* (2002), *Kantova růže* (2003), *Hoch s myší* (2006) a *Onona* (2008). Z odborných prací: z oboru estetiky *Aktanty a nevědomí* (2002), z oboru hlubinné literární vědy *Struktura symbolična; Na příkladu románu F. M. Dostojevského Bratři Karamazovi; Příspěvek k evoluční estetice* (2009).

Marek Sekyra

Básně

V Buquoyském paláci

V Buquoyském paláci
za modrým paravánem
celou tě zlíbat chci
a skončiti až s ránem.

Na krásné Malé Straně,
zatímco bude spát,
za modrým paravánem
chtěl bych tě zulíbat.

Na krásné Malé Straně,
jejímž bych chtěl být pánem,
celou tě zlíbat chci
za modrým paravánem.

V Buquoyském paláci.

Odcházíš

Odcházíš
jak léto v září
bez loučení,
jen pár tvých vlasů
spí na polštáři.

Přicházíš
jak podzim v září
bez vítání,
tančí tvé vlasy
na mé tváři.

Zůstáváš
jak září v září
vždy měníc se
jak nový list
v mém kalendáři.

Teskněji

Zas o rok starší, teskněji
se vracím do míst, která znám,
poután k nim čím dál pevněji,
ač větrem stále sem tam hnán.

Těž stále stejné téma volím,
jsem jako ten déšť nad údolím,
ač větrem stále sem tam hnán,
nakonec padnu, kde to znám.

Pozdě říct

Často
pro slovo nejdu daleko
a plýtvám jím
jak svými city.

Když jej hledám,
nenacházím,
ač sebedál bych pro něj šel.

Jak pro vaše city,
jež když najdu,
je už pozdě.

Pozdě říct i:
Mám vás rád.

Oblaka

Ach oblaka,
jak rád bych s vámi
letěl ráno slunci vstříc
tam v dálky na východ.

A v poledne,
ach oblaka,
bych s vámi spočinout
chtěl nad tím naším kopcem,
napnut sever–jih.

Však navečer
já chtěl bych na západ,
a ne jako vy
se ve tmě rozplynout,
ach oblaka.

Kupení

Den bez oblak
ve větru
dřín bez obav
komíhán pohybem
houpacího koně
všem
připomíná příchod října.

Houpačka ve stínu
na jablůnce
a záblesk slunce
místo záplaty
na roztržený loket.

Vtom do krajiny
jako by střelil
celá se rozutekla.

A teď mne
hledej.

Nenajdu.

MAREK SEKYRA, narozen 1974 v Ústí nad Labem. Absolvent Pedagogické fakulty Univerzity J. E. Purkyně obor český jazyk – dějepis. Od roku 2002 žije v Liberci. Byl zaměstnán krátce v Severočeském muzeu, nyní zaměstnancem Krajské vědecké knihovny, vedoucí Všeobecné půjčovny. V roce 2007 vydal Kruh autorů Liberecka jeho básnickou prvotinu s názvem *Modré hodiny*, v roce 2011 sbírku *Úvozy*. S Otokarem Simmem připravil knihu *Ještědské květy* (2008), která mapuje německy píšící předválečné autory narozené v Liberci, v roce 2011 další díl o autorech z Jablonecka a Semilsky pod názvem *Jizerské květy* a 2013 o autorech z Frýdlantska a Liberecka *Frýdlantské květy*. Studie *Máchovské mýty a omyly* vyšla v r. 2010. Je editorem a redaktorem kulturního občasníku *Světlik*, který vychází od roku 2003, členem KALU a Severočeského klubu spisovatelů v Ústí nad Labem.

Pavel Brycz

Co táta nikdy neřekl..., a měl by

Můj otec Roland nikdy nemluvil o svých rodičích, matka se taky jaktěživa nezminila, a protože byl otec o sedmáct let starší než

matka a měla mě ve dvaceti, domníval jsem se, že umřeli, když ne před mým narozením, tedy brzy po něm, takže jsem neměl šanci si na ně pamatovat. Měl jsem tedy až do svých čtyřicátých narozenin dojem, že jsem měl vždy jen jednu babičku a jednoho dědečka. Z otcových rodičů jsem znal všeho všudy jednu starou fotografii křenického se pána, který měl hitlerovský knírek a hlavu hladkou jako billiardovou kouli, takže vypadal jako poštovník nebo výpravčí c. k. Rakouska, který si na okamžik sundal čepici. Představu o babičce z otcovy strany jsem neměl vůbec žádnou. Neviděl jsem jedinej obrázek, určitě musely existovat nějaké snímky té Němky z Liberce, která si vzala přivandrovalce z Ukrajiny, ale asi je schraňovali naši příbuzní v Německu, kteří se vystěhovali z Liberce do Spolkové republiky legálně po Palachových týdnu 1969, kdy mi nebyly ani dva roky.

Otec se ale s nimi nestýkal, navštívil je, pravda, jednou, protože měl díky amnestii čistý trestní rejstřík, oproti očekávání mu dali vízum, a přivezl mi ty dvě plné krabice kovbojů a indiánů, co jsem si s nimi ustavičně hrál, ale pak kontakty utichly.

Můj otec Roland zkrátka na rodinu nebyl zrovna dvakrát stavěný.

A tak se stalo, že jsem se v roce mých čtyřicátých narozenin a čtyřicátého výročí okupace vojsky Varšavský smlouvy stal detektivem po vlastním osudu v absurdním příběhu, kde nikoliv vyšetřovatel odhalí pachatele zločinu, kterým je on sám, jak ve francouzském novém románu, který jsem coby student literatury analyzoval na rozborových seminářích, ale v mém případě se detektiv dobírá identity oběti a pochopí, že jí je on sám.

A svým způsobem by oběti zůstal navždy, kdyby ho vyřešení starého zločinu neosvobodilo od hněvu a úzkosti, které v něm vězely jako na dně té nehlubší studny.

Učil jsem tehdy na gymnáziu v Liberci, pochopitelně potil krev, pot a slzy, abych uživil manželku a tři syny ze své učitelské almužny, ždímal mě náklady na bydlení, vytloukal jsem klín klínem a dluhy látal dalšími dluhy, tak jako my všichni, kteří jsme vypadali ze statistik o výši průměrných platů v zemi, jimiž nás krmí deníky, a o nichž sedmdesát procent populace marně sní, a tak jsem bral jakoukoliv další práci, dokonce s radostí.

Můj třídní z gymplu a tělocvikář Zaremba, který si zkrátal život chlastem, takže už je taky tam, kde mu žádný mobilní operátor nezajistí pokrytí, by řekl, že jsem si prostě v posilovně života víc naložil.

Neměl jsem ponětí, že když kývnu na nabídku obratného lobbisty, neúnavného výherce veřejných zakázek v mediální oblasti s bohatě zajištěnými dotacemi a člena klubu V. I. P., jenž se kamarádil s těmi správnými lidmi na novorenesanční radnici v Liber-

ci a jako piarista a růžový natěrač účelových spojení světa politiky a byznysu měl u nich dveře dokořán, získám víc než jen peníze na

složenky, ale dozvím se na sebe tajemství, které bych si nedokázal v nejšílenějších úvahách představit.

Pan Štědroň, který navzdory svému příjmení byl držgrešle k pohledání, a kdykoliv z něj nějaký zoufalý zaměstnanec vymámil dvě koruny za práci daleko vyšší hodnoty, zlomil ho za šíleného skuhrání a bédování na drahotu, poměry a zlé časy, aby mu z těch dvou mincí korunu zase vrátil, mi velkoryse nabídl podílet se na redakci a editování výpravné dokumentární knihy o třaskavých událostech roku mého narození.

Vydal jsem se tedy proti proudu času do 21. srpna 1968 jako soukromé očko, které má pátrat po tom, co se stalo v Libereckém kraji, když jsem byl měsíc starý.

Kdo někdy viděl nebo četl jakoukoliv komplikovanou detektivku, kde hlavní hrdina, čmuchal, utrpí na začátku fatální ztrátu paměti, se kterou se musí vyrovnávat po celé pátrání, moc dobře ví, o čem mluvím...

Udělal jsem si adresář pamětníků, kteří žili na Liberecku v době, kdy se tam ještě stoprocentně pohybovali mí němečtí příbuzní a možná i můj otec Roland (rodiče v čase mého narození neměli vlastní byt), a byli na výzvy v novinách ochotni nabídnout spousty dokumentů z té doby, od fotografií, filmových i zvukových pásků, přes deníky, korespondenci i noviny a samizdatové plátky, všechno pochopitelně držené do konce roku 1989 v nejvyšší tajnosti, něco z toho pak naopak v nové éře mnohokrát zveřejněné a důkladně prolouhované ve všech médiích.

Snad jsem měl větší kliku než ostatní pátrači, možná jsem měl jen nezaujatý pohled naplaveniny, který do těch zajetých kolejí starousedlíků a relativních domácích, kteří nahradili zdecimované Židy a vyhnané Němce, ještě zcela nezapadl, protože jsem se do toho regionu přistěhoval před pouhými čtyřmi lety, ale třeba jsem měl vytrénované oči z výtvarného oboru lidušky, kde mě k pozorování světa kolem sebe vedla akademická malířka, paní Kyliánová, zkrátka jsem objevil něco, po čem nikoho přede mnou ne napadlo se pít.

Nemohl jsem se odtrhnout od sady černobílých fotografií z městečka Desná v Jizerských horách, které dokumentovaly čtyřicet let starou tragédii. Na snímcích byl z mnoha úhlů zabíraný ošklivý blok domů, vypadalo to jako nějaká ohyzdná fabrika, a proti němu stál břichatý ohořelý nákladák, typ ze starých sovětských filmů, a opodál se černal ohořelý trup dřevěného těla cisterny. U stěny šeredného baráku stál kovový nebo mosazný kříž a u něj se na hromadě vršily květiny, plyšové medvídci a panenky. Bylo to otřesné svědectví, pochopil jsem, že na tom místě zemřelo dítě, nebo snad dětí víc, a já strnul, na dvou z těch mnoha fotek jsem si všimnul břichatého vyplé-

taného kočárku, takové té neforemné bárky z 60. let, v níž jsem podle svědectví jedné dochované fotky tlustého dědečka Rybáře, který v libochovickém zámeckém parku pyšně třímá držadlo právě takového kočárku a zubí se do objektivu, taky jezdil.

Vzal jsem si ty dva snímky s kočárkem s sebou z kanceláře, v níž sídlilo nakladatelství, jež mělo vydat opulentní publikaci věnovanou roku 1968 na Liberecku, domů do Jablonce. Když jsem se dostrachal od konečné tramvaje do našeho bytu, všichni už spali. Chtěl jsem taky spát, dokonce jsem si i na chvíli lehl, ale bolela mě záda a ta bolest mi nedovolila ležet, natož usnout, a tak jsem svý beznadějný převalování a počítání oveček, při kterým jsem burcoval Karolínu, vzdal a vydal se radši do koupelny. Tam jsem opřený o vanu dřepěl na koberečku a čmáral tužkou. Papíru jsem našel dost, když jsem šel zhasnout klukům do pokojíčku lampičky ve tvaru broučků, zřejmě světlušek, které jsme koupili v Ikee.

Tu noc jsem se vrátil k zálibě, které jsem se věnoval kdysi s daleko větším úsilím než psaní, a pod rukama se mi rodil jeden břichatý kočárek za druhým. Črtal jsem je ze všech úhlů a perspektivy, stínoval je, jak mě učila paní Kyliánová, jen na jejich obsah jsem si netroufal. Bylo ono dítě ta nevinná oběť, již Desenští adresovali plyšáčky a panenky? Nebo jen jedna z obětí?

Nevěděl jsem...

Následující den jsem se cítil při vyučování jako na trní. Prál jsem si, abychom si už obě strany fronty odbyly to nekonečně otravné mučení, jemuž jsme se v rámci školních osnov vzájemně vystavovali, a mohly se na co nejdělsí přestávku rozloučit. Mí studenti pro anarchistu Šrámka zrovna nehořeli, upřímně řečeno, oni nebyli zapálení vůbec pro nic, a už z jejich vzezření uniformovaných mramorových sfing a navlas stejně oděných plastových figurín se dalo usoudit, že je z literatury, která by snad mohla mluvit o touze po životní vitalitě, nebere vůbec nic, tím méně, že by jim snad měl drásat játra nějaký trapný a v nadnárodních firmách nepoužitelný český jazyk a jeho vyjadřovací a estetické možnosti, a mě sice nikdy dvakrát netěšilo procházet se a řečnit v urnovém háji, jak jsem je překřtil, ale ten den jsem to snášel ještě mnohem hůř než obvykle.

Strašně jsem se chtěl dostat ještě za světla domů, vylézt na půdu, abych mohl kramařit, a v archiváliích v obrovské krabici najít tu dědečkovu fotku s kočárkem. Možná to byl klíč...

Odpoledne jsem se skutečně vykašlal na další džoby a upaloval na tramvaj. Z půdy jsem si snesl spoustu fotek a za chichotání synů, kteří mi brali z rukou ty podivné obrázky lidí, po nichž světem nosí pusy, čelo, nos, oči, jsem objevil kýženou fotku.

Zíral jsem na ni a přiložil fotografii z desenský tragédie. Tehdy narazil z nikdy nezjištěných, nebo spíš nezveřejněných důvodů sovětský armádní nákladák GIL 39-22, plně naložený kanystry a barely paliva i s přívěsem s cisternou pro okupační tanky, do zdi budovy sklárny. Těžký kolos, kterému snad selhaly brzdy, se řítily z prudkého kopce do levotočivé zatáčky, vjel do protisměru, smetl v něm oktávii a nabořil do baráku fabriky, u níž stáli lidé.

Nafta blafla, cisterna vylétěla do vzduchu a hořící barely a kanystry létaly vzduchem až na střechem sklárny a okolních domů. Tlaková vlna vymlátla okna v okolí, podrazila nohy lidem, kteří se ve tři čtvrtě na dvě pohybovali kolem, snad šli z ranní směny, a někdo, komu patřil ten kříž a plyšáci a panenky vzplál jako pochodně.

A pak jsem otočil fotografii dědečka a na rubu objevil krasopisně vyvedené datum: 1. srpna 1968. Byl to pátý den mého života, fotila to matka, nebo babička?

A náhle mě do očí praštilo dech beroucí poznání, všechny kočárky té doby se podobaly sobě jako vejce vejci, stejně jako miminka v nich, i když všechny porodní asistentky maminkám tvrdily pravý opak, že jejich novorozenec je ze všech nejhezčí, ale s naprostou jistotou jsem věděl, že kočárek na obou fotkách je tentýž. Snímky dělilo dvacet dní. A jestli kočárek byl ten samý, byl stejný i jeho obsah. V tom kočárku jsem musel být já...!

Rozklepal jsem se. Musím odjet okamžitě do městečka, kde jsem nikdy v životě nebyl, a přece tam můj dětský kočárek podle dvou zažloutlých snímků, jež držím v ruce, prokazatelně jezdil, a tedy předchozí tvrzení se ukazuje v naprosto jiném světle. Hned následující víkend jsem vyrazil autobusem z Jablonce za desenskou pamětnicí, autorkou fotografií.

Štědroň už pro mě přestal existovat, vymknul jsem se mu z rukou, už mě neřídil, ani neplatil, šel jsem po stopě ne kvůli jeho pomníku a opulentní knize v ceně 1 000 korun, na kterou dostal veřejnou zakázku a dotaci, ale kvůli sobě.

Mrtvým z té tragédie už moje hledání život nevrátí, ale jestli jsem tam skutečně v kočárku, který plameny jako zárazkem nezasáhly, byl, pak já jsem živý, a mně pravda něco vrátit může... Tak jako všem pamětníkům, kteří tehdy hořící peklo přežili. A nejen může, ona vlastně z hlediska vyšší spravedlnosti musí!

Paní Jungmannové táhlo na sedmdesát, byla to čilá babička a hrdě mi ukazovala asi milion svých fotek, které za svůj život nafotila a vyvolala v temné komoře, kterou mi taky ukázala. Měl jsem pocit, že je úplně ten samý typ jako Leni Riefenstahlová, jen zkrátka nebyla tak slavná, a své nejdramatičtější reportážní snímky musela léta tajit a teď už je na každou publicitu svědka doby s prstem na spoušti, jak trefně poznamenala, stará briketa.

„Vám se ale asi nelíbí mé snímky z novější doby, že, mladý muži,“ spíš mě pokárala, než aby se ptala.

„Ale ne, to ne, naopak!“ vyskočil jsem z fotelu s vyhrzlými péry, kam mi nosila své sbírky fotografií, jako by mě píchla pletací jehlicí, a vytáhnul jsem z batůžku svazek svých kreseb vyplétaného kočárku.

„Jen mě zajímá jedno konkrétní téma!“

V tu chvíli jsem byl její člověk, protože jestli něco posedlé lidi sbližuje, tak to jsou jejich posedlosti, a proto k sobě vždycky najde cestu pozorovatelka, která celý život skrytým okem objektivu sleduje své sousedy, a maník, jenž načmárá sto pohledů na jeden jediný kočárek, který i jí uvízl v paměti, protože, než

ho odvezli ze záběru a z místa smrti, skutečně ho při dvou cvaknutích zvěčnila.

„Snažím se ujasnit si jednu věc, paní Jungmannová,“ spustil jsem. „Kdo bylo to dítě v kočárku a co se s ním stalo? Umřelo? To pro něj ke křížku dávali lidi panenky s plyšáky?!“

„Ale ne, vidím, že nejste zdejší,“ zavrtěla hlavou stará paní, „tady všichni vědí, kdo tam tehdy umřel. Víte, že radnice chystá letos na výročí dokonce pamětní desku na zeď sklárny, kde se to tehdy stalo? Umřela tam babička s vnučkou, holčičce bylo tehdy osm let...“

„Osm let,“ zamrazil mě a vzpomenu si na své vlastní děti. „Doprdele!“

„Toho kloučka, co byl v kočárku, odnesli z místa neštěstí hasiči,“ doplní paní Jungmannová. „Byl celý pokakaný a strašně řval. No, není divu, když mu před očima hořela babička. Víte, že prý takhle malé děti všechno kolem sebe vnímají a že i před narozením dokážou...“

„Počkejte, babička!“ zarazil jsem ji. „Ta paní, co tam umřela s vnučkou, měla s sebou i druhý vnuče?!“

„Ne, ne, to určitě ne!“ vrtí paní Jungmannová rezolutně hlavou. „Ta popálená babička, která vezla kočárek, byla jiná paní. Víte, já byla mladá holka, bylo mi tehdy třicet, já tyhle starší dámy moc neznala. Ale třeba velitel hasičů, který tam tehdy zasahoval, dneska je mu přes devadesát, by vám řekl, kdo to byl? Já jen vím, že musela znát tu starou paní, co uhořela, protože lidi říkali, že se spolu zastavily a povídaly si těsně předtím, než ta cisterna vyjela ze silnice a začala ta pohroma...“

„Děkuju vám, děkuju,“ zamrazil jsem se jako čert a podal paní Jungmannové snímek mého dědečka s kočárkem, datovaný 1. srpna 1968. „Moc jste mi pomohla. Ani nevíte jak! Ale mám ještě jednu otázku. Poznáváte tenhle kočárek?“

Vytřeštila oči na kočárek, pak na mě a přestala se usmívat.

„Poznávám ho úplně jasně, mladý pane...“

I když se točil se mnou celej svět a krevní tlak mi vyskočil na maximum, poděkoval jsem paní Jungmannové, která na mě zírala jak na vzkříšeného Lazara, a pospíchal za penzistou, který žil na vejminku u mladých, už nechodil, ale pořád měl jasnou mysl, a jestli byla pravda, co si stará fotografka zapamatovala, nesl mě před čtyřiceti lety podělanýho v náručí, když mou babičku odvezla s popáleninami sanitka.

„Mami, mami, zvedni to, sakra!“ pochodoval jsem do desenského kopce s mobilem u ucha na udanou adresu.

„Ahoj,“ ozvala se konečně moje matka. „Jak se máš?“

„Mami,“ funěl jsem do telefonu, „jak to, že jste mi s tátou nikdy neřekli, že jsem byl v Desný v roce 1968?!“

„Ty to víš?“ ulekla se matka. „Chlapečku, nezlob se, nechtěli jsme ti lhát!“

„Do háje, mami!“ jsem bez sebe vzteky. „Kdo byla ta žena, co mě vezla v kočárku, když vedle ní vybuchla cisterna?!“

„I to víš?“ skoro pláče matka. „Tvoje babička...“

„Babička? Libochovická babička?!“ neznal jsem jinou babičku, a tak jsem to řekl, i když jsem věděl, že pravděpodobnost, že by se má babička Rybářová objevila v den sovětské invaze na druhém konci republiky, byla nulová. To rodina mého otce Rolanda byla z tohohle kraje, ty lidi, které jsem nikdy nepoznal...

„Tvoje liberecká babička,“ přiznala matka. „Vzali mě s tebou k sobě, když se táta chytil s dědou Rybářem a museli jsme se od mých rodičů s ostudou odstěhovat. Táta šel na svobodárnu do Mostu, kam jsem s ním a dítětem nemohla, a tak mě odvezl ke svým rodičům do Liberce. Tehdy to bylo jediný řešení. Ale do smrti jsem jim neodpustila, že nás tehdy vzali do Desný na letní byt. Jezdili tam. A babička tě vzala na procházku, já spala, pochop to, dneska máš sám děti, víš, jak to chodí, byla jsem strašně unavená, kojila jsem tě, noci si prořval, nenechal jsi mě vyspat...“

„Mami, to nemůže bejt pravda,“ zastavil jsem se před domkem s číslem popisným, který mi udala paní Jungmannová, „dyť proti vám jsou Monteci a Kapuleti jedna rodina... Tak proto jste mi zatloukli celej život druhou babičku a dědečka?!“

„Proto,“ odpověděla po pravdě matka, „ale ani babička se už s nikým nechtěla stýkat, zahořkla, byla strašně popálená, strejc Kurt s tetou si ji vzali s sebou, když se vystěhovali do Německa, a tam dožila.“

Není to vadný, když se musí člověk stát detektivem ve vlastním osudu, aby se dozvěděl, proč tu na tom světě je a jaký měl vlastně štěstí?! Kolem mě se čerti ženili a oni to zatloukli. A pak se diví a kladou řečnický otázky, proč jsme my, ta generace, vyrůstající v mlčení a zamlčování, taková asociálové s nevysvětlitelnými záchvaty hněvu a úzkosti. Ale kdoví, možná obrazem světa dospělých je i urnový háj, ti nudní, vyhaslí a prázdní studenti, kteří se nedokážou pro nic zapálit dneska, a tak by se měli asi chytit za nos všichni ti, kteří je nechají zabíjet nudu počítačovými střílečkami, a neklást si žádné otázky a nehledat odpovědi.

Navštívil jsem devadesátiletého starce a nechal si vyprávět o chlapečkovi, kterého nesl v náručí, a o babičce, kterou odvážela sanitka, a nepoznaný jím, jsem poznával sebe. A představoval si starou paní s tváří popáleného Niky Laudy, kterou jsem nikdy nespatriil, když ji všichni moji příbuzní přede mnou schovávali jak Muže v železné matce.

TATI, PROČ JSI MI NIKDY NEŘEKL... Tři tečky.

PAVEL BRYCZ, narozen 1968 v Roudnici nad Labem, nyní žije v Jablonci nad Nisou. Prozaik, scenárista, publicista a písňový textař. Absolvent Pedagogické fakulty v Ústí nad Labem. Působil jako středoškolský učitel, publicista a textař v reklamních agenturách. Vyrůstal v severočeském Mostě, jehož atmosféra se otiskla do jeho povídkové prvotiny *Hlava Upanišády* a do knihy *Jsem město*, za kterou získal v roce 1999 Cenu Jiřího Ortena. V roce 2000 obdržel grant UNESCO a žil dva měsíce ve Francii, kde napsal novelu *Sloni mlčí*. Vedle povídek a novel píše rovněž básně a literární hříčky, z nichž spolu s výtvarníkem Filipem Raifem sestavil útlou knížku *Láska na konci světa*. Píše rovněž povídky, seriály a pohádky pro děti, uváděné v dětských pořadech v Českém rozhlasu Praha. Za román *Patriarchátu dávno zašlá sláva* získal

v roce 2004 Státní cenu za literaturu. Kniha byla dosud přeložena do polštiny, slovinštiny a maďarštiny. Posledními vydanými knihami pro dospělé jsou: humorná novela o dospívání *Mé ztracené město* (2008) a román o falešném židovském mesiáši *Svatý démon* (2009). Z tvorby pro děti stojí za zmínku *Dětský zvěřinec* (2008), na jehož motivy vznikl i stejnojmenný večeráček pro

Českou televizi, *Bílá paní na hlidání* (2010 – Zlatá stuha v kategorii nejlepší beletrie pro děti a mládež 2010), *Tátologie aneb rady pro začínající tatínky, kteří nechtějí brzy skončit* (2011), *Co si vyprávějí andělé? Fantasy všedního dne* (2011). Otištěná povídka je z knihy *Tátogie 2 aneb neřkuje a pochlapte se* (Mladá fronta, Praha 2012).

Luboš Příhoda Paběrkování

SPLÍN II

Když nebe na mě padá
a nevím kudy kam,
špitne mi: Mám tě ráda.
A stejně jsem zas sám.

To pochybnost se vkrádá,
jak smyslům unikám.
Drtí co těžká kláda.
A pod ní leží kmán.

Chytám se stébla v moři.
Zatřese se mnou den?
Co všechno nepokořit,

když zívá černá tlama!
Mít nebe pod nohama,
být znovu okouzlen?

KULHAVÁ ČTYŘVERŠÍ

Dobroděj

Větu k větě lepím,
na slovíčku nelpím.
A když něco zbyde,
ono neubýde.

Spásná vidina

Když spánek nepřichází,
ač mysl zpítá je,
klestím si cestu mlázím,
podrostem naděje.

Nepokoj

Zahlédl jsem střípek tvého těla,
kterým svítíš na odív.
Jako bys ho ukrýt zapomněla.
Že by jaro přišlo dřív?

Oprava předchozího: Piercing na pupíku

Zajal mě střípek tvého těla,
svítil jak bludička,
jako bys přivábit mě chtěla
a svítit celičká.

Proti si oči

Když se ti postavy míhají,
odpusť si věřit,
že obraz si sedne.
Věkem ho musíš měřit.

HRST HAIKU

Jaro

Namaluj, Mistře,
hýřivé oko paví
na chvostu zimy.

Posedlost

O lásce zpívá
kdo závrat' miluje.
Jen posadit hlas.

Paběrkování

Každický klásek,
v pýše opomíjený,
v pokoře beru.

Záměnka (Dvojhaiku)

Kde končí pravda,
kde pravdy je začátek?
Otázek plno.

*

Kde končí moudrost,
kde moudrosti začátek?
Otázek plno.

LUBOŠ PŘÍHODA, narozen 1934, liberecký novinář, překladatel a básník. Knižně mimo jiné vydal výběry z poezie Reinera Kunzeho a Hannse Cibulky, román a prózy Johannese Bobrowského *Litevské klavíry* a *Boehlendorffa ti druzí*, *Tanečník Malige*, novelu C. F. Mayera *Král a světec*. Je rovněž autorem a spoluautorem několika rozhlasových her a autorem jevištní adaptace *Tři vlasů děda Vševeda* (Mladá scéna Ústí nad Labem, premiéra 1987). Za normalizace upadl pro svoje postoje v nemilost, byl perzekvován jako nepřátelský, antisocialistický živel. Po letech, kdy nemohl publikovat (např. román *Litevské klavíry* nebo překlady německých básníků v antologii *Poezie NDR* kryl Jiří Votava), vydalo v roce 2004 nakladatelství Bor jeho knihu básní *Promluvy do zdi* i jeho překlad knihy I. Engelmannové *Návrat pod zelenou střechu* (od téže autorky vyšel také jeho překlad knihy *Židé v Liberci* – KAL, 2007). V r. 2009 vydal knihu *A potom přijely tanky* (KAL). Je spolueditorem (s Janem Šebelkou) řady *Kalmanachů* a česko-německé čítanky spisovatelů Liberceka *Naše krajina slov – Unsere Wortlandschaft*, kterou v r. 2011 vydal KAL. Téhož roku získal ve Varšavě hlavní cenu v novinářské soutěži PL CZ Lokal Press Awards v kategorii místní historie a kultura za publicistickou stat' *Rok 1969 v Liberci. Oběti ze srpna 1968 chtěl režim vymazat z paměti*, otištěnou v Kalmanachu 2008/2009. Je členem KAL, Syndikátu novinářů ČR a Obce spisovatelů.

Štěpán Kučera

Cesta do země kněze Jana

Povídka

„Vprostřed světa rozkládá se Svatá země a v ní město Jeruzalém!“ zvolal rytíř Bohumil.

„A co jako?“ odpověděl opat. Tohle vědělo každé malé dítě.

„Půdu Svaté země posvětila krev našeho Pána Ježíše Krista, jenž na ní učinil mnoho zázraků a trpěl pro naši spásu. Je hříchem celého křesťanstva, že Svatou zemi dosud drží v rukou pohané. Každý správný křesťan musí ze svého srdce vymýt lenost i touhu po světském bohatství a učinit vše, co je v jeho silách, aby dědictví našeho Pána bylo vyrváno z pohanských rukou.“

Opat začínal chápat, zdálo se, že jeho plán vyjde. Všichni mniši trpěli každodenními návštěvami zbožného rytíře Bohumila, který si štědrými dary pro klášter kupoval jejich společnost a blouznil o království nebeském. Nedávno mu opat do klášterní knihovny podstrčil cestopis anglického rytíře Johna Mandevilla a spisek italského poutníka Baudolina, v nichž se psalo o veliké říši kněze Jana, která leží ve východním cípu světa a křižují ji čtyři řeky tekoucí z ráje.

„Vyhledám kněze Jana a s jeho pomocí přiměju světové křesťanstvo k boji za osvobození Svaté země!“ zahřímal rytíř Bohumil klenutou chodbou.

„Zaplaťpámbů,“ usmál se opat a požehnal mu. V klášteře zase zavládne klid a mniši se vrátí k hodování a vaření piva.

Rytíř Bohumil strávil na cestách dvacet let. Pobyl na dvoře egyptského sultána i mongolského chána a viděl neuvěřitelné věci. V Sicílii spatřil horu jménem Etna, z níž šlehají plameny, v mouřenínských zemích viděl draky osm sáhů dlouhé, kteří požírají zvířata i lidi a domorodci jim říkají „kokodrilové“, v mohamedánských pouštích potkal zdivočelé lidi, žijící v boudách z velbloudích kůží a pojídající syrové maso.

Ale nikde nezažil tak zázračná dobrodružství jako v místech, která obklopovala zemi kněze Jana.

Bohumil měl horečku, způsobenou pitím nečisté vody v zemích proroka Mohameda, a sotva se držel na koni. Projížděl skalní soutěskou v horách, za nímž doufal konečně objevit cíl svojí cesty, když mu do cesty vskočili dva tvorové. Vypadali divoce, ale lidsky, a každý měl jenom jednu nohu, končící nepřirozeně velkým chodidlem. Bohumil mimoděk položil dlaň na jílec meče, i když ho zjev obou bytostí nijak zvlášť nepolekal – byl ze svých cest zvyklý na leccos a navíc o takových stvořeních čítal už ve spisech svatého Augustína.

„Kdo jsi?“ zavolal na něj jeden z tvorů.

„Rytíř Bohumil z Čestína,“ odpověděl Bohumil. „Jak to, že mluvíte latinsky?“

„Čteme písmo svaté,“ řekl jednoonožec o poznání přívětivěji. „Jsme služebníci kněze Jana.“

Bohumil sejal ruce a do očí mu vstoupily slzy štěstí. Horečka mu propůjčila výraz svatého šílenství, jaký mívali proroci z židovských knih. Jeho pu-

tování ve směru vycházejícího slunce nebylo marné, dostal se až ke svému cíli a navíc vidí, jak bájný kněz Jan dokázal obrátit na víru i tahle pololidská stvoření. Pro něj nebude zatěž-

ko postavit se do čela křesťanského vojska a snad se do jeho šiků vřadí i tyto bytosti z bestiářů, aby v pohanech vzbudily bázeň z božího hněvu.

Nechal se od tvorů provést horami, a když se před nimi skály rozestoupily, uviděl údolí poseté chýšemi, mezi nimiž hopkaly desítky dalších jednoonožců; ti, kteří zrovna nehopkali, leželi na zádech s nohou vztyčenou a odpočívali ve stínu vlastního chodidla. Uprostřed osady stál skromný kostelík.

Zdálky, za horským hřebenem, se ozývalo temné dunění.

„Asi bude bouřka,“ řekl Bohumil, aby skryl svoje pohnutí z pohledu na křesťanský svatostánek tak daleko od domova.

„Nebude, to duní moře,“ odpověděl jeden z průvodců. „Leží mezi námi a zemí kněze Jana.“

„Plavil jsem se po všech mořích, co jich náš svět zná,“ zamyslel se Bohumil, „ale takový zvuk jsem jakživ neslyšel.“

„Plavil? Je vidět, že přicházíš zdaleka,“ řekl druhý jednoonožec. „To je kamenné moře. Smýkají se v něm přes sebe vlny balvanů a každého, kdo by se opovážil mezi ně vstoupit, rozdrť.“

Bohumil znejistěl. „Jak se tedy dá dostat do země kněze Jana?“

„Jedině vzduchem, na ptácích Gryfech.“

„A kde bych takového ptáka sehnal?“

„Na našem břehu je nikdo nemá, ale občas k nám na Gryfech přiletí posel kněze Jana. Jestli se chceš dostat přes moře, musíš u nás počkat, až zase přiletí.“

Příjezd dvounohého poutníka způsobil pozdvižení. Celá osada se natlačila kolem něj, každý se chtěl dotknout obou jeho končetin a ti, kdo se nedostali do prvních řad, vyskakovali do výšky, aby z cizince zahlédli aspoň kousek. Pak se davem prodral náčelník a zavedl ho do svojí chýše, kde mu pak Bohumil vyprávěl o svém poslání.

„Chápu,“ řekl náčelník. „I my vedeme svatou válku, proti bezhlavcům, odvedle z vesnice.“

„Jsou to pohané?“ zajímal se Bohumil.

„Jsou to křesťané, ale kacíři. A navíc zrůdy.“

„Zrůdy?“

Náčelník se k němu naklonil a pomalu, jako kdyby před ním sedělo dítě, pronesl: „Nemají hlavy.“

Bohumil se rozpačitě usmál. „Ehm... při vši účtě... vy zas nemáte jednu nohu.“

Náčelník se odtáhl a dotčeně řekl: „My máme jednu nohu!“

„Odpusťte,“ Bohumil hledal správná slova, „měl jsem na mysli, že máte o jednu nohu míň než normální člověk.“

„Ty máš o jednu nohu víc než normální člověk!“ zvýšil hlas náčelník. Bohumil znal z Baudolinova spi-

su tenhle zvrácený pohled jednoonožců, proto v disputaci nepokračoval. Náčelníkova žena navíc vzápětí přihopkala s hrncem zaječí polévky, takže i náčelník rychle zapomněl na předchozí nedorozumění.

Večer u ohně pak Bohumil vyprávěl jednoonožcům o svých cestách. Dokud mluvil o podivuhodných stvořeních, jež cestou potkal, o lidech s psí hlavou, o satyrech nebo o ptáku Fénixovi, poslouchali ho na půl ucha, ošívali se a nejdrzejší z mladíků dokonce občas vykřikli, že na tom nic není a že to zná každý. Když ale, bezradný, začal mluvit o svém rodném Čestíně, o tom, jak se v Evropě slaví Vánoce, nebo že v řece Vltavě teče voda a jezdí po ní vory, poslouchali jednoonožci se zatajeným dechem a přerušovali jeho vyprávění výkřiky údivu.

Vtom se z kraje hloučku začal šířit rozrušený šepot. „Bezhlavci!“ vykřikl jednoonožec, který měl být na stráž a místo toho seděl u ohně a poslouchal Bohumilovy příběhy.

Bohumil pohlédl směrem, kterým mladík ukazoval. Z druhého konce údolí přicházela skupina podivuhodných tvorů s loučemi a kyji v rukou. Ač bez hlavy, byli o hlavu větší než jednoonožci. Z ramen jim koukaly oči, na hrudi měli nos a na bříse ústa zkřívená zdvořilým úsměvem.

„Bůh s vámi,“ pozdravil náčelník bezhlavců, když jeho družina vešla na náves. „Slyšeli jsme, že k vám zavítal cizinec ze západních zemí. Přišli jsme ho křesťansky pozdravit a pozvat k nám do vesnice. Postaráme se o něj, než přiletí pták Gryf.“

„Bůh s vámi,“ zašklebil se náčelník jednoonožců. „Vidím, že vaši zvědové mají oči na ramenou otevřené. Ceníme si vaší křesťanské pohostinnosti, ale náš cizinec je spokojený u nás.“

Bezhlavci sevřeli kyje, až jim zbělely klouby.

„Bůh s vámi,“ zvolal Bohumil a postoupil dopředu, mezi obě skupiny. „Možná bych mohl svůj čas rozdělit mezi obě vesnice a střídát svůj pobyt po každém dni.“

Bezhlavci se usmáli. Jednoonožci se začali vytrácet do chýší pro foukačky a šípy.

„Rozmyslete si to dobře, jsou to kacíři!“ vyštěkl náčelník jednoonožců. „Neuznávají našeho pána Ježíše Krista, ale jenom Jana Křtitele!“

Bohumil se pokřižoval.

„Je to jediný z proroků, který přišel o hlavu,“ pokrčil rameny náčelník bezhlavců. „Jejich Ježíš má zas jednu nohu!“

Bohumil se pokřižoval.

„Samozřejmě že má jednu nohu, jsou pro to důkazy!“ křičel náčelník jednoonožců. „Římané tenkrát použili tři hřeby, dva na ruce a jeden na nohy. Zkusíte si přibít dvě nohy jedním hřebíkem!“

„Myslíte kolenem!“ zahřimal náčelník bezhlavců. Jednoonožci s foukačkami se seskupili za náčelníkem, ženy a děti odhopkaly do chýší. Bezhlavci pozvedli kyje.

Bohumil se díval z jedné strany na druhou a tiše odřikával otčenáš.

„Na ně!“ vyhrkl náčelník jednoonožců.

„Bijte je hlava nehlava!“ zvolal náčelník bezhlavců.

Jiří Pikous: *Prchající Aborigin*, 2008, akvarel 42 × 60 cm

Oba tábory se na sebe vrhly. Nastal zmatek, Bohumil tasil meč, ale nevěděl, proti komu ho obrátit. „Neztrácejte hlavu!“ povzbuzoval spolubojovníky náčelník jednoonožců. Ti foukali šípy proti vetřelcům, anebo vyskakovali do vzduchu a snažili se je zasáhnout nebezpečnými kopy, bezhlavci vpadli mezi ně a bezhlavě je tloukli. Louče házeli po osadě, takže za okamžik vzplálo několik chýší. Palouk se zaplnil plápolajícími stíny bojovníků, Bohumil se kolem sebe udatně rozháněl mečem, než ho srazilo letící poleto.

Ranní úsvit přišel nenuceně, jako by se ve vsi žádná bitva nebyla odehrála. V pavučinách se třpytily kapky rosy, které ovšem nebyly opravdové kapky rosy, ale drahokamy. Bohumil s námahou vstal z lůžka, kam ho v noci odnesli, a když vycházel z chýše, musel se na chvíli opřít o zeď. Tělo mu rozpalovala horečka, v hlavě mu dunělo kamenné moře. Bezhlavci dávno odtáhli, jednoonožci zase odtáhli svoje raněné, takže na noční boj upomínaly už jenom zválená plachta a doutnající trosky několika chýší.

Bohumil si v tichosti osedlal koně a vyjel z údolí.

O tom, co prožil před branami země kněze Jana, opatovi nikdy nevyprávěl. A na další cesty už se nikdy nevydal.

ŠTĚPÁN KUČERA, narozen 1985, vystudoval žurnalistiku a mediální studia na Karlově univerzitě v Praze, pracuje jako redaktor Salonu, literární a kulturní přílohy deníku Právo. Napsal sbírku povídek *Tajná kronika Rychlých šípů... a jiné příběhy* (Host, 2006), k vydání je připravena i druhá knížka *Prokletí pánů z Hodkova* (Novela bohemia, 2013).

Povídka *Cesta do země kněze Jana* původně vyšla ve sborníku kapely Čankišou *Ukopnutý palec aneb Příběhy lidu Čanki* (Julius Zirkus, 2007), ale pro současnou publikaci v Kalmanachu ji autor výrazně přepracoval.

Hana Fousková
**Má duše se
 vylila z břehů**
 Z nových veršů

* * *

Bílé labutě
 plují nadutě
 černou tmou
 až svoje perutě
 k luně rozevřou
 s sebou vezmou tě
 za obzor

* * *

Den je krátký
 život taky
 dny jak mraky
 letí do smrti
 Do mé věže střípek hlasu nedolehne
 jsem poslední člověk na zemi
 Až tam v dáli nedohledné
 strhám si hlas svými písněmi
 měsíc stejně nevybledne
 a dál poputuje mezi hvězdami

* * *

Hlas z dálky zní
 volání poslední
 brzy se zešeří
 poslechni
 vem hůl a jdi
 červánky už se rodí
 pospíchej k poledni
 a tak jdu za svým snem
 cesta se ztrácí v tmě
 osvětlená měsícem
 nikdo mě nenajde
 noc mě halí černotou
 a já kráčím nicotou
 zem pustá je bez hranic
 a na mě čeká věčné nic

jak vlk vyju na měsíc
 a kráčím dál smrti vstříc
 už se blíží šíření
 nebe je teď zelené
 ale ve mně svítání
 už nikdo nezažehne

* * *

Jediná hvězda plula v tmách
 jak stříbrná loď na vlnách
 podzimním listím vítr vál
 a čas jak líné řeky tok
 pomalu plyne dál
 a minul rok
 zas bělejší vlas
 a srdce hlas zas tišší je
 a rudé krve krůpěje
 nechává život za sebou
 jediná hvězda plyne tmou
 a to jsem já

* * *

Má duše se vylila z břehů
 už se utopí
 mé srdce je plné vředů
 kdo ho uchopí
 spánek je jako smrt
 brzy mě pohltí
 mé tělo zazdíl rmut
 a stále se z něho rodí sny
 z krve se rodí
 a probuzení je zardousí
 a jak měsíc po nebi chodí
 svými rohy je do lesku vybrousí
 a ráno se vzbudím
 a svítání šedé je
 a mé dny jsou zas věčné galeje

* * *

Mozek je zahrada
 kde se procházejí lvi
 se vztyčenými ohony
 levharti střelhubití
 se mi hrnou mezi mozkovými buňkami
 v paprscích energie
 Má hlava je...
 pokud se neutápí v bolesti
 pak je namodralou...?
 plnou zmaru
 a ptáci se zlomenými křídly
 mi hnízdí ve vlasech
 pak je mé srdce otevřenou ranou
 ve které zaschla krev

* * *

Nikdo na světě
nemá tak prázdné ruce
jako já
a je zase noc
tichá a tajemná
a tvá duše bezdná
pláče
verše z ní vylétají
jak ptáci do ztracena
a nikdo je neslyší
ani dech nezasténá
ani ten nejtišší
jsi sama

* * *

Měsíc mě svým vypouleným okem
němě zírá do bytu
ke smrti se řítím skokem
žádná bytost není tu
žádná chlupatá psí hlava
k níž přitiskla bych obličej
jitřenka už na obzoru vzplála
a mě čeká další osamělý den
dávno nemiluju lidi
nedali mi nic než trochy
abych neumřela hladu
za svou duši již jsem po bolavých kapkách
vyždímala
v umění
jen psi ke mně přicházivali
po svých hebkých tlapkách
věrnější než synové a dcery
všechny moje sny do nich vstoupily
a jejich oči jako plaché lampy
mí v duši zářily
a všechny mé dny prolétaly
vlahá moře tmy
až k obzorům jak šíp
jen jejich moudrým čenichům
vděčím za slzy
jež mi za šíření omývaly tvář
už nepláču
jen s měsícem svým impotentním ženichem
si někdy pálím svatozář
když obrací můj snář
a namáčí každý list do bezbřehého
žalu
a pak je luna utopenec
a já v nebeském kalu
duše dušená plavu
rdoušená svou samotou
nekonečnou rosolovou tmou
tam za lunou, jež je v nekonečnu
oběšená
na hřívách mých psů a koní
a můj čas mě nedohoní
a já mu uteču
až uhnije má poslední myšlenka
potřísni váš práh

* * *

Topím se až po krk ve sračkách
mám ovšem zařízený byt
a mám co jíst
a už nemám hlad
když mě vůně jara
láká do dálav
řeknu jsem už stará
a už nemám psa
modř nebes už pohasla
nikdy jsem netušila kolik
člověk spolýká
a přece se nezalkne
a nevyzvrací mozek
Sebrali mi psa za holou střechu nad hlavou
A ubohý hábit
Já teď přezvykuji duši svou
svou hubou bezzubou
a pořád jí mám nazbyt
sedím teď v kleci a sedím tu sama
můj pes někde za horama

Grafiky Hana Fousková

HANA FOUSKOVÁ, nar. 1947 ve Šluknově, od poloviny sedmdesátých let žila v Hodkách u Světlé pod Ještědem, nyní v Liberci, básnířka a výtvarnice. Studovala na textilní výtvarné škole v Brně a na střední uměleckoprůmyslové škole na Hollarově náměstí v Praze, studia ale nedokončila. Od začátku sedmdesátých let se pohybovala v okruhu výtvarníků tzv. Křižovnické školy a byla v kontaktu s pražským undergroundem. Knižně vydala sbírky básní *Jizvy* (1998), *Troud* (2003), *Psice* (2008). Zatím pouze časopisecky vyšly ukázky z rozsáhlé autobiografické prózy *Schizofrenička*, kterou autorka napsala v letech 1999–2003. Poezii i prózu je také zastoupena ve čtvrtém svazku sborníku *7edm* (2008) a v dalších antologiích.

Milan Hrabal
Na loutkách

* * *

k loutkám jsem se dostavil
a jejich nitě oslavil
už nikdy pak nikde neležel
jen šel jsem a šel
a neslyšel
a neviděl
jak mi říkáš:

„nech toho
a pojď mě radši
milovat“

* * *

jasmín u sousedů za plotem
ten co ho nechápu
hlásá:
každý voní jak umí

hlemýždi
jak jim ujíždí čas
se mi pletou pod nohama
„a ten bordel na půdě“
opakuješ
„samý knížky
a prach“

* * *

kolikrát jsem si myslel
že umírám
a později měl radost
že to neumím

„pojď
naučím tě to, nešiko“

* * *

kdyby se to někdy stalo
a já byl zase někdo jiný
řekl bych mu
aby si dal pozor na blatouchy
jsou totižolikrát žlutější
než slunce

* * *

po české silnici
v sudetech
právě nikdo nešel
využil jsem té příležitosti
a nešel jsem taky

* * *

o téhle fotografii ještě nikdo nepsal:
dvě mouchy se ohmatávají tykadly
půjčenými od motýlů
což se neprojevilo na mušincích
zatímco
tys řekla:
„koho mám ve sbírce
už nezabím“

* * *

ukázal jsem na zarostlý úvoz
a tys odpověděla:
úvoz

z houští vylétl pták
za ním hejno

znělo to jako potlesk traktoristů
když dozpívá slavík
nad bramborovým lánem

trochu se setmělo
a pak už mě zas jen
bolely nohy

* * *

v řadě pohlednic
které stíní mým knihám
stojí krabice od kefiru

víc než dva roky
zkouší být k něčemu

jsme si stále víc podobní
já o pár let dýl

* * *

přítel básník náhle zestárnul
musím za ním zajet
do Prahy
ne že by *tam* zrovna teď bydlel
ale zatím pokaždé
jsme *tam* byli mladší

* * *

v pokoji
nad notebookem
vyhořelo světlo
přepalovaný drát prskal kovové jiskry
kdykoli jsem sáhl na vypínač
„světlo?“
zeptala ses
„ale ne
jenom jeden z jeho lustrů“
odpověděl jsem
i když tebe to zas tolik
nezajímalo

* * *

příště to udělám jinak:
nebudu se na nic ptát
a rovnou
někde uprostřed
abych se mohl pořádně rozkročit
se postavím do řady
a budu pouštět
před sebe
všechny co mě předbíhají
ušetřím tak čas
potřebný
k čekání

* * *

až zase půjdeš
vezmi si klíče
co kdybych tě neslyšel

přece nebudeš čekat venku
než se znovu narodím
nebo odložím sluchátka

* * *

když nedávno jedna říkala
že by mi ráda pomohla
za všechno

zatmělo se mi před očima:

to pak stihnu ještě víc
nikam už se nevejdu
a ještě tam bude překážet ona
a její pracovitě ruce

* * *

když odchází kapela
hrají trauermarš
zpívalo se v té písničce

když odcházím já
buďte zticha
podle kroků na schodech poznáte
ve kterém patře jsem

není to sice důležité
ale proč se o tuto informaci
připravít

Akvarely Jiřího Pikouse

z cyklu Portréty, 2012, 42 × 60 cm

MILAN HRABAL, narozen 1954 ve Varnsdorfu, kde také žije a pracuje. Básník, prozaik, překladatel, editor a zprostředkovatel české a lužickosrbské literatury. Byl ekonomem na učilišti energetiky a v letech 1991 až 2007 pracoval na Městském úřadě ve Varnsdorfu. V letech 1984 až 2001 vedl poetické studio Doteky ve Varnsdorfu. Působí v redakčních radách časopisu *Psí víno* a bulletinu Obce spisovatelů Dokořán. Podílí se na organizaci soutěží Literární Varnsdorf, Drápanda a festivalu Mezinárodní svátek lužickosrbské poezie. Vydal jedenáct sbírek poezie (např.: *Sólo větru* – 1981, *Čas pospíchá* – 1985, *Nepřetržitě zítřky* – 1989, *Nepokoje* – 1994, *Kamenná křídla* – 1995, *Cokoli proměnlivého* – 1997, *Na svatbu k chaganům* – 2000, a další, některé v polštině a lužickosrbštině), knížku krátkých próz a knížku pro děti. Z jeho knižně publikovaných překladů je nejvýznamnější antologie současné lužickosrbské poezie, edičně se podílel na dvou desítkách antologií a sborníků.

JIŘÍ PIKOUS, nar. 20. 4. 1978 v Liberci. Studia: 1992–1996 Střední uměleckoprůmyslová škola bižuterní v Jablonci n. N., 1996–1998 Pedagogická fakulta J. A. Purkyně v Ústí n. L., 1998 až 2004 Fakulta výtvarných umění Vysokého učení technického Brno, obor malířství u prof. Jiřího Načeradského. Malíř a kreslíř, který se zabývá především figurální malbou. Náměty bere z všedního života, soustřeďuje se na psychiku zobrazovaných postav a jejich životní situace. Maluje rozměrné expresivní obrazy i komornější akvarely a kvaše. Je zastoupen v soukromých i veřejných sbírkách (např. na zámku Mikulov nebo v Uherském Ostrohu). Žije a tvoří v Brně a Tišnově.

Otto Hejnic

Záblesk z minulosti

Úryvek z rukopisné novely
Na Berlín a zase zpátky

Jackson Pollock! Zběsilá změt čar ze sebe vyzařovala ohromnou energii. Leo už byl v galerii čtvrtou hodinu. Pollockovy obrazy viděl in natura úplně poprvé a znovu a znovu se k nim vracel. A když přišel k Chagallovi, vybavil si jiný jeho obraz, kde se postava vznášá ve vzduchu. Nějak podobně si jednou připadal, tehdy mu bylo něco přes třicet. Ještě ráno stoicky spolykal prášky na choroby přicházející se sedmdesátkou, ale nyní se do starého těla vlévala nová energie.

Do berlínské galerie Moma přijela na výstavu 200 pláten Gugenheimova muzea dvě auta ze severních Čech. Harcovníci regionálního tisku, kteří se mohli prokázat novinářskou průkazkou, byli dovnitř vpuštění bočním vchodem, ostatní se museli zařadit na konec dlouhatánské fronty a ještě se nedostali dovnitř.

Leo vyšel z galerie ven. Kousek dál, na Postdamerplatze, se tyčily mrakodrapy nového středu Berlína, jednoho z center nového svobodného spojujícího se světa. Berlín! Ano, stalo se to tady! Kousek dál, jenže dávno. V západním Berlíně na Kudamu v roce 1967 zažil něco zázračného.

Na stěně galerie visel telefonní automat. Lea napadlo, že zavolá Wernerovi, básníkovi, kterého překládal, který na tom večeru byl s ním, ale na poslední dopis před několika lety mu neodpověděl. Wernerovi musí být přes 80, naposledy se s ním sešel v Čechách ještě za totality.

Vytočil číslo, ozvala se nějaká služba, která ho přepojila na další linku. Představila se Frau Inge. Leo jí řekl, že přeložil Wernerovu básnickou sbírku, ale jak u Pollocka natankoval energii, začal ji vyprávět, jak se s Wernerem prvně sešel v roce 1967.

Najednou si uvědomil, že paní neodpovídá. Po ulici přešel off road s tmavými skly, kolem prošly dvě dívky s pestrobarevnými vlasy, obří jeřáb se zdvíhal nad dostavovaným mrakodrapem. Copak neznámou může zajímat, co se přihodilo před tolika lety? Chtěl se omluvit, jenže najednou se ze sluchátka ozvalo: „Byl tam textapeal a vernisáž výstavy.“ Připomenula mu jméno klubu, který na novém Kudamu nemohl najít. Řekla, ať přijde, a popsala mu cestu U-bahнем.

Leo řekl kolegovi, že jde na návštěvu, na ubytovnu se nějak dostane. V marketu koupil sedmičku moselského a pro paní kytici. Vybavoval si, že Werner býval také režisér avantgardních malých scén, polemický publicista, jednou rozevlátý bonviván, příště skeptický ironik. Autor se srdcem na dlani a zároveň jako by něco skrýval. I když si tykali a namazali se, stejně na některé jeho otázky neodpovídal. Možná mu, svému překladateli, chce na sklonku života ještě něco podstatného sdělit, aby ho konečně pochopil.

Byl to činžák ještě z doby císařství. Zmáčkl tlačítko zvonku a představil se. Schodiště lemovalo historické secesní kovové zábradlí, dolů sjel nejmodernější výtah.

Dveře jednoho z bytů se otevřely a stála v nich uhrančivá černovláska s velkými, krvavě rudými rty. Venku zůstalo fádni odpoledne, byla oblečená a naličená, jak by se chystala na představení opery Richarda Wagnera. Z velkého

výstřihu jí vykukovaly napjaté polokoule. Hádal jí asi čtyřicet. Usmála se a pozvala ho dál. V temné předstíni ze stěn hleděly oleje a akvarely.

Ať to byla Wernerova poslední družka nebo dcera, chovala se jaksi dramaticky, gesto, kterým mu ukazovala, ať si sedne na divan, mělo patos velkých heroin. Vysoká okna salonu byla zatažena těžkými závěsy. Pod stěnou stálo starožitné pianino se svícny nad klaviaturou, na parketách ležel těžký koberec. Místnosti dominovaly obrazy, realistické i abstraktní, dohromady souznějící. Sebrala mu moselské a přinesla vychlazené šampaňské a dvě skleničky.

„A co můj přítel Werner?“ zeptal se Leo.

„Zatím vám budu muset stačit já,“ zasmála se a vycenila na něj velké bělostné zuby. Rudé rty a bílé zuby, příslib polibku. Jak šla, vlnila se nějak mnohoslibně. Je to ochránkyně jeho pozdního stáří? S triaosmdesátiletým Wernerem si toho asi moc neužije, blesko Leovi hlavou. Za hřích by rozhodně stála.

Vysoké, bíle natřené dveře byly na dva tři centimetry pootevřené, staříčkový Werner se po odpoledním šlofiků konečně probudí a majestátně vstoupí do salonu. Možná se už obléká a váže si hedvábnou kravatu. Nebo nás pozoruje škvírou dveří? Že se mi jeho spolubydlící líbí, to musí starého ješitu těšit.

„Na co si připijeme?“ zeptal se Leo.

„Na jeden večer tady v Berlíně v roce 1967, kdy jste četli s Wernerem své verše. Co si z něj pamatujete?“

„Přijel jsem z českého pohraničí, zpoza železné opony, díky kulturnímu atašé jsem dostal propustku do Západního Berlína. Najednou jsem stál v záři reflektoru, recitoval Wernerovy překlady a taky svoji básničku. Slavní lidé pod pódiem mi tleskali. Poprvé a naposled.“

„Poprvé?“ zeptala se Inge.

„Prvně jsem četl v cizině. V klubu byla také vernisáž a pokračovali jsme v nějakém ateliéru. Nic tak intenzivního jsem už nezažil.“

Její zářivý úsměv měl v sobě sexuální podtext. I když byl zaměřený na něj, možná to je hra pro starého dekadenta Wernera. Lea fascinovala její pevná nadra. Měla výborného plastického chirurga. Nikdy tohle spojení přírody a nejnovější technologie nedržel v ruce. Popíjí víno s nádhernou ženskou! Werner nemusí být vedle, nemusí dospávat poobědové šlofika, možná je na procházce v parku!

Napadlo ho, co všechno by se dalo stihnout, než se vrátí. Jenže to by šlo před dávnými lety. Jeho chťič se probouzel zřídka. Ruce by věděly co dělat, ale zadek těla nereagoval. Nedalo se mu už důvěřovat, že ho v nejdůležitější fázi nezradí. A když se k ní vrhne, neobjeví se Werner, třeba na invalidním vozíku, a nebude se smát a tleskat?

„A pamatujete se ještě, jak večer pokračoval?“ zeptala se Inge a naklonila se nad něj.

„V ateliéru se hodně pilo. Podávali jsme si doko-la ručně balené tlusté cigarety. Asi byl s tabákem smíchaný hašiš. Něco vím, ale ráno mi bylo zle,“ přiznal se Leo.

Šampaňské bylo vypité. Přinesla další láhev. Chtěl počkat na Wernera, ale Inge se urazila: „Přece mě nenecháte popíjet samotnou. Přichystám něco k zakousnutí, snad si vybavíte víc,“ řekla mnohoslibně a odvrátila se.

Konečně se pořádně rozhlédl po svátečním pokoji. Všiml si blondýnky na obraze. Byla to Anke! Mladíčká plavovlasá Anke, jeho láska na první pohled! Přelud z berlínské noci, který se mu ve snech ještě někdy vrací.

Do ateliéru přišel s Wernerem a jeho literární a novinářskou tlupou. Tmavovlasá hostitelka, která měla v klubu výstavu, jim ukazovala, jak na tiskařském lisu tiskne grafiky. Když alkohol došel, všichni odcházeli. S Anke se vzali za ruce. Výtvarnice se vrátila k lisu ještě s Ivicou, ale hned někam zmizeli. Ivica byl mladý partyzán odněkud z Jugoslávie, také ten večer něco recitoval... Nechtěl se nechat fotit, aby ho zabijáci nenašli.

S Anke se objali a už se nepustili. Tehdy se ženským líbil, ale s žádnou to nebylo jako s Anke. Vedle byla ložnice. Zhasli a milovali se na širokém letišti. Usnul. Někdy v noci se nahá horká Anke k němu přitiskla...

Když se probudil, hlava mu třeštila. Zjistil, že vedle něj spí plavovlasá Anke a vedle ní tmavovlasá výtvarnice.

Inge je ta malířka! Má havraní přeliv. Může jí být minimálně... Přinesla na podnose slané sušenky, pravá očka a už vychlazenou láhev moselského. Rozhodně na ty roky nevypadala.

„Už jste si vzpomněl?“ zeptala se významně.

„Nebyla to vaše vernisáž?“

Přikývla: „Byla, a Anke,“ ukázala na stěnu na obraz, „tam byla také. Přinesla jsem tvoje oblíbená očka, bojovníku.“

Už byla líznutá. Oči jí zářily. „Jmenuji se Inge, proč mi pořád vykáš? Copak si na mne nepamatuješ?“

„Pamatuji. Byla jsi okouzlující, úžasná.“

Rozesmála se: „Akorát, žes mě nepoznal. Říkal jsi: Anke, ty jsi nejlepší ženská mého života, a opravdu ses tužil. Jenže Anke ležela metr od nás a smála se do polštáře. Nepoznal jsi mě.“

Když si zpětně vybavoval tu noc, párkrát ho napadlo, že nad ránem to nemusela být Anke.

Na letišti vedle něj spala Anke a vedle ní Inge. Anke měla ruku na jejím boku. Tehdy ho napadlo, že se Anke spletla. Teď ji poznával na několika obrazech.

Když se s Anke loučil, sliboval jí, že si pro ni přijede. Musel se ale vrátit za zeď, do východního sektoru Berlína. Inge ho taky políbila a dala mu na památku malou grafiku.

Pro Anke si nepřijel. Přišlo Pražské jaro, pak přijely tanky. Psal články proti okupantům, noviny od rotačky rozvážel po okrese. Za rok nato rozvážel na státním statku traktorem na pole kejdu z prasečáku.

Přeložil pod cizími jmény z němčiny ještě několik sbírek poezie, ale jeho vlastní studánka vyschla. Po devadesátém roce měl občas povznášející pocit, že pomáhá spojovat rozdělenou Evropu, ale zadržávalo se to. Nakonec je, vizionáře, odstrčili pragmatici tržního hospodářství. Absolutně šťastný se cítil jen jednou, pár hodin v západním Berlíně.

Inge vyhrkla: „Chci vidět jizvu, kterou máš na stehně od průstřelu samopalem!“

„Samopalem?“

„Jak jsi utíkal přes hranice. Byla to má úplně první výstava. Přišli na ni moji známí, taky literární smetánka, ale hvězdy večera jste byli vy dva, básníci a hrdinové...“

Nikdy přes hranice neutíkal, žádný průstřel neměl! Sáhł si na pásek. Přikývla a za spodek nohavic z něj stahovala kalhoty. Podprsenku nechala v kuchyni.

„Tak ono to nebylo na stehně, Ivico, ale tady, pod kolenem,“ divila se Inge. Sval mu propíchl hřebík krovák.

„Ten večer mi změnil celý život,“ řekla Inge a rozejpala blůzu. „Líbím se ti?“

Leovi bylo v tu chvíli jedno, jestli staříký Werner zrovna venku drobí housku ptáčkům nebo je pozoruje odvedle, protože se stal zázrak! Jeho unavený válečník vstal v pravý čas a najednou mířil nahoru, navzdory stáří a neurózám. Trčel jako před lety pevně vzhůru! Přitáhl Inge k sobě. Byla horká, žádoucí a vlhká. Nebyl to pornografický sen, ale skutečnost.

Uprostřed vedlejší místnosti trůnila veliká postel. Ve tmě se potkala dvě žhnoucí těla. Nemocný Leo, který si ráno nasypal do pusy několik pilulek, řádl na cizím ženském těle. Klopýtající staré srdce ho podrželo. Cítil, že jeho válečník je větší, až vůbec největší. Převrátila ho na záda. Jak by vystřelila Tlustá Berta, nejslavnější německý obléhací kanón z první války.

„Výdrž!“

Zbývala vůle a mužská ješitnost, chytl dvě pevné, nad ním se zmítající polokoule do ruky, ale jeho vzrušení pozvolna odplouvalo. Přesto neumdlával. Z jeho zpoceného těla dál trčela ta tuhá věc, na které jak na čarodějnickém koštěti poskakovala Inge. Na chvíli přestala, otřela si pot a vyhrkla: „Tatínek s maminkou se zase potkali a mají se rádi.“

Už jen trčel. Docházelo mu, že za jeho totální erekcí může viagra a něco podobného asi existuje i pro dámy. Snědl rybí očka a mezi solí to bylo přisypáno. Před lety v ateliéru se krom Anke pomiloval i s Inge. Ale proč říká „tatínek s maminkou“?

Inge se konečně dostávala do transu. Zaryl nehty do jejího zadku. Zkroutila se, dopadla na něj, vykřikla. Ležela na něm a třásla se. Nakonec se uklidnila a sklouzla vedle něj. Tuhý bojovník trčel do vzduchu dál. Povzbuzující prášky na potenci, před kterými ho jeho doktor důrazně varoval, fungovaly.

Konečně se uklidnil. „Nejsem Ivica,“ řekl.

Vydýchala se a za chvíli řekla: „Promiň, ale stejně dobře bys mohl být tatínkem Hermanna ty.“

„Hermanna?“ Přišla na něj nějaká slabost.

„Neboj se, nebudeš mít z toho žádné komplikace. Příjmení má po Wernerovi,“ konstatovala.

„A kde je Werner?“ zeptal se.

„Tady.“

Už věděl, že v Berlíně se může stát naprosto všechno, ale tohle se mu přece jen nezdálo. Rozhlédl se po ložnici, nic. „Tady?!“

Vstala a otevřela nástavec šatní skříně. Někde nahoře se rýsovala hlava s námořnickou čepicí na hlavě. Sundala čepici z hlavy a rozsvítila miňonku nad ní. Nahoře v horním fochu nebyla uříznutá a mumifikovaná Wernerova hlava, ale měděná urna. S Leem se zatočila postel.

* * *

V salonu zářil křišťálový lustr. Leo zjistil, že se nad ním sklání ctihodný vážný muž v brýlích se stetoskopem na krku a říká mu: „Dal jsem vám povzbuzující injekci. Teď byste měl být dva tři dny v klidu a v domácím ošetření. Pokud by se váš stav zhoršil a vyskytly by se jakékoliv potíže, musíte do nemocnice. Poroučím se, paní profesorko.“

Leo se díval za odcházejícím doktorem. U dveří visel portrét mladičké Anke, s rozzářenými očima a smyslnými rty, která ho tehdy večer okouzila, na obraze u protějších dveří seděla Anke mezi třiceti a čtyřiceti, snad ještě hezčí. A v rohu místnosti byl autoportrét, Inge asi ve třiceti, krásná na zase jiný způsob. Vedle okna, na místě, které před tím zakrýval těžký závěs, byl pastel. Anke a Inge na něm způsobně seděly vedle sebe, kompozice připomínala předválečné ateliérové svatební fotografie.

Leo ležel na divanu. Kdyby nebyl celý rozlámáný a vyčerpaný, asi by dospěl k závěru, že se mu na zdvořilostní odpolední návštěvě udělalo nevolno a hrdinská postelová scéna se mu zdála.

Paní profesorka, elegantní starší dáma s přísně staženým drdolem, ve splývavých, vše zakrývajících domácích šatech stála nad ním. Upjatá vážená umělkyně uprostřed svých obrazů. Přinesla mu čaj. Najednou se rozesmála. Naklonila se nad něj a dala mu pusu. Rozpustila husté havraní vlasy a řekla: „Přežili jsme to!“

Přikývl.

„Mohu ti to vyprávět od začátku?“

Souhlasil.

„Jako dospívající jsem zažila... Dnes by se to bralo jako znásilnění. Do dvaceti jsem si myslela, že jsem na kluky, jenže když už se to mělo stát, vždycky do toho něco přišlo. Byla jsem u staršího spolužáka dopoledne na privátě. V rámci slušnosti jsem mu odolávala. Dovnitř vtrhla bytná. Zapomněl zamknout a ona si myslela, že dostal epileptický záchvat. Později mi řekl, že teď už všechno klapne. Začala jsem se smát a uvědomila si, že tohohle chlapa ani ty další s vypoulenými očima už nechci.“

Anke v sedmnácti zdrhla od měšťácké rodiny k jedné odvázané partě. Z nekončícího tripu vzešlo mimoděložní těhotenství a těžká operace. Už nemohla mít děti. Poletovala jak zraněný motýlek a já ji chtěla ochránit. Když jsme se potkaly, bylo to jako blesk. Byla nádherná. Však víš. Ženské se na rozloučenou líbávají, ale já ji k sobě přitiskla a nechtěla pustit.

Chtěly jsme všechno ozkoušet. Říkala, že nejsme čistě lesby. Máme se rády, ale můžeme to dělat i s chlapama. Zvláště, když to ta druhá slyší nebo vidí.“ Dolila mu čaj.

„Anke měla tehdy pocit, že náš vztah je nějaké vybočení, krátké vzplanutí, ale až tehle úlet pomine, najde si nějakého partnera. Nemohla jsem jí to vymlouvat. Rozumíš mi?“

„Snažím se.“

„Byl to fantastický večer. Má první velká vernisáž měla úspěch, fotili mě do novin. Ivicu hledala tajná policie, měl už na ráno letenku do Hamburku, a ty ses musel vrátit do východního sektoru!“

Oba jste zmizeli a my dvě zůstaly spolu. Když jsme vás dva porovnávaly, připadaly jsme si, že jsme naprosto bez předsudků. Absolutly free! Asi za týden jsme seděly v parku na lavičce, říkám jí: Anke, támhle ten kluk je ale opravdu nádherný. Mrkla na něj, zasmála se a dala mi pusu. Za dva měsíce jsem ke svému překvapení zjistila, že jsem těhotná.“

„Myslela sis, že se mnou?“ ozval se Leo nervózně.

„Napadlo mě to, když ses představil jako Wernerův překladatel. Hermann má talent na jazyky, ale jeho otec asi nejsi.“

Oddechl si.

„Werner byl můj vzdálený bratránek, měli jsme k sobě blízko. Byl na kluky, což jsem zjistila, ale před rodinou to úspěšně tajil. Žila jsem s Anke a čekala miminko s jedním ze dvou chlapů, kteří zmizeli. Svěřila jsem se Wernerovi a ten povídá: My se vezmeme! Ty budeš maminka, já tatínek a budeme mít od rodiny a od společnosti pokoj!“

Leo se rozesmál, Inge se přidala: „Měla jsem bílý závojíček, Anke a Wernerův Heinz šli za svědky. Prately brblaly, že nevěsta se za jejich časů vdávala jako panna, ale nakonec si všichni oddechli. Chlapečka jsme pojmenovali po Hessem.“

Werner přinesl Hermannu v peřince ukázat na fakultu, kde přednášel. Bydleli jsme spolu všichni dohromady, jenže Werner si začal tahat kluky z ulice, tak jsme se za tři roky rozvedli. S Anke jsme měli svého chlapečka, ale měl ho opravdu rád i Werner. Uzněj, nevypadali jsme jako šťastná rodinka?“

Leo se podíval na fotku, klouček mezi Inge a Wernerem byl podobný jednomu jeho bratranci.

„S Anke nám před očima vyrůstalo naše dítě. Jednou za týden si ho bral Werner. Vodil ho do lunaparků, a když byl větší, bral ho na fotbal nebo jachtařit.“

„Promiň, Inge, ale jednou mu to muselo začít být divné.“

„Werner byl oblíbený profesor. O víkendech se s ním o Hermannu staraly studentky. Jedněm dělalo dobře být v blízkosti známého básníka, další chtěly uspět u zkoušky. Pár z nich, pyšných na své mladé tělo a úspěchy u mužských, si dokonce věřilo, že jim odolá nemůže. Přesupajdit Wernera se jim nepovedlo, ale malý Hermann věřil, že tatínka od maminky odtažily tokající mladé studentky. V našem velkém bytě s atelierem bylo věčně plno návštěv, hlavně výtvarníků. Antropoložka Anke jezdila na několikaměsíční výpravy a v pokoji pro hosty sem tam někdo z kamarádů bydlel. Když se vrátili k partnerkám nebo si našli něco svého, malý Hermann byl rád. Říkal, že mu jeden tatínek úplně stačí. Pravda ale je, že když chtěl Hermann dostudovat střední školu v Německu, moc jsem mu to nevymlouvala. Příbuzným v Mohuči bylo samotným ve vile smutno. Hermann dál za mnou pravidelně jezdil. Po střední škole dostal stipendium na americkou univerzitu. Za dva roky přijel s drobnou blondýnkou. Prováděli jsme je s Wernerem po Berlíně. Byla nadšená a okouzlená.“

Nervózní Leo ji přerušil: „Inge, můžeš mi Hermannu konečně ukázat?“ Přemýšlel, co by měl dělat, kdyby s ní měl dospělého syna.

„Počkej ještě chvílku. Měla jsem zrovna chřipku a splín, když mi Hermann volal z letiště. Z mého chlapečka se stal americký mladý muž, dospěl, zesílil a hýřil optimismem. Měl svůj budoucí život dopředu narýsovaný. Vezme si svoji blondýnečku a v nějakých nových technologiích, které mi marně vysvětloval, udělá díru do světa!“

Zeptal se na Wernera. Jak jsem byla unavená, uklouzlo mi, že s kolegy křtí společnou publikaci v klubu školy. Bylo už pozdě, chtěla jsem, ať si raději lehne. Řekl, že se prospal v letadle, tátu by moc rád viděl a vyrazil do ulic. Od té doby jsem ho neviděla.“

„Proč?“

„Řekla bych, že mě podrazila moje správná výchova, že má každého vyslechnout, i toho, kdo ho na první pohled štvě.“

„Co se stalo?“

„Akce v klubu už skončila, ctihodní profesori, spoluautoři, decentně popili, vzletně pohovořili a vrátili se domů, ale Werner se musel dorazit ve svém oblíbeném gay podniku. Tam číšník Hermannu, který se nenechal odbýt, nakonec poslal.“

Hermann Wernera nezahlédl, sedl si k baru a ptal se po něm. Když mu chlápek pohladil prsty, Hermannovi to přišlo směšné. Ujistil ho, že jde za slavným

profesorem, který s ním a podobnými rozhodně nic společného nemá. Jenže poslouchal dál. Byl to Karl, známý kritik, kdysi Wernerův důvěrný přítel, pak zavilý nepřítel. Ukazoval mu v místnosti mužské, se kterými Werner něco měl, a vysvětloval mu, že je stoprocentní gay.

Má přece syna, namítl Hermann.

Oženil se se svojí těhotnou sestřenicí, aby ho tehdejší moralisti nevyštípali z katedry, tetelil se blaženě Karl.

Hermann se postavil: Já jsem ten syn! A praštil Karla, že letěl z barové stoličky do rohu místnosti, a kráčel pomalým krokem Garryho Coopera najít otce a vytáhnout ho z bahna neřesti.

Werner se zjevil, pod křídly dva hošánky, kteří prodávají své prdelky za peníze. Rád se vídal v televizních debatách. Právě rozhazoval rukama a švitořil o Písni o perle. Poslouchal se a přitom sledoval v zrcadle, které pokrývalo sloup místnosti, jestli hezky gestikuluje. Mezitím se Karl zvednul, dohnal pomalu krácejícího Hermannu a vypálil: Postav se vedle něj a podívej se do zrcadla. Uvidíš sám, jestli to může být tvůj otec!

Namazaný Werner, jak uviděl Hermannu, mladičké cukroušky pustil, objal ho a povídá: „Chlapče můj, ty jsi přiletěl!“

„To máš, Wernere, nového kocourka?“ někdo zavolal.

Hermann se po něm ohnal pěstí. To by nevalilo. Horší bylo, že se do toho zrcadla na sloupu podíval.

„To Hermannu za ta léta nic nenapadlo?“ vyhrkl Leo.

„Proč? Všichni kluci měli otce, on měl taky otce, který ho měl rád. Posadil ho na koně nebo mu podržel pušku na střelnici u kolotočů. Chtěl mít otce. Až v zrcadle po upozornění zjistil, že si nejsou vůbec podobní! A dorazilo ho, když Werner Karlovi řekl: Nepostrkuj ho ke mně, za ta léta mě přece zná.“

A že Werner Karlovi tykal, opona mámení se roztrhla úplně. Hermann, kterému to najednou došlo, srazil Wernera k zemi a křičel: „Ty nejsi žádný můj táta, lháři!“

Pak se ukázalo, co jste vy egoističtí chlapi za hovada. Werner byl řečník, miláček poslucháren, rétor, který dokázal vysvětlit, že bílé je černé. Byl to struk-

turalista, existencialista, trockista, konzervatívec a příště obdivovatel moderny, vždycky dovedl vysvětlit, že má zase znovu pravdu. Mohl ze země nakecat Hermannovi, co chtěl.

Jenže ho nikdy nikdo předtím nepraštil. Jak ležel na zemi a jeho perverzní scvrkávající se tělo nemělo šanci, dokázal bodnout protivníka tak, aby ho to co nejvíc bolelo. To zřídlo intelektu, profesor doktor Werner, najednou přestal myslet, co může ztratit a získat, a jak byl uražený a zesměšněný před svou bandou úchylů, řekl: Bral jsem tě jako vlastního, měl jsem tě rád. Tvoje matka léta žije s tetou Anke. Jednou se opila, nafetovala a rozdala si to se dvěma chlapy, které už nikdy neviděla.

Pak nastala mela. Rozzuřený Hermann přerazil nejbližšímu hostovi nos. Ostatní se na něj vrhli. Pustili ho, až když zvenku byla slyšet houkačka projíždějící policie. Barman pomláceného Hermannu vyvedl zadním traktem na další ulici.

Leo se přistihl, že má zařáté pěsti, že horda teplazníků mlátila... jeho syna, ale on se jim nedal! Jednomu přerazil nos! Tenhle instinkt tvrdí... To přece není možné....

„Ráno Hermann nikde. Werner se neozýval, doma nebyl. Až odpoledne jsem zjistila, že Hermann odletěl z Berlína. Napsala jsem mu e-mail: Co je s tebou? Upekla jsem ti koláč. Nestalo se ti nic? Asi za týden mi přijde: Werner není můj otec, řekl mi to. Všichni jste mi lhali, ty nejvíc. Nechci tě už nikdy vidět.“

Tomu klukovi, se musel zřítit svět, horečně uvažoval Leo. Je to padesát na padesát! Ale pokud je můj... Co jsem přeložil a napsal, co je v širším kontextu pozapomenuto, může mít ještě jeden smysl, že pomůže Hermannovi smířit se s Inge a že si nebude myslet, že je dítě absolutní náhody. „Inge, prosím tě, můžeš mi konečně ukázat Hermannovu dospělou fotku?“

„Tady ho máš, Leo!“

Na fotografii se usmíval dlouhý sebejistý fešák s blondýnkou po boku. Instinkt mě obelhal, uvědomil si Leo. Nepodobal se ani jeho synovi, ani jeho otci, ani jemu na mladších fotografiích, ani nikomu z jeho přímých příbuzných. Pohledný svalnatý mladík vypadal jako Sylvester Stallone v pětadvaceti. Takže tatínek je Ivica. Šmytec. Leo přivřel oči a zavrtěl hlavou: „Ty jsi myslela, Inge?“

„Po těch letech už jsem si tě nepamatovala, a když jsi řekl, že jsi překladatel...“

Leo vzal Hermannovu fotku a přidržel ji vedle svojí tváře. Inge se rozplakala: „Promiň.“

Leo, už definitivně bez dalšího potomka, si oddechl a zároveň mu to bylo nějak praštěně líto. Usmál se: „Není zač. Docela se mi to líbilo, nikdy bych nepomyslel...“

Vzala ho za ruku: „Já taky ne.“

„Inge, tys mi něco musela nasypat do oček.“

„Sobě jsem to dala do čaje. Kdybych to neudělala, Leo, řekla bych ti pár vět, jak Werner umřel, nic víc.“

„Ivica přece tvrdil, že je básník. Najdeš ho na internetu!“

„Nenajdu. Jizvu na stehně měl, možná ne od samopalů. Básničky byly od Vasco Popy, součást falešné identity, jeho papír se našel v klubu mezi polštáři křesla, identifikoval ho Werner. Mohli ho honit

cizí tajní, ale nejspíš utekl na poslední chvíli naší policii. Myslím, že něco pašoval, jen hašíš to asi nebyl. Říkal mi tehdy v noci, že musí zmizet z Evropy, dala jsem mu na cestu nějaké marky. Možná se ani nemenoval Ivica.“

Tady končila její část podivného příběhu. Už konečně byla řada na něm, aby se zeptal, i když tušil, že potěšen nebude: „Co dělá Anke?“

„Někde v Bolívii jejich pronajaté malé letadlo narazilo v mlze do skály. Moje hvězdička Anke našla místo indiánského sídla smrti. Už jsem žádnou ženskou k sobě nepřitiskla.“

Leo se díval na oleje, na kterých byla Anke, objevená a ztracená. Definitivně.

„Zamejlovala jsem Hermannovi: Ať si o mně myslíš, co chceš, pořád jsem tvoje matka a mám o tebe starost. Občas mi napiš, co děláš. Neodpověděl. Werner mi vzkázal z nemocnice, že umírá. Prosil mě, ať mu odpustím, že udělal největší chybu v životě. Jeho Heinz mu umřel. Nakonec jsem se o nemocného Wernera starala, přestěhovala se k němu, za dva roky umřel taky. Jsem sama a kolem mě se rozprostírá hřbitov.“

„Já věřím, že se s Hermannem nějak srovnáte,“ řekl Leo.

„Pořád neodpovídá. Došlo mi svatební oznámení, asi ho poslala jeho blondýnečka. Vidět mě pořád nechce. V jednom kuse maluju, řeším barvy, kompozice. Snažím se na minulost nemyslet. Snad až se jim narodí dítě, budou mu jednou chtít ukázat evropskou babičku. Doktor říkal, že asi za hodinu usneš, Leo. Dojdeš do ložnice, nebo ti mám ustlat tady?“

„Musím za naši partou. Zítra se vracíme do Čech. Už se cítím docela dobře. Můžeš mi zavolat taxi?“

„Odvezu tě.“ Jela svižně, ale opatrně. V autě ho uspala vůně olejových barev. Probudila ho na správném místě, trefila podle plánu. „Až přijedeš do Berlína, ukaž se, Leo.“

„Sejdeme se někde v kavárně,“ řekl a vzápětí se zastyděl.

„To nebude nutné, příště to bude ve vsí počestnosti. Kdybychom těch prášků, Leo, vzali víc, možná by nás našli mrtvé. Poprvé bych se ocitla na titulcích Bildu. Staré milence našla nejkrásnější smrt!“ zasmála se Inge a dlouze ho políbila.

Z jídelny pod ubytovnou se ozývala polština a taky čeština. Zamávala mu a odjela, koncová červená světla se vzdalovala, až se ztratila za křižovatkou.

Linoryty Zdenka Hušková

OTTO HEJNIC, narozen 1945 v Praze, žije v Liberci. Prošel řadou dělnických a technických profesí, po roce 1990 pracuje jako redaktor firemních novin. Publikoval v časopisech a novinách, kromě povídek výtvarné, hudební, divadelní a literární recenze.

Proza: *V pátek večer* (povídkový cyklus, 1983), *Dvě lásky na začátek* (román, 1987), *Ztracená závrať* (povídky, 1997), *Nebe na dosah* (novela, 2002), *O času a ohni* (povídky, 2007), *Zase zvednout hlavu* (povídky, 2010). Je autorem libreta muzikálu *Chytit kometu*, uvedlo Divadlo Příbram, hrálo se také v Divadle U Hasičů (Praha 1999), a rozhlasové hry *Návraty* (ČR Brno 1989). Seřadil *Příbramské hornické historky*, *Příbramské a jiné hornické historky* (2004, 2007) a publikaci *Proti proudu: životní příběh rybníkáře Jiřího Růžičky* (2011). V roce 2006 napsal zatím neinscenovanou divadelní hru *Loupežné přepadení*.

Přírozní

Literární skupina vznikla
ve zrušené cukrárně

Liberecká literární skupina Přírozní vznikla v době, o které se obecně soudí, že už žádné literární skupiny nemá. Není to ale tak docela pravda, vždyť literátských štamtišů se dá napočítat celá řada, o málokterém je však slyšet dále než před hospodou, v níž se schází. Jak dokládají následující ukázky, nejsou mladí tvůrci sdružení v Přírozní tak docela z jednoho vrhu: jsou mezi nimi prozaici i poeti, a to jak meditativní lyrici, tak epigramatici a písničkáři, najde se ale i jeden neodekadent. Téměř všichni však mají společnou líheň, již je Literární klub při dětském oddělení Krajské vědecké knihovny v Liberci.

Na zrod Přírozních, který se datuje do roku 2009, vzpomíná básník Ondřej Jerman: „Sešli jsme se tenkrát rovnou s cílem založit literární skupinu. Kupodivu se to nestalo v hospodě, ale v dnes již neexistující cukrárně na Benešově náměstí. Omluvou je snad jen to, že mě po předchozím propitém večeru docela bolela hlava,“ usmívá se čtyřicetiletý mladý muž.

Pětice původních členů, k níž vedle Jermana patřili Lukáš Trněný,

Dominika Macounová

Vojtěch Němec

Lukáš Trněný

Vladimír Vacátka

Jiří Feryna

Ondřej Jerman

Vladimír Vacátka, Dominika Macounová a Aneta Hauznerová, uspořádala krátce nato první turné. „Vystupovali jsme na takové šňůře autorských večerů, která začala v Liberci u Fryčů a dále pokračovala v ústeckém klubu Leguán, v pražské Wolkrovce a dostala se i na Skleněnou louku do Brna. Tam zase dost bolela hlava mě,“ dodává Vacátka.

Klub Wolkrovka zanikl krátce poté a zúčastnění věří, že nikoli v důsledku jejich vystoupení. Ani do Leguána už dnes v Ústí nad Labem na pivo nezajdete.

Za necelé čtyři roky existence skupiny se však nezměnil jen svět okolo, proměnili se také Přírozní. Vlastní cestou se rozhodla vydat Aneta Hauznerová, jejíž místo ve spolku zaujal tanvaldský havran Jiří Feryna. Pozorovatelský status ve skupině získal postupem času chebský rodák Vojtěch Němec, který se libereckému publiku představil na prvním Open Micu, nové sérii pořadů „otevřeného mikrofonu“, jež započala před Vánoci v Respekt kavárně Knihkupectví a antikvariátu Jaroslava Fryče.

ONDŘEJ JERMAN

o hranu dne
lámou ptáci vaz
pak součástí ticha
obklopí sad

poslouchám mlčenlivý zpěv
/prosím/
zbude-li peří
ušij mi křídla

okolo chladno
potřeba bílé utáhne smyčku
stonkům trav
jsme dechem
i pole i dům dýchá

a domodra je hodina vlka

v hlase už šero
tehdy přšelo
jako teď prší

dolů – zatáčka – do garáže
učil se psát šestky
ten les popadaných těl
v dešti

a stejně přšelo
když zase totéž
říkal

děšť v tom lese
těl
stále stejný prstoklad

stále stejně pyšně
vidí řeku po
kapkách

zimohled laním
stříbrí dechy
noc zamkne sad
vykradený jak ulity
jak šneci tam praská led
jak z pod polštáře tma
to nejtišší střeží

studna a v ní není voda
do jejích kruhů tíše vtažen
skrýš v koutu ticha
je místo kde
nebe se zemí se schází

jak odyseus Istivý
tam budu čekat
věčně nedočkávy

* * *

nemá nit
ani křídla
ani třísky
na podpal

jen vane z rána
sadu se ptá

na jablka
a laně co tam
chodí ve stopách

myslí na déšť
jak noc svléká

* * *

dovedu nakreslit hamleta
jinak nic
a vím že srdce má
neonové
z reklamních panelů
bliká
třeba řekne
komu patří tma
počkám
zatím nakoupím věci
dám je na jedno místo

tam budu doma

ONDŘEJ JERMAN, žije od prosince 1988, člen skupiny Přírozní, studuje filosofii, věnuje se výtvarnému umění, účastní se veřejného života, verše publikoval ve sbírkách *Modrá záře* a *Tratistlov*.

VOJTĚCH NĚMEC

Dědův útěk z Ráje užitečnosti

(a jak se ukáže, útěk k jiné užitečnosti)

(Úryvek z chystaného románu *Nekropotence*)

Nicméně zapomínám na svou rodinu, asi jsem se v nostalgickém momentu dostal do svízelně přítulné situace, měl bych povědět dost: dědeček Horní, inženýr (nejen) lidských srdcí, jest příslušníkem, o němž jsem dosud pohříchu nevyprávěl. Pocházel z rodiny koláře: na dvorku jejich vesnického sídla se lhlý kostry kol, samé mučením ztotočené dřevěné lišty, přes den se srocovaly v jednom a druhém koutu, tiše předly a nechaly se s mručením spokojenců dědovým tatínkem napínat, stahovat a jinak hýčkat, v noci však ožívaly, a to se pak děla před domem hotová spartakiáda (někdy, i přes zákaz našeho pradědečka, se děd H. v chlapeckém, jinošském věku, v tajuplné náručí noci díval z kuchyňského okna ven na tu dřevěnou nádheru v pohybu – už tehdy asi věděl, že ekonomie a její ozubená i neozubená kola v nesčetných permutacích, obměnách, úhlech a soustavách budou hrát hlavní roli v jeho životě – byl tak opilý představou Systému v těch zakázaných nočních hodinách loukotí, ráfků a obručí! Skoro by mě svou jiskrou očí dohnal k pláči a dalším jiskrák, kdybych ho tam přikrčeného jako na obrázku přistihl...), o níž měly kolářovy děti zapovězeno mluvit, přemýšlet, snít: malé noční přeskupování se stalo tabu, kola imaginárních vozů měla navždy zůstat jen koly, žádné tančící mimozemské simsalabim hula hoop, pokroucené svatozáře kmitající nad zvonici; otcovská autorita je chtěla ochránit před chaosem, iracionalitou světa ve velkém, kola se měla dál otáčet, dál měla být vyměňována, aby se otáčela, poskytovala proudění financí skrz naskrz obcí, krajem, státem, protože to byla logika věcí – žádné karnevaly ve vesmírné neuchopitelnosti tmy, žádné kutálení nazdařbůh k vratům stodoly, žádná zahálka prostě účelnosti.

Snad i toto ohraničování reality, otcem dobře myšlená simplifikace světa (až na dřev užitečnosti!) byly důvody, proč musel můj děda H. odejít z venkovského domu, vymanit se z tabu, otevřít se světu – byl to akt svobodné vůle, prvotně plánovaný titánský vzdor, který se po desetiletích stává pouhopouhým gestem bez kontury, jakékoliv afektivní stopy v pamě-

ti (nyní, v zasněžení, kde mohu všechno, jasně vidím apatii dědových rodičů, když jim oznámil, že nebude dědicem řemesla; zřetelně slyším klapot pendlovek, jak neúprosňe buší do ticha; a on si pyšně myslel, že bude vzdorovat!, že se postaví otcovskému domu, jeho zákonům, jeho ohraničenosti!, jaké zklamání, když otec vlídně přikývl a pak se oknem bělostně zíráním do krajiny díval, jak děd-syn-poutník mizí ve světě tam venku!, ach, ach, převeliké ach!).

Děda H. se tedy hrdinně osvobodil z pout rodinného Ráje, kde se jako jediné, svrchované dobro rozkládala v domě, před zápražím, na půdě, ve sklepe a na šindelové střeše, odkud se z opilosti Dobrem kutáleli dolů opeřenci různých druhů a tímto věčným deus ex machina se stávali pravidelným zdrojem proteinů pro dědovu rodinu, Realita užitku a koloběhu přírodních a lidských cyklů.

Odešel do města, kde to už tehdy páchlo překotným, nezadržitelným a lidulibým pokrokem. V kolotoči (a zde nás napadá, nakolik se mu od světa loukotí podařilo utéci...) hltaných biblí Balzacových, Dostojevského, Buninových, Hugových aj. byl přijat do továrny na výrobu jízdních kol (a zde kroutíme hlavou nebo se plácáme do čela...) jako účetní nikde jinde nežli v Chebu, městě plivanců, kde poznal nikoho jiného než... Ale o městě i o osobě zde narčnuté povíme později a podrobněji.

VOJTĚCH NĚMEC, narozen 25. 11. 1983, prozaik, literární kritik, příležitostný básník a nadšený muzikofil/múzofil. Bývalý operátor technické podpory a současný učitel angličtiny na soukromé střední škole. Hráč Magic: The Gathering.

Narozen v Chebu, studující jazyk anglický, vyšší odbornou školu zemědělskou, fakultu pedagogickou na katedře anglistiky a bohemistiky, píšící od 19 a publikující cca od svých 20 let (plzeňský Plž – Plzeňský literární život; internetový magazín Dobrá adresa; literární obtýdeník Tvar; knižně vydané texty *Mozkoboře*, *Urobos*; zastoupení v antologiích: *Odkud vedou dráty mé*, *Na dva západy*), taktéž na vybraných literárních serverech, oceňovaný za prózu a literární kritiku (Cena Plže za rok 2006 a 2010).

LUKÁŠ TRNĚNÝ

Řekla mi, že má problém s promiskuitou.
 Řekl jsem jí, že jí s ním pomůžu.
 Řekla mi, že není žádná děvka.
 Řekl jsem jí, že to si ani nemyslím.
 Řekla mi, že ví, že si to myslím.
 Řekl jsem jí, že nemůže vědět, co si myslím.
 Řekla mi, že se tomu říká telepatie.
 Řekl jsem jí, že ví hovno o tom, co je to telepatie.
 Řekla mi, že asi bude brečet.
 Řekl jsem jí, ať brečí.
 Řekla mi, že to ode mě bylo teda pěkně hnusný,
 že jsem jí tam takhle nechal.
 Řekl jsem jí, že asi bylo.
 Řekla mi, proč jsi takový.
 Řekl jsem jí, protože už jinej nebudu.
 Řekla mi, že by mě nejradši koplá do koulí.
 Řekl jsem jí, že na to nemá koule.

Měla na to koule.

Tak se posaďte.
 Dobrý den.
 Dobrý.
 Mám – mám si sednout sem?
 Jo, jo, tam. Vylousujte si otázku.
 Dobře... Šestnáctka.
 Ano. Takže – Demokracie a její projevy v moderní
 společnosti. Začněte.
 Ježíš...
 Copak?
 Jé...
 Copak, copak? Nevíte?
 Tu-tu – jedinou jsem se nenaučila...
 Ale alé...
 Pane profesore... já se moc omlouvám...
 Je mi líto, ale zadarmo vám to bohužel nemůžu dát.
 Ale já vám ano.
 Tak dobře.

LUKÁŠ TRNĚNÝ, narozen 1988, žije ve Stráži nad Nisou, studuje obor Český jazyk a Společenské vědy na pedagogické fakultě v Ústí nad Labem, je lektorem Literárního klubu Krajské vědecké knihovny Liberec a členem literární skupiny Přírozmí. Píše básně a povídky z civilního života – jak humorného, tak vážného charakteru – i povídky žánru fantasy; umísťuje se na předních místech literárních soutěží: O cenu Danny Smiřického, Nisa – řeka, která nás spojuje (3krát), Příbram Hanuše Jelínka (2krát), Máj, měsíc poezie, Drápanda, Příbramská Kouřež apod. Je rovněž písničkářem – hraje maniodepresivní folk, skládá si hudbu i texty a pravidelně vystupuje (jeho hudební tvorba je k poslechu na <http://www.bandzone.cz/lukastrneny>). Na studijním pobytu Erasmus ve španělském Madridu byl velmi příjemně překvapen pozitivní odezvou cizinců na své české autorské písně. S nimi obsadil 3. místo za Liberecký kraj v soutěži Start.rozhlas.cz a dostal se do semifinále soutěže Czechtalent Zlín 2012 a Česko zpívá 2012.

VLADIMÍR VACÁTKO

Maminko!

Maminko, maminko, kam vede komín?
 Maminko, pročpak je tamten pán chromý?
 A proč se zpívá: jen kolem se toč,
 když já chci zrovna stát? Maminko, proč?

Proč ty jsi holčička a já jsem kluk?
 Proč někdo schovává pod sakem tuk?
 Vždyť já mu, maminko, tu Ramu nesním.
 No tak se směju. A proč se smát nesmím?

Maminko, maminko, kdo je to bonzák?
 Maminko, a proč se jmenuju Honza,
 když je nás Honzíků ve školce pět?
 Maminko, proč je tak složitý svět?

Maminko, maminko, taky máš pátek?
 Maminko, k čemu je kalendář splátek?
 Maminko, proč nesmím pít vlastní moč?
 Maminko, mamí, no řekni mi: proč?!

Maminko, kam běží to, co teď frčí?
 Proč mi furt říkají, abych se skrčil?

Honzíku, to je jen jméno, ta Krč.
 A teď už, miláčku, prosímtež mlč!

Chtěla bys...

Chtěla bys muže pozorného,
 něžného k Tobě, k okolí?
 Bohatství, lásku, hojnost všeho?
 A život, v němž nic nebolí?

A krásnou vilku na předměstí?
 Po ránu slychat písně ptáků?
 Mít nekonečný pocit štěstí?

Ty? Tlustá kráva z paneláku?!

Už nezlob se...

Františku Gellnerovi

Už nezlob se, má drahá Nino,
 nemrač se na svět celičkový,
 že jsem ti vypil všechno víno
 a vyžral půlku ledničky
 a srdce zlomil napolovic
 a potřísnil je blátem z bot.

V životě, drahá, přijdeš o víc –
 v životě přijdeš o život.

Dělám si čínskou polívku

Dělám si čínskou polívku
 a v kuchyni jak ve chlívku,
 až padá na mě zvláštní tíseň –
 tu teďka mívám skoro furt.

Z nádobí v dřezu leze plíseň
 a nikde ani kousek místa;
 poslední lžice zbyla čistá,
 taková malá, na jogurt.

A na podlaze divný fleky –
na úklid seru, velký tůdle!
Kam sakra vrazím ty svý nudle?
Cvak, voda už je vařící.

Hrnek jsem ráno rozbil vzteky,
byl od tebe, můj exmiláčku...
Tak co s tím dělat zdržovačku!
Ještěže mám tu konvici.

Letos maj hrobníci...

Jirkovi Ferynovi

Letos maj hrobníci práce dost –
samý skony.
Odchází minulost,
končí i Berlusconi...

Poslední sklenici vypij si,
lásko věrná!
Víra má umírá,
vstříc se nám zítřek černá...

Spolek lumíků

Lidé jsou někdy jak spolek lumíků.
A nejde o školy či o věk:
listují v novinách, čtu černou kroniku –
a vždycky je to jenom člověk...

Jen člověk, co vzal někde za kliku,
a do sraček se propad po věk.
Lidé jsou někdy jak spolek lumíků
a já... jsem taky jenom člověk.

VLADIMÍR VACÁTKO, narozen 1985, již stihl vystřídat řadu měst, zemí, škol i profesí. Byl mj. novinářem či pošťákem, pomáhal stavět školu v kamerunském pralese. Vydal tři sbírky poezie, píše a zpívá vlastní písničky, spoluvytváří komiksové stripky. Je propagátorem díla neprávem opomíjené pohádkářky Františky Stránecké. Jeho alter egem je rapper Viktor Reichenberg aka Viktor 0-1-3, „řízek z Trojzemí, mladý maso tří barev“.

Básně II.–IV. jsou vybrány ze sbírky *Thustá kráva z paneláku a další starý dobrý známý firmy* (2009), zbylé I., V. a VI. vyjdou v připravované knížce *Spolek lumíků* (2013).

JIRÍ FERYNA

* * *

„Šílenství značí proudy slin.“
A co teď se mnou? – „Vem to zkrátka.“
Už nejsem vidět přes svůj stín...
Pandory lahvi chybí zátka...

Pandory lahvi chybí zátka,
Herodes táhne na jesle...
Po krvi lační nevinátka,
havran se chechtá na křesle...

Havran se chechtá na křesle,
Robinson žere maso z Pátka...

Ruce mám v klíně pokleslé.
Na řasách, na rtech jinovatka...

Na řasách, na rtech jinovatka
a od úst rampouch co pár slin.
– Život strh' masku. – „Vem to zkrátka.“
– Zkrátím si žíly, zkrátím splín...

* * *

„Jo, tak ti píšu zas... Že se mám náramně
a nic mi neschází, daří se skvěle...“
Síťovka s lahváčem přijala mé rámě
a ústa cigáro... A to je celé.

* * *

Bytem jsem hlášen v švýcarském zámku...
Dál pojď, dál, drahá... Jen přeskoč branku...
Snad se mne nebojíš, dívenko malá?
Ma chère, Ty chováš se, jak bys mne znala...

Byť mlád, již nosím cejch pana Sada...
Děvče, zrak neklop, vždyť to máš ráda!
Soulož je přežitek. My ctíme bolest!
Můžeš mne políbit... Zvládneš-li dolézt.

Bič je mým brkem pro kůži bledou...
Dost bylo příprav! Už mi Tě vedou...
Svlékni se, poklekni, Tvůj pán již čeká...
– Mlč! (Až mě omrzíš, splaví Tě řeka...)

Smím, úcty na důkaz, ach, pane de Sade,
markýzi, jméno Tvé jí v lebku vtesat?

* * *

Po čase zas vzbudila mne záležitost pudová...
– Hrobka ovšem není k lásce příliš vhodná budova...
Jsem hnilobou přesycený, mám dost mrtvých panen,
co jim místo ohně v srdci pouze svíčka plane,

černé nejen oční stíny a jejich tvář – šedavá...
– Dnes po mně zas vyjela ta, co o hrob dál sedává...
Ptal jsem se jí na Puškina, co se týče Něvy...
Na to – celá udivená – řekla, že... Že neví...

Tak jsem přešel na Baudelaira, na Hlaváčka se jí ptal...
(Věřte, z jejich odpovědí nevztýčí se genitál...)
Zkusil jsem to naposledy a špitl jí Máchu...
– Její boty z kůže po ní nechaly vír prachu...

Podél zdí tam často chodí mladá dívka – novicka...
A ta je mi věru bližší než osoba gothická,
co (proč, ani sama neví) opájí se smrtí,
krví, smutkem, co má ráda, když ji někdo škrtí...

– Vždyť je přece, to je jisté, šokující, výstřední!
– Já Ti ale, dívko, radím – z toho bahna vybředni!
Hra na efekt je dost směšná, zvlášť gothických „elit“...
– Proč se musíš vyjadřovat, když nemáš co sdělit?!

* * *

... ani jsem nevnímál, že půlnoc odbila.
(Vlastně už delší čas hodiny nevnímám...)
Že by snad Apríla? Přeju si k jmeninám...
Leč má tvář stále je oděná do bíla...

V zrcadle šklebí se dementní Cyrano,
na bílém ubruse verš psaný je vínem:
„Dnes jsme se minuli. I zítra se minem’...“
Nechávám poslední cigáro na ráno...

Nechávám poslední cigáro na ráno,
sirky... (Zas určitě vytáhnu nejkratší...)
Jdu ven a vedle mne zas nikdo nekráčí,
držím jen cigáro... (A zas mám nabráno...)

Jak měl bych zesílit, když mě to zabíjí?!
Směřuji k vinárně pro inkoust na večer...
Šírák v dál neházím... Spíš zkouším nebrečet...
Nejsem z těch, kdo umí umírat s grácií...

* * *

Na okno zima mi obrazy kreslí
– hle, Josef s Marií stojí u jeslí,
ztemnělá obloha a hvězda sinná
a ticho tíživé... – Ztratili syna...

Obraz dvě – současnost a tytéž rysy,
jen hvězdy nevidíš a syn už visí...
Dvakrát jsme selhali. Zbyl pokus třetí.
Spasení? Zase ne... – Ztrácíme děti...

* * *

Jsi ňáká bledší, ňáká jiná
a smutnější než posledně...
– Vtíravá zima... Litř vína...
Slunce plá, bije poledne... –

Barvy dost zašly, drolíš se mi...
Teď (!) Tě mám nejbliž – v rukou svých...
Mlčíme spolu, oba němí...
(Jen uvnitř drnčí trpký smích,

jak řehtá se mé duše tlama...)
Nikdy, že? Nikdy... A přece...
Než brečet a řvát nad fotkama,
pošlu Tě dolů po řece...

Už dávno nedbám těch svých stenů...
– Poslední pohled do očí... –
Vždyť i já jednou zapomenu
a papír, ten se rozmočí...

JIRÍ FERYNA, narozen 1993, se připravuje k maturitě na tanvaldském gymnáziu, v plánu má studium bohemistiky a logiky na FF UK v Praze. Dochází do Literárního klubu při Krajské vědecké knihovně. Je zastoupen v Almanachu neodekadence (2012) sestaveném básníkem a editorem Kamilem Princem. Loni si podmanil turnovskou recitační soutěž Poetika, na níž obsadil nejen první místo ve své věkové kategorii, ale obdržel též cenu účastníků a nadto i ocenění za autorskou tvorbu.

Bezdomovci

„Tak se rychle oblékni a jďme, nezdržuj, Aničko!“

Pobízela jsem svoji osmiletou vnučku, aby se neloudala.

„A můžu si vzít s sebou kolo?“
žadonila.

„Můžeš, ale musíš jezdit velmi pomalu!“

„Jéje, ty jsi hodná, babi!“ Její šibalská očka se rozzářila a radostí mě objala.

„No, moc to nepřeháněj a budeš poslouchat každé moje slovo, jasný? Aby se ti nic nestalo!“

„Ty se tak všeho bojíš, vždyť já umím jezdit!“

„Tak jo, ale už ať jsi oblečená, máme toho hodně co dohánět! Půjdeme jen ke stánku, koupíme prášek na praní a cigarety a šup domů, žádné zdržování!“

„Jasně, babi!“

A zmizela ve svém pokoji. Za chvíli byla oblečená, když jí dovolím kolo – poslechne a dokáže být i rychlá, jinak s ní nehnu!

„Jsem hotová, můžeme jít!“

„Ty jsi šikovná holčička! Ani pět minut a už jsi hotová, jenže ty bys měla být takhle rychlá pořád, i když se učíme a děláme úkoly!“

„Jasně, babi!“

To její „jasně“ už znám. V duchu si promýšlím, co všechno musím dneska stihnout, no, je toho dost!

Irena Eliášová

Bezdomovci Moje sluníčko

Povídky

Konečně jsme vyšly z baráku a jdeme Novou ulicí a míříme si to k trafice, ještě, že to není tak daleko!

„Aničko, tady je hlavní silnice, tady slez z kola a přejďme silnici, ano?“

„Jasně, babi!“

Má otevřeno, je to fajn, nebudu muset jít až do města. U trafiky sedí na zemi malá ženská osůbka. Není na ni pěkný pohled, je zanedbaná, přímo špinavá, oblečení, které má na sobě, jestli se tomu dá říct oblečení, je potrhané, flekaté a i mokré. Ještě, že je léto, v zimě by zmrzla!

Vnučka se na mne podívala a udělala významný pohled na „osůbku“.

„Babičko, znáš ji?“

„Ne, neznám, a ty ano?“

„Já ji znám, to je Helenka a její kamarád je Cigárko!“

„Aha, to jsou ti lidé, jak bydleli u našeho baráku vid?“

„Jasně, babi, celá Mimoň je zná, to je zajímavé, a ty ne!“

„Vždyť víš, zlato, že já tu nejsem tak dlouho, neznám všechny lidi.“

„Babičko, říká se jim bezdomovci, co to znamená?“

„Počkej, až se budeme vracet, potom ti to vysvětlím, ta paní by nás slyšela, že si o ní povídáme a zlobila by se na nás, ano?“

„Jasně, babi, nejsem blbá.“

Došly jsme k trafice a já jsem si všimla, že „Helenka“ drží v ruce lahvové pivečko a doprává si lahodného moku po ránu.

„Dobrý den,“ pozdravily jsme.

„Dobrý den, Aničko“ pozdravila paní z trafiky vnučku. „Máš nové kolo?“

„Mám, můj tatínek mi ho koupil a stálo asi čtyři tisíce korun!“

„No, ty máš hodného tatínka!“

„Já mám i hodnou maminku, ale jsou v práci a musím pořád jen s babičkou nakupovat!“

„Tak už dost, za chvíli budeš vyprávět pohádky, už jsi toho řekla dost, nemyslíš?“

„Jasně, babi, odpověděla mi vnučka a otočila se k „osůbce“ – „dobrý den, Helenko.“

„Dobrý,“ pozdravila osůbka a napila se.

„Na svůj věk je velmi rozumná vaše vnučka,“ řekla paní z trafiky.

„Jo, to ona je, až přílíš,“ namyšleně jsem odpověděla, lichotí mi, když ji někdo pochválí, jenže ona to je i pravda. Anička je velmi vnímavá, musím si dávat pozor, co řeknu.

Už jsem chtěla odejít, jenže moje vnučka opět na mne dělala oči a vysílala signály směrem k osůbce. Tak jo, dám se s ní do řeči, jinak to s ní nevydržím.

„Dobrý den paní,“ oslovila jsem osůbku, „jak se máte?“

„Ale, jde to.“

Je mi to nepříjemné, ale mám na jazyku otázku, kterou bych jí ráda položila, a nevím jak, aby se neurazila. Přeci to zkusím.

„Paní, mohu se vás na něco zeptat?“

„Jó, to můžete.“ Řekla a natáhla ke mně ruku. Já nechápala, ale Anička věděla, co má dělat.

„Babičko, nemáš dvacku?“

„Mám a...“

„Tak jí dej, ať si koupí rohlíček!“ Ach, božíčku a mne to nenapadlo!

Vybrala jsem z peněženky dvacetikorunu a dala jsem ji osůbce. Schmatla ji a dala do kapsy.

„Co jste se chtěla zeptat?“

„No, víte, zajímalo by mě, kde jste spala?“

„Jeden známý mě nechal přespat v kůlně.“ Při představě spát v kůlně – mne zamrazilo.

„Ještě, že není zima, vidíte?“ Takhle blbě kecám! Najednou jsem si uvědomila, že to, na co jsem se jí chtěla zeptat, jsem zapoměla. Moje vnučka kroutí hlavou, co to plácám za nesmysly! Zadívala jsem se na „osůbku“, musela být moc hezká zamlada, její modré oči napovídají o lásce, určitě ji poznala, jiskřivost, která se jí zračí v oku, to napovídá, malý nosík a ústa – ta by vyprávěla, co vše zažila! Jen vrásky kolem rtů říkají, jakého věku je! Zajisté má rodinu, a kde jsou? Že nechají „mámu“ tak hrozným způsobem žít! Kde se ztratila láska a vděčnost k matce? Co se stalo?

To je to, co jsem se chtěla zeptat!

„Paní Helenko, vy nemáte rodinu?“

„Mám, mám dceru.“

„A proč nejste u dcery?“

„Ne, já nechci obtěžovat, ona má manžela a rodinu, vnoučata mě mlátí!“

Viděla jsem na ní, že se jí o tom nechce mluvit, tak jsem pozdravila a vydaly jsme se s vnučkou domů. Je mi z toho smutno, i tak lidé žijí.

„Babičko, říkala jsi, že mi vysvětlíš, co znamená slovo bezdomovec, poslouchám.“

„No, především je to člověk a jako k takovému bychom měli mít úctu, viděla jsi Helenku? To je bezdomovec, když někdo nemá kde spát! Ne na jednu noc, ale napořád!“

„A umýt se, vykoupat.“

„Ano, nemá se kde vykoupat a vyprat si věci, nemá svůj stoleček a postýlku a vždyť to víš!“

„Babičko, mě je moc líto té Helenky, já nikdy svého tatínka nenechám venku spát, až bude starý, můj tatínek je nejlepší na celém světě!“

„To víš, že ano, zlato!“

„Víš, babi, mám ho strašně ráda, ale musím říct pravdu, že se nezachoval dobře k té Helence a k Cigárkovi!“

„Jak to myslíš, zlato?“

„No, vždyť víš, že oni spávali u našeho baráku a táta mě to nedovolil, aby tam spávali!“

„Zlato, já ti zkusím vysvětlit, proč, ano?“

„Jasně.“

„Tvůj tatínek a maminka ten barák koupili a dali za něj hodně peněz! A viděla jsi, jaký nepořádek tam byl? Na zahradě? Kolik kontejnerů musel tatínek zaplatit, aby byl pořádek.“

„A oni by tam jen spali!“

„To ne jenom, že by spali, oni si tam i vařili a také kouřili a mohli by něco podpálit! A to by teprve bylo zle! Z nás by se také stali bezdomovci. A víš, že maminka s tatínkem chodí do práce a těžce pracují, aby mohli bydlet a žít!“

„A babi, my nejsme bezdomovci?“

„Ne, zlato, díky Bohu ne!“

„Babi, i Rómové jsou bezdomovci?“

„Možná taky, ale já jsem žádného Roma zatím nepotkala.“

„Babi, a jaký je rozdíl mezi námi a Gádži?“

„Žádný, máme ruce, nohy, hlavu, všechno jako oni, jen máme trochu jinou barvu pleti.“

„A Rómové nenechají svoji maminku venku spinakat?“

„Ne, to snad ne – aspoň doufám!“

„To znamená, že jsme lepší rodina, než rodina té Helenky?“

„To se takto nedá říct, my nevíme, jak se k tomu dostala a co se stalo, nemůžeš hned posoudit, jací jsou!“

„A přeci, babi...“

„Už dost, Aničko, už jsme toho nakecaly dost! Moc jsi zvídavá a všechno chceš vědět a já všechno taky nevím.“

„Jasně, babi...“

Moje sluníčko

„Mamíííííí, mamíííííííííííí.“
 „Tady jsem, zlato moje, jsem u tebe.“
 „Mami, je to hrozný, v hlavě mi hučí. Mám strach, velký strach.“
 „To přejde, sluníčko moje, jsem u tebe.“
 „Ty hlasy, ty hlasy mě navádějí, mami, mám strach!“
 „Za chvíli začne působit lék, zlato, bude dobře, hlasy utichnou.“
 „Neutichnou, stále jsou tady, v mé hlavě! Jděte pryč! Nechci vás!“
 Zběsilým hlasem křičí, drží svoji hlavu ve svých rukou a její pohled je šílený.
 Matka je bezradná, neví, co dělat. Její strach o dceru je nevýslovný, neví, co jí má říct – co udělat, aby se jí ulevilo. Její síly ji opouštějí, už to trvá příliš dlouho! Ty stavby dcery jsou už nezvládnutelné, musí jít ráno znova na polikliniku. Musí jí nasadit silnější léky. Tak to už to nejde. Ne. Do léčebny ji nedá, to ne! Ten pocit, že její dcera je mezi blázný – to neustojí.
 „Vím, vím, nejsou blázní, ale duševně chorý. Tak tomu říkají, ale pravda je taková, že jsou to blázní.“
 Tam je ještě víc zblblou, jsou šílený! Ach bože, moje dcera je taky šílená? Proč zrovna já? Já se mám dívat na ni, jak trpí? Kde se stala chyba? Co jsem provedla zlého, že mi bůh dal toto utrpení? Moje nejhezčí dítě! Moje krásná dcera! Ach, jak to jen přenést přes srdce? Jak to ustát? Co se to jen stalo? Jak tomu mám rozumět?“
 Takové ustarané úvahy má matka, která má dceru nemocnou. Ano, nemocná, jinak se tomu nedá říct.
 „Vaše dcera má diagnózu schizofrenie.“
 „Paní doktorko, co to je?“
 „Je to porucha myšlení, lidově řečeno, má strach soustavně, porucha motoriky, slyší hlasy...“
 „Je to nebezpečné?“ skočila jí do řeči matka.
 „No, jak se to vezme, bude pod stálým dozorem a bude brát léky. Nejlépe by bylo ji dát do léčebny.“
 „Ne, to nedovolím v žádném případě!“
 „V tom případě je to velká zodpovědnost. Budete muset být u ní po celý den, celou noc!“
 Je to v začátcích a musí se dávat velký pozor na všechno, co se jí týká. Zvládnete to?“
 „Budu se snažit, udělám pro to všechno! Je to moje dítě!“
 „Zajisté, ale je to opravdu velká oběť, jste zaměstnaná, a jak to skloubíte?“
 „Budeme se střídát s manželem, vždy s ní bude jeden z nás doma. Paní doktorko, moc nerozumím, jak se to stalo, myslím, že moje dcera má tu nemoc?“
 Matka se rozplakala.
 „To je těžko říct, neprodělala v dětství něco závažného?“
 „Ne, nevím o tom, my s manželem jsme se nikdy výrazně nehádali, žádné extrémní události, nic takového.“
 „Co v pubertě?“
 „Byla docela klidná, až moc. Nikdy žádné problémy. Nevím, co bych řekla, byla až moc klidná.“
 „No, paní, zkusíme nasadit léky a budeme ji sledovat. Hlavně musíte mít hodně trpělivosti a klid. Tato nemoc vyžaduje klid.“

To se jí řekne, klid, jak můžu být klidná? Jak se mám na ni dívat? Je ve věku, kdy děvčata prožívají svoje první lásky, první záchvěvy lásky, které jsou nejhezčí v životě, a potom se na ně vzpomíná po celý život! Na co bude vzpomínat moje holčička? Moje sluníčko? Jak jí jen pomoci? Co mám udělat? Bože můj, vymaž to z její hlavy! Prosím!

„Mami, pojď ke mně!“
 „Ano, zlato?“
 „Už odešly.“
 „Kdo?“
 „Hlasy, už odešly, ale přišli ke mně lidi.“
 „Ano, zlato? A jsou hodní?“
 „Jsou, jsou moc krásní a je mezi nimi jeden kluk.“
 „Ano?“ Matka se snaží usmívat, léky zabraly a už není šílená. Mluví klidným hlasem.
 „Mami, je moc hezký a já se stydím.“
 „Líbí se ti, zlato?“
 „Líbí, usmívá se na mě.“
 „Říká ti něco?“
 „Chce vědět, jak se jmenuji.“
 „Tak mu řekni, máš krásné jméno.“
 „Už jsem mu řekla a líbí se mu moje jméno. Mami a jsem hezká?“ zeptala se matky nemocná dívka a na řasách se jí třpytí slzy.
 „Zlato moje! Jsi moc hezká, jsi moje krásné sluníčko...“

IRENA ELIÁŠOVÁ se narodila 3. 5. 1953 v obci Nová Dedina na jihozápadním Slovensku. Vyrůstala společně s osmi sourozenci a prožívala šťastné dětství. V deseti letech se rodiče odstěhovali do Chrástavy a od té doby je v Čechách. Vdaná, tři děti, které jsou pro ni nejdůležitější na světě. Ke svému Romství se hrdě hlásí. Literatuře se věnuje od mládí. Vyšlo: *Naše osada, smutné, veselé i tajemné příběhy Romů*, v knize *Devla, Devla* jsou také úryvky z její knihy, za které byla oceněna. Dokončena je povídková kniha *Cikánský život*, připravuje román *Rub a Líc*. Je členkou Obce spisovatelů.

Jaroslav Švihla osmdesátiletý

Návštěva u libereckého výtvarníka

Liberecký rodák malíř a grafik Jaroslav Švihla se 6. prosince 2013 dožil v plné duševní svěžesti osmdesátin. Absolvoval Střední průmyslovou školu sklářskou v Železném Brodě (1949–1953) a potom Vysokou školu uměleckoprůmyslovou v Praze (1953–1958) u prof. Otto Eckerta a doc. Stanislava Ulmana. Keramikem, jak by ho předurčovalo vzdělání, se ale nestal. V Liberci k tomu nebyly vhodné podmínky. Stal se tedy malířem-krajinářem zachycujícím půvaby severočeské krajiny, zejména milovaného Podještědí. V obrazech střídme barevnosti vycházel dlouhou dobu z kubistického tvarosloví, ale nakonec přece jen zvítězila měkkost tvarů, volnější ruka a výraznější barevnost. Poznal jsem ho jako skromného dobropřejného člověka a milého parťáka, který byl přínosem pro kolektiv a nikdy nezkazil žádnou legraci. Obdivoval jsem hlavně jeho kreslířskou bravuru, s jakou dokázal lehce a naprosto přesně vystihnout několika čarami krajinný motiv. Takových skvělých kreslířů u nás v kraji moc nežije. Je navíc i dobrý vypravěč:

Narodil jsem se v Horním Růžodole na tzv. Českém kopci. To byla česká enkláva v převážně německém Liberci, který sem ale tehdy ještě nezasaňoval. Babička měla dům v ulici U Potůčku. Kousek od ní stál hostinec U Votočků, středisko českého společenství života. Babička s dědou tam rádi chodili, táta tam dokonce muzicíroval. Ale po obsazení pohraničí nacistickým Německem v roce 1938 se celá rodina musela vystěhovat. Skoro každý, kdo měl nějaký majetek, musel odejít. Zůstala jen druhá babička, protože jejího muže vyreklamoval německý zaměstnavatel, který ho potřeboval jako dobrého zedníka. V šesti letech jsem se tedy stěhoval do Krchleb u Nymburka, k babiččiným sestrám. Ve dvou místnostech žili děda s babičkou, moji rodiče, já a maminčin bratr. Jinak jsme ale nouzi netrpěli. Příbuzní pracovali u sedláků a místo peněz dostávali naturálie. Tam jsem začal chodit do obecné školy a pak měšťanky v Loučeňi. Život na venkově, to ve mně už zůstalo, dodnes mám raději vesnici.

S libereckou babičkou jsme se několikrát setkali na protektorátní hranici. Ona přijela vlakem do Hodkovic, naši do Turnova a u Jílového se sešli. Poseděli v trávě, popovídali si a pak zase odjeli každý na svou stranu. Jednou mě dokonce nechali liberecké babičce. Malý kluk nikoho z německých strážníků nezajímal.

Už 8. května 1945 se vydal táta na kole do Liberce a usadil se opět ve svém domě v Horním Růžodole. Babička přežila válku v domě u mostu přes trať, kudy vede silnice k letišti. Při bombardování 8. května jedna bomba zničila most a druhá spadla k nim na dvorek. Nikomu se naštěstí nic nestalo.

Měšťanku jsem dohodil v Jeronýmově ulici. Učitel kreslení mi poradil, ať jdu na jabloneckou uměleckou průmyslovku. Chodil jsem tam ale jen dva roky. Bižuterní průmysl považovali soudruzi za přežitek, a proto umělecké obory zrušili ve prospěch strojařiny. Prošel jsem ale u Bohumila Maryšky školením v malování skla, a tak se mi podařilo přestoupit na železnobrodskou sklandu a studium dokončit. Dostal jsem i jakýsi průvodní list a s tím šel ke zkouškám na Vysokou školu uměleckoprůmyslovou. Nevzali mě, ale pak jsem dostal papír, že se zakládá ateliér keramiky, kam mě dodatečně přijali. Jako absolventskou práci jsem dělal několik reliéfních kachlů. V Keramu Kostelec nad Černými lesy jsem si musel sám nakopat hlínu, kterou mi potom alespoň strojně prohnětlí. Jenže kachle nakonec přepálili. Dva měsíce práce v háji, a navíc jsem kvůli tomu propásl závěrečné zkoušky. Musel jsem si to zopakovat a studium si tím o rok prodloužil. To už jsme ale spíš jezdili na vodu nebo malovali po Praze. Po absolutoriu jsem si myslel, že musím být někde zaměstnán, a tak jsem nastoupil do propagačního podniku výrobních družstev v ulici Na Zápraží. Dělal jsem návrhy na poutače do výloh – tehdy se výlohy ještě aranžovaly, ne jako dnes, kdy tam zboží leží bez ladu a skladu. Vyráběly se i výzdoby hostinců a další věci. Byla to dobrá škola, ale za rok mě to přestalo bavit. Zvlášť když jsem si spočítal, že těch 850 korun měsíčně si mohu vydělat i jinak a navíc budu mít čas na volnou tvorbu. Svě školení jsem ještě využil pro zhotovení sgrafit do vstupní haly dětské polikliniky naproti muzeu i v klášteře, ale pak jsem začal jezdit po krajině. To bylo něco úplně jiného. Svoboda a radost. U krajinářství jsem už zůstal.

Máš nějaká místa ve zvláštní oblíbenosti?

Pro mne je to především krajina Českosudska. Vyznačuje pozitivní energii. Třeba v Rovni mezi Českým Dubem a Všelibicemi žil kovář, bratr mé babičky, k němuž jsme občas zajížděli. A nejen tam. Prababička měla 22 vnoučat a 18 z nich se dožilo vysokého věku. Navštěvujeme se pořád a já vždy udělám grafický list místa, kde se scházíme. Na oplátku dostanu třeba svíčkovou. Ale mám rád i německé kraje... třeba Lužických Srbů (smích). Práce mě samozřejmě přivedla i k zachycení Liberce, Jablonce nad Nisou a Jizerských hor. Všude se dá najít zajímavý námět.

Znáš tě jako vynikajícího kreslíře. Platí i o tobě, že za tím je pravidelný „trénink“ a udržování se v kondici?

Ano. Skoro denně chodím po Liberci a skicuji. Teď jsem dostal jako úkol zachytit jednu jabloneckou vilu ve stylu art deco. Dva dny jsem nekreslil a hned to bylo znát. Na poprvé se mi to nepovedlo. Je to samá

rovná čára, která musí sedět, a navíc je průčelí do oblohu. Mnohem raději mám úhledně poskládané podještědské vesničky. Ale musí se mi to líbit. Doktor Lhota mne například pozval do Sedlístěk, kde má chalupu. Nádherná zapomenutá víska. Pod lipami bzučely včely. Každá bába tu ví o všem. Ptal jsem se a řekli mi, že stojím právě před tím domem. Ale nakonec jsem ho nenamaloval. Vybral jsem si raději starý statek. Také sousední Vlastibořice jsou pro mne srdeční záležitostí. Nakreslil jsem zdejší zvoničku, ale posunul ji o notný kus dál. Také lípy zarůstající kostel jsem musel „vykácet“. Pěkné jsou i Hodkovičky, zejména partie kolem kostela. Jenže tou úzkou uličkou jezdí řidiči jako blázni. Když jsem zde skicoval, několikrát se zpoza rohu vyřítilo auto rovnou na mě. Červený trojúhelník jsem s sebou neměl.

Poznal jsem tě i jako citlivého korektora začínajících výtvarníků. Deset let jsi pracoval na střední výtvarné škole ve Vratislavicích n. N. Pozoruješ nějaký rozdíl mezi adepty výtvarného umění osmdesátých let a nyní?

Je to velký rozdíl. Nyní jde často jen o peníze a ten papír o dokončení středoškolského studia, který si musí studenti, respektive jejich rodiče, na soukromé škole zaplatit, ale ne už vždy zasloužit. Mnozí jsou povrchní a nepozorní. Přesto se pár z nich dostalo na vysoké školy výtvarného zaměření. Ovšem tak jako vždycky se jedná pouze o jednotlivce.

Probíráme se stovkami grafik, které dokumentují šíři Švihlova záběru. Jsou zde krajiny, figury, portréty, zátiší i zcela abstraktní náměty. Od malých listů až po ty velké. Černobílé i barevné. Suché jehly, lepky, akvatinty, linoryty. Mnohé by mohly být pěknými

Stodoly pod sněhem, 2003, suchá jehla, 120 × 150 mm

ilustracemi do knih. Jeho poctivý přístup k řemeslu dokazují i tisky, které vytvořil pro své studenty jako ukázky jednotlivých grafických technik. Na jeho výstavě k osmdesátinám v Babylonu mě zaujaly zejména suché jehly z poslední doby, které mají bezprostřednost a lehkost kresby, jako by autora ani nebrzdilo překonávání odporu materiálu. Bezelstně mi prozradil, že ryje do umělé hmoty, která je přece jen vláčnější než zinek nebo měď. I přesto jsou tyto grafiky důkazem, že ačkoliv se Jaroslav Švihla dle vlastních slov „udržuje v chátřání“, jeho mysl neustrnula a zůstala otevřená, schopná dalšího vývoje.

Na konci prohlížení se úplně vespod skrývala jedna z prvních grafik z roku 1960. Také krásně uvolněná, vyrytá na první dobrou. Kruh se uzavřel.

Naslouchal Roman Karpáš

Lomová stěna, suchá jehla, 553 × 358 mm

Pegas, 2005, suchá jehla, 425 × 283 mm

Markéta Kroupová

Nejdůležitější pro mne zůstávají denní vizuální zážitky

Rozhovor s výtvarnicí Zdenkou Huškovou

Grafička žijící v Jablonci nad Nisou patří mezi nenápadné výtvarníky regionu, kteří bez hřmotu a halasu tvoří kontinuálně na vysoké profesionální úrovni. Její tvorba motivicky vy-

chází ze záznamů přírody, prostých zážitků všedních dnů a momentů mezi existencí a definitivním zánikem předmětů, formálně pak z hluboké znalosti grafických technik.

Zdenka Hušková se narodila 22. února 1977 v Jablonci nad Nisou, kde stále žije a tvoří. V roce 1995 absolvovala SUPŠ sklářskou v Železném Brodě, pak dva roky studovala VOŠ grafickou v Praze a v roce 1997 byla přijata na Akademii výtvarných umění v Praze do Ateliéru grafiky I prof. Jiřího Lindovského. Jeho osobnost i tvůrčí atmosféra ateliéru ji velmi ovlivnila. V roce 2001 odjela na stáž na Satakunta Polytechnic Unit of Fine Arts v Kankaanpää ve Finsku. Studium ukončila v roce 2004 diplomovou prací na téma prales jako architektura v pohybu, kterému se věnuje dodnes.

Vedle grafických technik, zejména linorytu a strukturalní grafiky, se paralelně věnuje kresbě tužkou či tuší. Seriózní tvorbu kompenzuje žánrovými kresbami často s tématem soužití (boje či vášně) muže a ženy a karikováním zásadních, i těch prostých momentů života ženy. Od roku 1997 autorka vystavuje na

domácích i zahraničních grafických přehlídkách. Je držitelkou několika ocenění jak za práci grafickou (Grafika roku), tak kreslířskou (Bienále kresby Plzeň). Její druhou samostat-

nou výstavu uspořádala Oblastní galerie v Liberci v létě 2011. Její tvorba je zastoupena v několika veřejných sbírkách a v řadě sbírek soukromých v Čechách i zahraničí.

Na úvod bych začala ze široka. Můžeš prosím osvětlit základní rozdíly mezi grafikou, kresbou a třeba malbou? Ze své vlastní zkušenosti totiž vím, že i vzdělaní lidé někdy tápou...

V podstatě se jedná o tři různé výtvarné disciplíny. Malba prostřednictvím barev a štětců pracuje se skvrnou a plochou. Kresba je založena na linii. Často je monochromní.

Grafika je způsob, kdy vytváříme jakousi matici, kterou následně tiskneme ručně nebo za pomoci grafického lisu zpravidla na papír. Tiskneme a číslováme určitý počet výtisků. Každý výtisk je považován za originál.

Grafických technik je celá řada. Výsledný grafický list může mít charakter malířský i kresebný. Je to závislé na druhu zvolené techniky, na možnostech, jaké nabízí a na autorovi, jak s nimi naloží.

Jednotlivosti (2011, linoryt, 700 × 1 000 mm)

Krajina (2007, linoryt, 297 × 420 mm)

Zaobírat se grafikou, zejména hlubotiskovými technikami, není vůbec jednoduché, nejen co se vybavení týká. Grafik potřebuje kromě lisu řadu náradí (rydel), chemikálií a vlastně takovou malou laboratoř. Vedle toho se takové malování zdá jako velmi nekomplikované. Jak ses vlastně ke grafice dostala a co tě na ní tak uchvátilo, že jsi se nevydala snazší cestou a nezůstala například u zmíněného malování?

Nemyslím si, že by malba byla snazší. Je jiná. Osobně se cítím být víc grafikem. Líbí se mi práce s materiálem a grafická alchymie. Vlastně celý proces vzniku grafiky je pro mne přitažlivý a plný emocí. První otisk desky je spojený s velikým napětím.

Některé grafické techniky lze realizovat doma a řada lidí je schopná s minimálními prostředky dosahovat vysokých výtvarných kvalit. Samozřejmě existují techniky vyžadující nákladné vybavení a odpovídající prostory.

V odborných kruzích se diskutuje o budoucnosti grafických technik a grafického umění obecně. Objevují se názory, že tradiční grafické techniky jako je například lept, akvatinta, litografie nebo dřevoryt spějí ke svému mrtvému bodu, že se nemají dál kam vyvíjet. Co si o tom myslíš ty?

Grafika má své nezastupitelné místo. Minimálně každý nový autor, který se jí zabývá, vnáší svůj potenciál a může přinést něco nového. Grafické techniky pravděpodobně nebudou nikdy masovou záležitostí, obzvláště ty náročnější. Vlastně je to trochu paradox, neboť grafika vznikla proto, aby se dostala k co největšímu počtu lidí. Současná reprodukční technologie je samozřejmě dávno jinde a klasické

grafické techniky jí nemůžou konkurovat, ale myslím si, že si grafika udrží svou pozici vedle malby, kresby, sochařství a dalších výtvarných disciplín. Že bude fungovat jako sběratelská záležitost nebo jako luxusní varianta užití grafiky.

Ptám se na to proto, že i ty experimentuješ a snažíš se posunout grafiku do prostoru. Vede tě k tomu právě to vědomí, že se grafika nemá kam vyvíjet?

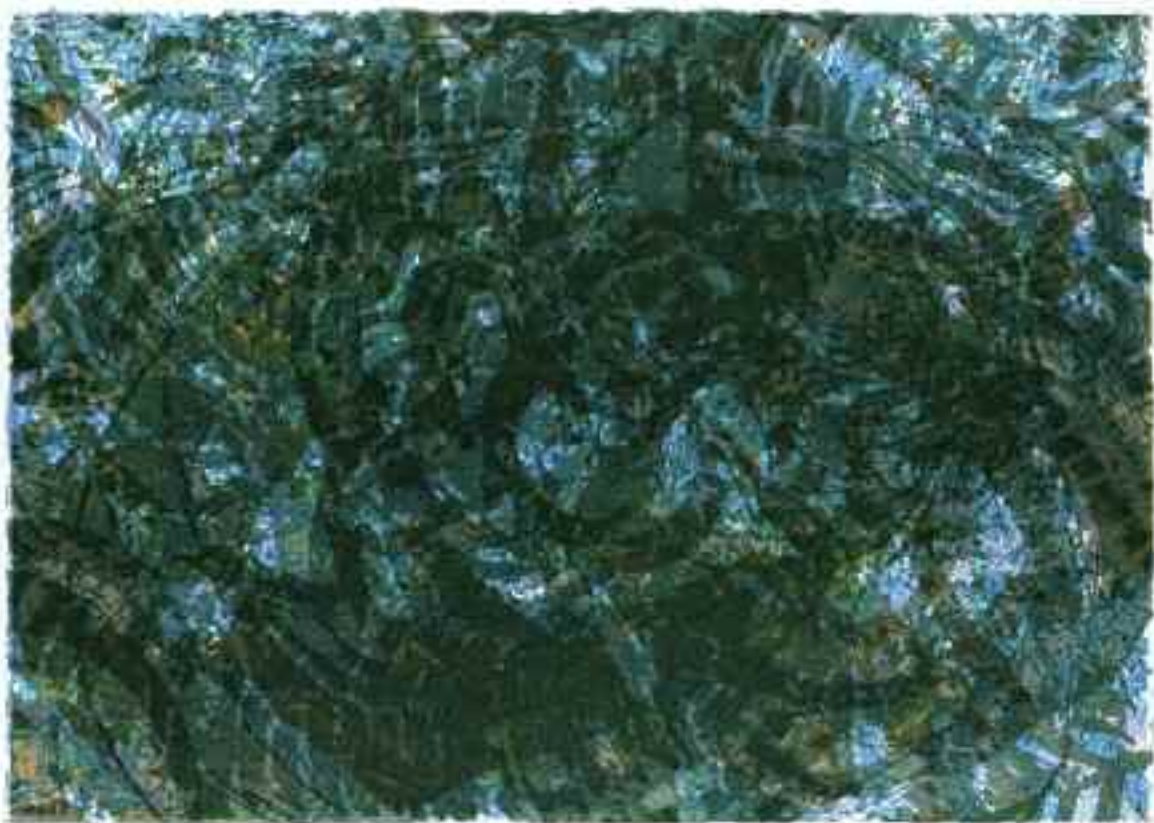
To ne. Spíš to беру tak, že se nemusím pokorně držet zažitých postupů, že si můžu vyzkoušet něco nového nebo něco, co se běžně nedělá. Občas jsou to experimenty založené na momentálním nápadu během tisku, jindy jsou výsledkem dlouhodobějších úvah.

S tím souvisí i téma volné počítačové grafiky, která je dnes na vzestupu. Jaký máš k digitální grafice vztah a názor na její tvůrce? Lákalo tě někdy pracovat tímto způsobem?

S počítačovou grafikou mám zkušenosti minimální. Ovládat ji a jejím prostřednictvím si usnadnit některé fáze práce přípravy v klasické grafice by bylo určitě příjemné.

Ale určitě by mi scházel přímý kontakt s materiálem.

Vedle toho, že setrvale tvoříš zejména v technice linorytu a strukturálního tisku, tak také velmi intenzivně kreslíš. Při pohledu na tvoje kresby si ale člověk není vlastně jistý, jestli se jedná o studii, skicu, anebo hotové dílo. Jedná se totiž buď o jednoduché figurální kompozice, často se sexuálním podtextem, anebo kresby jednotlivých drobností – náleží z častých výletů do přírody jako jsou na-

Pohled ven (2011, barevný linoryt, 395 × 560 mm)

příklad uschlé listy, anebo jiné drobnosti – zátka od piva nebo cívka s nití. Jak to vlastně máš s prezentací svých kreseb?

Drobné skicáky plné kreseb беру jako dlouhodobě uložené motivy čekající na zpracování.

Na začátku vznikly jako potřeba zaznamenat něco, co nebude mít dlouhé trvání. Koresponduje to i s výběrem motivů. Často jsou to věci, které spějí ke svému zániku, nebo jsou umístěné nebo osvětlené tak, že by se výjev nemusel opakovat.

Jinak vznikají tušové kresby. Společný je jen malý formát. Někdy to jsou návrhy na novoročenky, různé gratulace nebo přání. Je to něco mezi volnou a užitou grafikou. Vznik těchto kreseb je provázen mou vnitřní radostí z žánrových výjevů. Mají být veselé a hravé. Můžou být ironizující nebo perverzní. Nechci se limitovat jakýmikoliv omezeními. Proto jsou někdy až šílené.

Tvoje kresby zátiší působí v dnešní době až anachronicky. Jsou velmi pečlivě vyšrafované, jemné a každý detail je zaznamenán. V grafice se naopak nebojíš velkých gest a umíš se na papíře pořádně rozmáchnout. Je to dáno používanou technikou, nebo čím? Je v tom nějaký záměr?

Kresbu předmětů chápu možná jako druh soustředění nebo koncentrace. Zároveň si tak na malém formátu cvičím techniku kresby. Některé snad obstojí jako hotová kresba, jiné zůstávají pouze přípravou.

Grafiku беру velmi vážně. Někdy finální práci předchází řada kreseb. Pokud předkresluji přímo na matici, tak leckdy kresbu několikrát smyju a kreslím znova a znova. Výjimečně vznikne věc rychle, ale jsem velmi ráda, pokud tak ve výsledku působí.

Jako téma svých kreseb si vybíráš prosté předměty, nejlépe staré zničené anebo uschlé přírodniny. Odráží se tento tvůj výběr třeba i na tom, že sbíráš starožitnosti a obklopuješ se starými věcmi?

Právě naopak. Hodnota nebo věk vůbec nerozhodují. Může to být slupka nebo plast. Je to spíš nějaký druh úžasu nad běžnou věcí. Třeba přehlíženou, nebo zajímavou v dané chvíli něčím.

A co téma v tvých grafikách? Dlouhodobě se zabíráš motivem pralesa jako architektury. Vychází to z kladného vztahu k přírodě nebo architektuře anebo obojího? Jak jsi na toto spojení přišla?

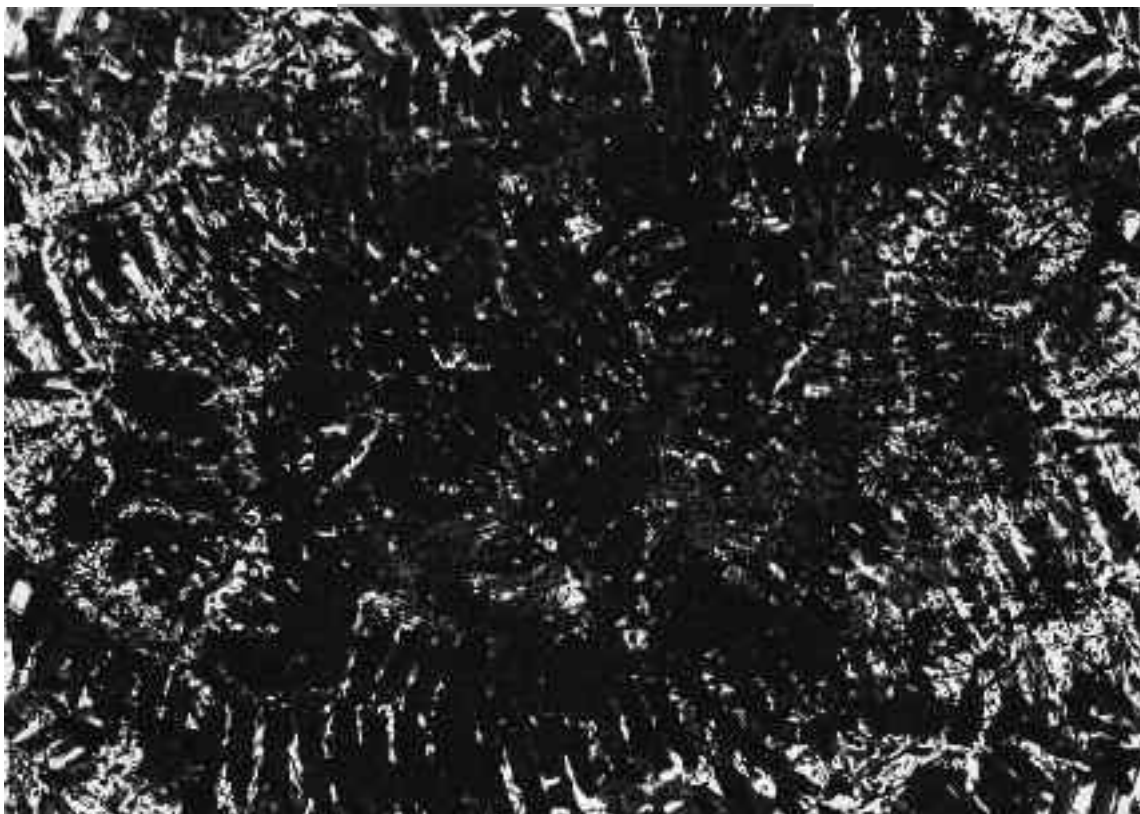
Téma Prales jako architektura v pohybu jsem si zvolila jako téma diplomové práce. Logicky to vyplynulo jako důsledek půlročního cestování po Novém Zélandu. Byl to silný vizuální zážitek, nebo lé-

Zelený interiér (2011, barevný linoryt, 395 × 560 mm)

Vrstvy (2011, barevný linoryt, 393 × 560 mm)

Temný (2010, linoryt, 395 × 557 mm)

pe prožitek. Snažila jsem se převážně v technice barevného linorytu zobrazit monumentální prostor, který se neustále mění. Snažila jsem se o zachycení světlých jevů, průsvitů, stmívání, průhledů, prolínání apod.

A co tvoje předcházející tvorba? Lišila se nějak výrazně od souboru „pralesů“? Myslím tím tematicky i formálně.

Předchozí práce jsou velmi často černobílé. Vlastně bych zde chtěla zdůraznit, že černobílá grafika je pro mne zcela zásadní, i když při pohledu na práce z posledních let to nemusí být patrné. Inspiračními zdroji byly kresebné záznamy věcí vředních nebo černobílé fotografie věcí, lidí nebo zvířat. Motívem mnohých grafických listů byly slepice. Výjevy ze dvorku a okolí jsem realizovala v různých grafických technikách. Tohle téma je pro mne stále aktuální a průběžně tyto výjevy fotografuji.

Měla jsi nebo máš nějaké vzory? Kdo tě nejvíce ovlivnil?

Vlivy se mění. V době studií to byly práce nejznámějších českých i zahraničních grafiků.

Nelze podceňovat ani vliv pedagogů, kteří člověka vědomě či nevědomě směřují. Za významnou považuji i samotnou atmosféru škol, zahraniční stáž, pracovní zkušenosti apod. To vše člověka formuje. Postupně si nacházím práce méně známých autorů, kteří jsou pro mne zajímaví. Snažím se chodit na výstavy a sledovat alespoň částečně současnou výtvarnou scénu, ale vybírám si a nechávám si dostatečný prostor pro své představy.

Nejdůležitější pro mne ale zůstávají denní vizuální zážitky.

Už jsem se ptala na současnost i minulost tvoji tvorby. Nemůžu se nezeptat na budoucnost. Co se ti honí hlavou? Máš už vizi, kam třeba svoji práci posunout?

Dalekou budoucností se moc nezabývám. Jsem spokojená, pokud se mi daří alespoň částečně konstantním tempem realizovat své práce. Ráda bych postupně dokončovala sérii pralesů v rovině, jakou jsem si stanovila. Vzhledem k tomu, že objevuju další nová východiska tohoto tématu, tak asi nelze čekat, že bych ho nějak radikálně opustila. Zároveň bych se ráda vrátila k nějakým dalším motivům, které netrpělivě čekají na zpracování.

Máš nějaké cíle, kterých bys chtěla dosáhnout? Například vítězství v nějaké soutěži?

Úspěch v soutěži sice potěší, ale nelze ho brát jako hodnotové měřítko. Osobně si cením uznání odborné veřejnosti a kolegů, kterých si vážím. Samozřejmě mám radost, i pokud vidím, že kohokoliv pobaví některá z mých veselých kresbiček nebo drobné grafiky.

Vraťme se do obecnější roviny. Myslíš si, že je potřeba mít pro grafickou práci nějaké specifické charakterové vlastnosti? Máte vy grafici něco společného? Já osobně tipuju, že pro tuto tvorbu je nezbytná velká míra trpělivosti...

Trpělivost. Grafické přemýšlení a vidění. Schopnost alespoň částečně předvídat výsledný tisk. Člověk musí zvolenou grafickou techniku poznat, pochopit a jejím prostřednictvím dosáhnout výsledku. V té praktické rovině to pak bude alespoň průměrná zručnost.

Přeji hodně úspěchů a děkuji za rozhovor.

Leden 2013

Portrét ZH Peter Kollár, reprofoto Jaroslav Trojan

Karel Zeman

Franz Kafka u nás na severu

Jeden z nejproslulejších spisovatelů německého jazyka, pražský rodák židovského původu Franz Kafka pobýval na rozhraní první a druhé dekády

minulého století u nás na severu. Stalo se tak hned několikrát. Jak dokládají zachované pohlednice, které posílal svým blízkým, a Deníky z cest, na Jablonecko, Frýdlantsko a Liberecko poprvé zavítal na podzim roku 1909, naposledy pak v dubnu 1911.

Kafku sem přivedla próza života, nikoliv spisovatelský zájem. Ostatně tehdy měl za sebou zveřejnění pouze souboru krátkých próz, které pod názvem Rozjímání otiskl dvoměsíčník Hyperion. Veškeré práce na stěžejních dílech – na Americe (Nezvěstném), Proměně, Procesu či Zámku ho teprve čekaly.

Na sever Čech JUDr. Kafka přijížděl služebně jako pracovník Dělnické úrazové pojišťovny pro Království české se sídlem v Praze. Působil v ní od srpna 1908 do svého penzionování v červenci 1922 a doťáhl to od pomocného úředníka až na vrchního tajemníka. Na starosti měl čtyři okresy – Jablonec, Frýdlant, Liberec a Rumburk. Do podniků této průmyslové oblasti jezdil na návštěvy expozitur pojišťovny a na inspekční či osvětové cesty.

Jako úředník si Kafka – pro leckoho možná překvapivě – vedl svědomitě a výkonně. Zachovalo se několik jeho příspěvků do výročních účetních zpráv pojišťovny, které umožňují nahlédnout do jeho pracovního oboru, zahrnujícího hlavně vyřizování rekursů (tj. protestů podnikatelů proti zařazení jejich firmy do určité bezpečnostní třídy). Za úsilí o zavedení bezpečnostní helmy do praxe, jež přispívalo ke snížení počtu pracovních úrazů, získal zlatou medaili od Americké asociace bezpečnosti práce.

Kafkovy služební cesty nebyly žádnou selankou. Podnikatelé se trvale pokoušeli vyhýbat povinným příspěvkům na úrazové pojištění a dělníci, o jejichž životní zájmy tu zejména šlo, se nejednou chovali lhostejně. Navíc, kolik štací musel Kafka stihnout během jednoho dne, kdy prakticky jediným dopravním prostředkem byl vlak, případně ještě tramvaj, je až k nevíře. Na pohlednici se sáňkářskou dráhou na Ještědu, poslané Maxu Brodovi z Vratislavic na podzim roku 1909, píše: „Dnes v 1/2 7. jsem jel do Jablonce, z Jablonce do Janova, pak do Hraničné, teď jedu do Vratislavic, pak do Liberce, pak do Rochlic a k večeru do Ruprechtic a zpátky.“

Ve svých Denících z cest načrtl několik pasažérů, na něž při cestování vlakem narazil; například: „V kupé na sebe nejprve upozorňuje nějaký Žid z Liberce krátkými výkřiky o rychlicích, které jsou rychlíky jen podle jízdného. Jakýsi hubený cestující, takový, jak se říká, větroplach, hltavě polyká šunku, chleba a dva párky, slupku oškrabává nožem, až je průhledná... Nedoslýchavý pán s tenkým hlasem, bradkou a knírem naproti mně se nejprve potichu, aniž se prozradí, vysmívá a pošklebuje Židovi z Liberce a já se na tom s určitou nevolí, ale přece jen z jakési ochoty ke srozumění podílím pohledy.“

Služební cesty zahrnovaly samozřejmě i putování po hotelích a restauracích. Tak třeba v Liberci byl ubytován v hotelu U Dubu. Víc než sám hotel

ho zaujalo uspořádání tratí městské tramvaje. V Deníku z cest si zaznamenal: „V úzkých uličkách mohli položit jen jednu kolej. Električka tak k nádraží jede proto jinými ulicemi než električka od nádraží. Z nádraží Vídeňskou ulicí, tam jsem bydlel v hotelu U Dubu, k nádraží Schückerovou ulicí.“

Jeho větší pozornost než ubytování si v městě pod Ještědem vysloužilo stravování, konkrétně vegetariánská restaurace Thalysia na dnešní Frýdlantské ulici v domě číslo 12. Pohlednici s jejím vyobrazením posílá 26. února 1911 Brodově sestře Sophii s radou, jaký román si má zařadit do nové domácí knihovny. A týž den na pohlednici adresované sestře Elli a švagrovi Karlu Hermannovi se rozplývá: „Živím se zde brusinkovým mlékem, herkulem, plněnou kapustou, ovocnou polévkou a jinými dobrými věcmi a lituji Vás, že mi to nemůžete ani závidět.“

V Jablonci nad Nisou na podzim roku 1910 v hotelu Geling (později přejmenovaném na hotel Praha) měl přednášku pro podnikatele o výhodách úrazového pojištění nejen pro zaměstnance, ale i pro zaměstnavatele. O vášnivé diskuzi, jež se k jeho přednášce strhla, informují místní noviny 2. října 1910. V lístku Maxu Brodovi k tomu podotýká: „... moje jablonecká záležitost je čím dál vážnější (oznámení stojí v novinách mezi „darebáky a lumpy“ z volebního provolání a jakýmsi oznámením Armády spásy...)“

V Chrástavě se zabydlel na náměstí v hotelu Ross, v budově, v níž dnes sídlí místní informační centrum a městské muzeum. Na pohlednici s chrastavským náměstím, zaslané 25. února 1911 své nejmilejší ze tří sester, píše: „Jistě tě bude, milá Ottlo, zajímat, že jsem v hotelu U Koně, který vidíš na druhé straně, snědl telecí pečení s bramborem a s brusinkami, zajedl to omeletou a zapil malou lahvi jabloneckého moštu. Nedokážu, jak známo, takovou spoustu masa rozžvýkat, a tak jsem jím zčásti nakrmil kočku a zčásti jen zasvinil podlahu.“

Nejšířeji se v Denících z cest rozepsal o frýdlantském hotelu Bílý kůň na dnešním náměstí T. G. Masaryka: „Velká hala. Vzpomínám si na Krista na kříži, který možná vůbec nebyl. Záchod bez vody, zespoda fičela vánice. Po nějakou dobu jsem byl jediný host... V hale a na chodbě byla všude velká zima. Pokoj jsem měl nad vjezdem do domu; hned mi byl ten chlad nápadný, což teprve když jsem si všiml, jaký to má důvod... Okna se nezavírala na kliku, ale na háčky nahore a dole... Topilo se velkými poleny.“

Počátek února roku 1911 na Frýdlantsku musel být na sních opravdu bohatý. Na pohlednici s tamním zámkem adresované s datem 4. února sestře Elle a jejímu manželovi Karlu Hermannovi uvádí: „Na saních se tu ovšem jezdit nedá, protože je to moc drahé. A já jsem si myslel, že to bude zadarmo, stejně jako ten sníh, co je ho tu všude plno.“ O den později na po-

hlednici adresované příteli Oskaru Baumovi píše: „Dnes jsem byl v Novém Městě pod Smrkem, kde na hlavních ulicích člověk s neohrnutými nohavicemi docela uvízne ve sněhu, zatímco jsou-li nohavice ohrnuté, stoupne sněh pod nimi až ke kolenům.“

Na konci února, přesně 25. 2., soudě podle pohlednice z Hrádku nad Nisou zaslané Maxu Brodovi, byla situace již předjarní: „Několik novinek, milý Maxi: prý už zpívali v parku kosi [...] dnes jsem cestou sem uviděl na okraji řeky stát ve vodě kachnu...“

Během svých služebních cest na sever Čech Kafka nevynechal sebemenší příležitost k rozptýlení. Tak třeba ve Frýdlantu zavítal do císařského panoramatu, což byl okrouhlý sálek o průměru kolem pěti metrů, jehož stěna byla kolem dokola vybavena pětadvaceti kukátkami, jimiž bylo vidět kolorované stereoskopické desky zachycující exotické krajiny nebo pozoruhodné události. Kafka si do Deníků z cest o této návštěvě zapsal: „Jediná atrakce ve Frýdlantu. Cítím se tam celý nesvůj, protože jsem se nenadál tak krásného zařízení uvnitř, vstoupil jsem v zasněžených botách a před skly jsem pak seděl dotýkaje se koberce jen špičkami bot...“ Za nutné považoval o této záležitosti zpravit Maxe Broda na pohlednici s poštovním razítkem Frýdlant 2. 2. 11: „Byl jsem v Císařském panoramatu a viděl Brekci, Mantuu a Cremonu. Jak člověku ta hladká podlaha katedrál leží před jazykem!“

Pobyty v Liberci využil k návštěvě zdejšího divadla. Byl v něm celkem třikrát a pokaždé prý bylo vyprodáno. Dost možná právě cestou do divadla učinil následující postřeh, který neváhal zanést do Deníků z cest: „Skutečný záměr osob, které navečer chvátají maloměstem, je naprosto nejasný. Bydlí-li mimo město, pak přece musejí jezdit elektrickou, jelikož vzdálenosti jsou příliš velké. Jestliže však bydlí přímo v místě, pak zase žádné vzdálenosti neexistují, a tedy ani důvod k rychlé chůzi. A přece tu lidé nataženými nohama křížují náměstí, jež by nebylo ani pro vesnici příliš velké a jehož radnice ho svou bezprostřední velikostí ještě zmenšuje (snadno ho pokryje svým stínem), naopak při pohledu z tak malého náměstí se velikosti radnice ani nechce uvěřit a člověk se pokouší vysvětlit si první dojem její velikostí malým náměstím.“

V Městském divadle Kafka 24. února 1911 zhlédl truchlohru Vlny moře a lásky od Franze Grillparzera. Do Deníků z cest si o tom zapsal: „... seděl jsem na balkoně, jeden příliš dobrý herec nadělá jako Naukleros přesprávil hluku, několikrát jsem měl slzy v očích, třeba na závěr prvního aktu, když se od sebe nemohou odtrhnout zraky Hero a Leandra. Hero vychází ze dveří chrámu, kterými je vidět cosi, co nemůže být nic jiného než skříňka na led. Ve druhém aktu les jako z dřívějších bohatě zdobených vydání, útočí na city, lány se vinou ze stromu na strom. Všechno mechové a temné zelené. Zed' v pozadí věžní komory se jednoho dalšího večera opět objevuje v Miss Dudelsack.“ Tuto operetu od Fritze Grünbauma a Heinze Reicherta Městské divadlo dávalo ve dnech 25. a 26. února.

Na pohlednici s datem 23. dubna 1911 své sestře Elli a švagru Karlovi oznamuje: „Zabloudiv jsem do Saska, což tady na hranicích není žádný div.“ Týž den Maxu Brodovi píše: „Zde na vrchu Ojvín sedí přes 200 mrzutých hostů; v poměru k tomu píš své

pohlednice ještě jako jižan. Ale jen pohlednice, články ještě nemám.“

To zablouzení na Ojvín nelze dost dobře brát doslovně. Vysoké skalisko z pískovce se zbytky hradu patřícího české koruně a kláštera celestýnů založeného Karlem IV. je až vykřičeně tajemné, aby se člověk na ně dostal pouhou náhodou. Kafku ale nezauljal ani romantický hřbitov ležící na skalní plošině, přes kterou mezi hroby vede pěšina do restaurace určené spíš výletníkům než místním lidem. Žádná z těchto neobyčejností mu nestála za zmínku na pohlednici blízkým, natož za zachycení v Denících z cest.

Z pamětihodností na severu Čech Kafku nejvíce zaujal frýdlantský zámek. Na pohledu s vyobrazením zámku, adresované Maxu Brodovi 1. února 1911, se rozepisuje: „Zámek je plný břečtanu, v lodžiích sahá až do poloviny. Jenom padací most se podobá oněm porcelánovým drobnostem [...] Červené střeše dole nemusíš věřit.“

Ještě více detailů obsahuje záznam v Denících z cest: „Frýdlantský zámek. Tolik možností, jak jej vidět: z roviny, z mostu, z parku, mezi holými stromy, z lesa za vysokými jedlemi. Je postaven z částí překvapivě poskládaných nad sebe, a i když člověk vstoupí na nádvoří, ještě dlouho se zámek nechce uspořádat, protože jeho mnohotvárnost je vystupňována temným břečtanem, začernalým zdivem, bílým sněhem, ledovým povlakem břidlicově zbarvených střech. Zámek totiž nestojí na prostorném vrchole, ale je jím obestaven vrchol značně špičatý. Při vstupu jakýmsi úvozem mi bez ustání podklouzávaly nohy, zatímco kastelán, na něhož jsem narazil trochu výš, bral snadno dva schody naráz. Všude samý břečtan. Z úzkého špičatého výčnělku velká vyhlídka. Jedno schodiště u zdi končí bezúčelně v půli cesty. Řetězy padacího mostu visí opuštěně z háků.“

Krásný park. Protože se terasovitě rozkládá ve svaahu, ale zčásti i dole kolem rybníka a mezi skupinami různých stromů, nelze si vůbec představit jeho vzhled v létě. V ledové vodě rybníka sedí dvě labutě (jak se jim říká, jsem se dozvěděl až v Praze), jedna potápí do vody hlavu a krk...“

Křížem krázem Franz Kafka sjezdil sever Čech. Dost stop o tom zanechal ve své korespondenci s blízkými i v Denících z cest. V souvislosti s tím se vnučuje otázka, jak se tyto cesty odrazily v jeho díle. Mezi kafeology, kteří se snaží rozšifrovat, co ze svých zážitků přetavil do povídek a románů, panuje názor, že právě frýdlantský zámek se stal jednou z předloh k románu Zámek.

To jistě zní logicky a nám Severočechům navíc sympaticky.

Literatura

- Kafka, F.: Deníky 1909–1912, Dílo F. K. Sv. 7.
- Kafka, F.: Deníky z cest, Dílo F. K. Sv. 9.
- Kafka, F.: Dopisy rodině, Dílo F. K. Sv. 10.
- Kafka, F.: Dopisy přátelům a jiná korespondence, Dílo F. K. Sv. 13.
- Brod, M.: Přátelství.
- Jindra, J., Matyášová, J.: Na cestách s Franzem Kafkou.
- Schnakenberg, R.: Tajné životy slavných spisovatelů.

KAREL ZEMAN, narozen 1939, novinář (měsíčník MY a deník MF), analytik divácké odezvy (ČT) a důchodce (Chotyně).

Oldřich Palata

Zbytečná škoda

Historická zkušenost potvrzuje, že na zodpovědné zhodnocení významu nastupujícího umění obvykle stačí prvních padesát let. Počáteční nadšení, nebo naopak odsudky a nedůvěra po čase vystřídá střizlivé posouzení konkrétní tvůrčí aktivity pro další rozvoj daného uměleckého oboru. Nemalý problém ovšem představuje svázanost s politickou realitou doby. I dnes kupříkladu přistupujeme k dílům vzniklým v naší republice na přelomu padesátých a šedesátých let 20. století s určitými rozpaky. Přitom je prokazatelné, že tehdy kromě politických kariéristů tvořila nepřehlédnutelná řada výrazných uměleckých osobností, jejichž díla nevznikala z programového kalkulu, ale z upřímné snahy po dosažení vlastního, autentického a originálního výtvarného projevu. A to nejenom v oblasti tzv. vysokého umění, ale též v oborech užitých. Jenže i při hodnocení těchto děl se občas setkáváme v obecné rovině s rozporuplnými názory. To je jistě legitimní a pochopitelné. Podstatně horší varianta nastává ve chvíli, kdy se prosazují účelově zjednodušená hlediska, která jsou v důsledcích někdy dokonce riziková pro další existenci konkrétních výtvarných předmětů. Jeden z těchto aspektů vychází z povšechného názoru, že všechna umělecká díla svázaná dobou svého vzniku s předcházející politickou érou jsou ideologicky kompromitovaná, a tudíž špatná. Ten druhý ze zkušenosti, že ve světě tržní ekonomiky má při troše šikovnosti každé dílo svou prodejní cenu. A ten třetí z pokřiveného přesvědčení, že pokud se člověku něco líbí, má si to, jestliže to jde, vzít. Ať

již jsou příčiny jakkoliv scestné či pohoršlivé, důsledky mají v řadě případů obdobný scénář. Originální díla, často mimořádné ceny a umělecké hodnoty, zmizí z dohledu a je-

jich další osud je nadlouho nejasný. Obzvláště nešťastné je to zejména v těch případech, kdy se jedná o objekty vytvořené s hlubokým výtvarným úsilím do konkrétního architektonického prostoru. Smutných příkladů z poslední doby bychom našli víc než dost. Za jiné připomeňme v této souvislosti alespoň dva příběhy zbytečně ztracených děl sklářských výtvarníků Stanislava Libenského (1921–2002) s Jaroslavou Brychtovou (1924) a Miloslava Klingera (1922–1999).

Oheň a sklo I a II

Představovat legendární železnobrodskou dvojici Libenský–Brychtová není v dnešní době jistě třeba. Skleněné plastiky tohoto autorského páru jsou zastoupeny v dlouhé řadě domácích i zahraničních muzeí a galerií v Evropě, Spojených státech, na Dálném východě a v Austrálii. Specializovaní soukromí sběratelé po celém světě neváhají zaplatit překvapivě vysoké částky za každé dílo z tvorby Stanislava Libenského a Jaroslavy Brychtové, které se náhodou objeví na nějaké aukci. Jenže toto výsadní a zasloužené uznání umělecké kvality jejich prací bylo vykoupeno dlouholetou a náročnou cestou hledání výtvarných možností novodobé techniky taveného skla. Úvodní společné vykročení na této cestě představovalo panneau pro světovou výstavu EXPO '58 v Bru-

S. Libenský – L. Brychtová: Oheň a sklo II

selu. Tehdy se poprvé propojilo sochařské cítění Jaroslavy Brychtové s malířským naturelem Stanislava Libenského. Tehdy se také poprvé objevil v jejich monumentální práci akcent na využití vnitřního světelného jádra skleněného objektu. Za panneau s kameny se zvěrnými motivy získali Stanislav Libenský s Jaroslavou Brychtovou na bruselské výstavě ocenění nejvyšší – Grand Prix. Zdánlivý vrchol však vrátil oba autory opět na samotný začátek. Stísněný vnitřní prostor pece, kterou tehdy měli k dispozici, totiž zcela jednoznačně limitoval reálné rozměry taveného skla. U plastik komorní měřítko tolik nevadilo, zato realizaci monumentálních děl toto omezení prakticky zcela vylučovalo. Pro výstavní účely v Bruselu bylo sice možné vytvořit kompozici ze skleněných objektů spojených navzájem sádkou, ale pro předpokládané praktické využití v architektuře nemělo takové řešení žádnou perspektivu. V této situaci přišli Libenský s Brychtovou s jedinečným nápadem. Začali zasazovat komponenty z taveného skla do cementové směsi. Výsledek byl ohromující. Konfrontace neprůhledného a syrově šedého betonu s barevnou škálou prozářeného skla nemá v ostatních oborech výtvarných disciplín žádné srovnání. Od obrazu nebo od povrchu bronzové či kamenné sochy se světlo odráží, skrze sklo malovaných vitráží prostupuje. Ve sklobetonových objektech Stanislava Libenského a Jaroslavy Brychtové dochází k dynamické konfrontaci odražených a procházejících paprsků světla a k výtvarnému napětí mezi syrovým betonem a různobarevným sklem.

V tomto duchu vytvořila železnobrodská autorská dvojice pouze pár realizací. Ojedinelou a zcela výjimečnou ukázkou uměleckého uplatnění sklobetonových vitráží v architektuře donedávna přesvědčivě představovala dvě díla v budově bývalého Jablonexu v Jablonci nad Nisou. Autor této stavby Miroslav Drofa, zkušený architekt s bohatou praxí z bývalých Baťových ateliérů ve Zlíně, si pro výtvarnou spolupráci na dokončení vstupní haly Jablonexu vybral Stanislava Libenského s Jaroslavou Brychtovou. Železnobrodská autorská dvojice ozvláštnila tento ukázněně střízlivý interiéru s chladnými mramorovými a žulovými obklady dvěma protilehlými barevnými vitrážemi s názvy Oheň a sklo I a II. Jednalo se o díla, která byla na počátku šedesátých let 20. století jedinečná z řady ohledů. Po technické stránce – a to jak z hlediska skla taveného ve formě, tak z hlediska zasazování skleněných částí do betonu – neměla ve světě obdoby. V kontextu československého umění představovala převážně abstraktním pojetím výjimečný počín, protože abstrakce byla v tehdejší době oficiálně považována za provokativního nepřítele socialistického realismu a tudíž prakticky nepřijatelná. Ze širšího výtvarného pohledu šlo navíc o díla, která velice citlivě propojovala architekturu a sklářské umění.

Bohužel sláva, bývalé úspěchy ani proslulá značka Jablonexu v nové době neobstály. Podnik a budova změnila nepříliš šťastně majitele a nakonec musel v roce 2011 přispět k zmírnění neuspokojivých hospodářských výsledků i prodej obou vitráží soukromému zájemci. Toto rozhodnutí bylo natolik rychlé,

že pokus o zapsání ohrožených děl mezi kulturní památky skončil dřív, než se podařilo zajistit všechny nezbytné administrativní kroky. Co se v budoucnu stane s vitrážemi, nelze odhadnout. Nezbyvá než doufat, že autorství slavné dvojice jim zajistí důstojnou budoucí existenci v nějaké respektované sbírce. Nedá se však ani vyloučit, že každá z vitráží nakonec skončí v odlišném majetku někde v zahraničí. Naděje, že by se společně někdy vrátily do prostoru, pro něž byly vytvořeny, je tak či onak nepochybně víc než mizivá.

Klingerovo Torzo

Jména Stanislava Libenského a Jaroslavy Brychtové vyslovují odborníci po celém světě s úctou a respektem. Zato jen málokdo ze současných historiků či teoretiků umění zná jejich vrstevníka a kolegu ze sklářského železnobrodského prostředí Miloslava Klingera. Přitom život tohoto umělce by vydal na román a jeho dílo by si zasloužilo obsáhlou monografii. Ani jednoho se však za svůj život nedočkal. Žil ve složité době a až příliš se zapletl s politikou. V počátku v dobré víře, později ve snaze napravit své omyly. V době Pražského jara v roce 1968 ho stranická angažovanost vynesla hodně vysoko. O to strmější pád přišel hned v počátcích normalizace a důsledky na sebe nenechaly dlouho čekat. Miloslav Klinger – první laureát bývalé Státní ceny Klementa Gottwalda z řad výtvarníků zabývajících se tzv. užitým uměním – nesměl svá autorská díla vystavovat a jeho jméno se začalo vytrácet z dobových odborných publikací a nakonec i z obecného povědomí. Byl však natolik výrazným umělcem, že mohl nadále působit jako podnikový výtvarník. Jeho plastiky a užitkový design vyvážel totiž Skloexport s velkým zdarem do zahraničí, kde získávaly národnímu podniku Železnobrodské sklo, v němž Klinger působil, respektované uznání i dobré jméno. A to nejenom v době normalizace, ale již dávno předtím.

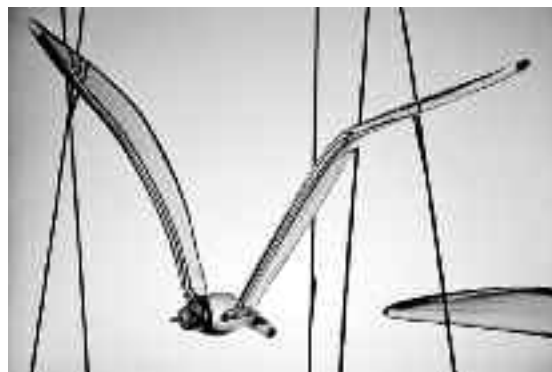
Obdobně jako Stanislavu Libenskému a Jaroslavě Brychtové přinesla také Miloslavu Klingerovi první velký úspěch světová výstava EXPO '58 v Bruselu. Jeho Tanečnice z křišťálového skla, vytvořené v Železnobrodském skle, ocenila mezinárodní jury stříbrnou medailí. O rok později směřovala další Klingerova díla do Moskvy na rozsáhlou výstavu nazvanou Československé sklo. Na ploše šesti tisíc metrů čtverečních zazářily v moskevské Manéži mezi stovkami exponátů prezentovaných v úchvatném scénografickém pojetí vedle Klingerových Tanečnic a nově vytvořených Sklářů také jeho Volavky. Ve své podstatě to byly sochařsky koncipované plastiky z křišťálového skla, které překlenuly fiktivní hranici mezi volným a užitým uměním. Miloslav Klinger byl však nejenom výborný výtvarník, ale také novátor. Hledal neznámé postupy uměleckého využití hutního zpracování skla, zabýval se technickými parametry a složením křišťálu, přišel s řadou novinek s využitím pomocných hořáků. Výsledkem byly plastiky, které důsledně respektovaly možnosti zpracování žhavé skloviny a současně prokazovaly velice moderní umělecké pojetí. Úspěšnost tvaru a ušlechtilost

stylizace proměnila Klingerovy křišťálové objekty v nadčasová díla, která už v době svého vzniku spontánně našla mnoho obdivovatelů. Na výstavě v Moskvě v roce 1959 mezi ně zcela nečekaně patřil také jeden ze dvou nejvýznamnějších politiků celého tehdejšího světa Nikita Sergejevič Chruščov. Jeho nadšení v předvečer oficiálního zahájení bylo údajně natolik nelíčené, že mu organizátoři výstavy věnovali jednu z Klingerových Volavek jako dar.

V duchu shodné techniky i autorské estetiky vytvořil Klinger řadu vynikajících plastik nejenom rozmanitých vodních ptáků, ale rovněž zvířecích figur a především nádherných ženských postav, které v souhrnu umocňovaly jedinečnou krásu českého křišťálového skla. Se stejným zaujetím a s obdobně šťastným výsledkem dokázal Miloslav Klinger využít ve svých autorských objektech a v ušlechtilém designu rovněž zajímavou varietu železnobrodského barevného skla. Jenže, kde je všem těmto dílům konec?

Pár věcí, především z raného období, se nachází ve specializovaných muzeích, část dalších u členů rodiny. V zahraničí měl Klinger dva soukromé sběratele, ale obě sbírky – v Kanadě i v Rakousku – byly později anonymně rozptýleny v aukcích. Prakticky celosvětově jedinou příležitostí, kdy se lze ve větším rozsahu přesvědčit o výjimečnosti a nadčasovosti Klingerových plastik z přelomu padesátých a šedesátých let, nabízí hotel International v Brně. Pro tamější restauraci Lucullus vytvořil Miloslav Klinger v roce 1962 bezmála pětimetrovou prostorovou stěnu plnou rozměrných figur vodních ptáků z křišťálového skla. A kupodivu je tato subtilní mříž – s volavkami, kormorány, divokými kachnami a racky v „rákosí“ ze skleněných tyčí – i po padesátiletém provozu restaurace stále neporušená a na svém místě. Čtyři mnohem menší a komornější realizace vzešlé ze spolupráce s architekty měl Miloslav Klinger také v Jablonci nad Nisou, ale o těch už dnes takřka nikdo neví. Jedna z nich vzala dávno za své spolu se zlikvidovanou vinárnou Venuše, druhá zmizela ze zaniklé kavárny Jizera, třetí se ztratila neznámo kam z budovy Preciosy. Čtvrtá, vytvořená ze skupiny lečících křišťálových racků zavěšených na měděných drátech, vznikla pro recepci v interiéru Drofovy novostavby Jablonexu v roce 1961. Kompozice působila živým dojmem a osobitým pojetím půl století, i když řadu let měla po rekonstrukci vstupního prostoru místo mimo dohled běžných návštěvníků budovy. Stále se však jednalo o unikátní dílo, které bylo svou koncepcí i uměleckým charakterem spjaté s konkrétním architektonickým prostorem. Nakonec skončilo v roce 2011 stejně jako již zmiňované vitráže Stanislava Libenského a Jaroslavy Brychtové. A spolu s touto prostorovou stěnou byla při téže příležitosti prodána rovněž řada Klingerových prací, které dlouhá léta zůstávaly jako doklad autorova mistrovství ve skladu bývalého podniku Železnobrodské sklo.

Kdoví kdy a kde se objeví jedna z posledních známých Volavek, nádherné barevné objekty z cyklu geometrických plastik nebo noblesní vázy, na jejichž speciální výrobu měl Klinger dokonce osvědčení patentního úřadu? Neméně zajímavé je jistě i to, kam se

M. Klinger: Rackové (foto Jiří Jiroutek)

poděly některé z Klingerových prací, které sice v nepříliš dávno době prokazatelně na regálu ve skladu podniku Železnobrodské sklo stály, ale ještě před oficiálním prodejem se po nich „slehla zem“. Byla mezi nimi i jedna z vůbec nejlepších Klingerových ženských plastik s názvem Torzo.

Na závěr

Sklo je sice křehký materiál, ale věrme, že se zmiňovaná prodaná a ztracená díla dříve nebo později opět někde objeví. Otázkou ovšem zůstává, zda jejich prodej stál za to. Likvidátoři pohledávek neúspěšného hospodaření budou jistě přesvědčeni, že jakýkoliv zisk, který přispěl k snížení ztrát, byl užitečný a tudíž nezbytný. Na druhé straně lze snadno odhadnout, že se finanční prostředky získané prodejem zmiňovaných děl již dávno rozplynuly na více či méně anonymních účtech. Stejně tak netřeba pochybovat o tom, že by byl za pár let tento prodej mnohem výnosnější, protože české autorské sklo je v současnosti velice lukrativní investicí. Ale nejde o peníze. Smutné je na tom všem především to, že si dnes nedokážeme vážně vzít děl, která vznikala v nelehké době a jejichž autoři Stanislav Libenský s Jaroslavou Brychtovou a Miloslav Klinger s velkou tvůrčí odvahou a s nevídanými technologickými postupy výrazně přispěli k formování široce koncipovaných základů novodobé sklářské tvorby, která je uznávaným fenoménem české výtvarné kultury 20. století. Je to škoda nás všech. A navíc zbytečná.

OLDŘICH PALATA, narozen 16. dubna 1943 v Časlavi. Vystudoval obory dějiny umění a estetika na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Krátce pracoval v Kulturní správě Okresního národního výboru v Jablonci nad Nisou. Od roku 1971 je zaměstnán v Severočeském muzeu, počínaje rokem 1975 jako vedoucí historik umění a současně umělecký historik pro textilní obory, sklo, keramiku a porcelán. Od roku 1992 působí jako externí pedagog na Technické univerzitě v Liberci. Rozsáhlá je jeho činnost publikační.

Róža Domašcyna

Co vyprávěla babička

Jak jsem k těmto pohádkám,
mýtům a legendám přišla

Nojono, řekla moje babička, pohádkářka Hana Chěžcyna z obce Hórki, a začala vyprávět. Bylo to krátce předtím, než do Lužice dorazily první televizory, nebo krátce poté? V každém případě jsem byla dítě, které pohádky milovalo, které například dokázalo pozorovat vrbu tak dlouho, až se proměnila ve vílu, nebo hledalo pod postelí, jestli tam leží had; dítě, které v proudu světla pronikajícího skulinou pootevřených dveří vidělo bludičky a v listoví jabloně houpat se draka; dítě, na něž pitvořící se maškary cosi volaly...

Byla jsem dítě, které skládalo papírové lodičky a v dešti stavělo hráze a zakládalo moře, která sahala od jedné strany ulice ke druhé. Na nich se potom plavily nákladní parníky, pluly od domu k domu, a na těch mořích blikala světelná znamení pochodní, která měla dovést mého miláčka ke mně do bezpečí. Ale ten se vždycky potopil, jak se zpívá v jedné písni. Utopil se v hluboké vodě u Kamjence, tam za horami.

O trpasličím nárůdku lutki

Bylo to v Mostě? Každopádně to bylo tenkrát, kdy lutki, ti pidimužáci, ještě existovali. V podzemních jeskyních pekli v hliněných nádobách chléb. Leckdo tvrdí, že urny a střepy, které se v zemi nacházejí, patří k výbavě jejich domácností.

Lutki měli svou vlastní řeč, která neznala tvar budoucího času a ve které se navíc všechno vyjadřovalo v záporu.

Nuže, v jednom lese, který už neexistuje, chtěli se dát do pečení. I zašli do nejbližší vesnice, která už také neexistuje, a oslovili jednoho sedláka:

„Nechceme vaši nedíží, vaši nesázečku a nechceme vám za to nepřinést náš neupečený chléb.“

Diži a pekařskou lopatu dostali beze všeho, neboť bylo o nich známo, že jsou pohostinní. Když vypůjčené věci vraceli, vždycky k nim přidali bochánek chleba.

Pokud někdo k jejich obydlí zabloudil, stačilo, aby poprosil o něco k jídlu, a okamžitě měl před sebou koláč posypaný drobenkou a džbáněk piva. Ale jakýsi hlas pravil:

„Nekrájej koláč od kraje a nechop se džbánu!“

Většina žebráků z toho nebyla moudrá a ze strachu nechala jídlo jídlem. Pouze jeden dočista vyhladovělý muž si na svačině pěkně pochutnával.

Koláč ovšem krájel od prostředka a pivo pil stéblem slámy. To trpaslíky rozpálilo natolik, že přesedlali na novou řeč. Na řeč, která znala jen čas budoucí. Protože v ní ale zatím nebyli zběhlí, nikdo jim nerozuměl a lutki zmizeli navždy.

Byl to nyx

Že byl zelený, nikoho neděsilo, to bylo u vodníka normální. Všechny jeho ženy pocházely ze suché části světa a jeho dcery, jejichž šat z pěny nikdy neuschl, byly zkrátka krasavice – nebo abych tak řek-

la: červeňoučké jako jeřabinky a bílé jako neposední beránci na nebi.

Když se dcery vynořily, byli chlapci z okolí nadobro vedle. Zapomněli, čím jsou, a nehnuli se z místa, sledovali jen tu mokrou

voňavou stopu, která vedla do bezedných hlubin.

Nyx od Černého čihadla u obce Wochozy, kde se nyní nachází povrchový důl, byl štědrý muž. Vědělo se o něm, že nikdy nepožadoval úrok. Jednou řekl chudému hospodáři:

„Já budu tebi požcyé tři korce žyta.“ – „Půjčím ti tři korce žita. Po žních mi je vrátíš.“

„Kam mám žito přinést?“ zeptal se rolník.

„Přijď na toto místo a zavolej třikrát mé jméno.“

„Jak se jmenuješ?“

„Jmenuji se Jakub.“

A už stály ty tři korce žita připraveny v pytli na hrázi.

„Děkuji,“ řekl rolník celý zkoprnělý a hodil si žito na rameno.

„Pokud bych nepřišel, tak mě zabil blesk,“ volal nyx se smíchem za odcházejícím rolníkem. „V tom případě si můžeš všechno zase odnést!“

Když rolník sklídl – a sklizeň byla dobrá –, odebral se ještě téhož večera s vypůjčeným žitem k Černému čihadlu. A zavolal:

„Jakube!“

Zavolal třikrát a ještě jednou třikrát. Hladina vody se zatřpytila do červena a z hlubin začaly s klotkem na povrch stoupat bubliny. Ale Jakub nepřišel.

Volba

Podle písně ze Schmerlitz

Na širém břehu u vody
je jeden obezděný dvůr.

V tom dvoře dům, v něm sestry dvě
činí se o svůj chléb.

První šátky vyšívá,
zástěry druhá šije.

Jedna se druhé podobá,
vezmu já za vděk obě.

Tu mladší sobě vyvolím,
zahřeje moje lože.

Ta starší bude opodál
o tom svém snívat dál.

Padá tak teplá rosa

Dva grabi, jako kentauři urostlí chlapi, se vydali na námluvy. Slídili po dívčích komůrkách. Když našli otevřené okno, strčili dovnitř svou koňskou nohu a mohli se potřhat smíchy, jak dívky ječely. Ty se pak až do svítání neodvážily vyjít z domu. Tehdy totiž museli grabi zmizet.

Dnes však byla ve vesnici muzika a osvětlenými okny zahlédli hezká děvčata. Každý si jedno děvče vyhlédl. Do rána bylo ještě daleko.

Grabi vešli do sálu a vzali dívky do kola. Na toto setkání se grabi dobře připravili, naučili se jejich řeč, lichotili jim a chtěli je doprovodit domů.

Dívčím se grabi líbily, protože měli dlouhé husté vlasy, dobrý oblek a holínky s ostruhami. A příjemně voněli. Dívky popadla zvědavost. Věděly sice, že grabi mají obrovskou sílu, ale doslechly se také, že rozumu moc nepobrali. Že by je vyzkoušely? Domluvily si s nimi schůzku pod jednou hrušní. Přijdou? Co si dívky od toho slibovaly?

Jakmile to dívky ujednaly, vydaly se na místo, vylezly na strom a schovaly se v jeho koruně. Když grabi přišli a dívky nenašli, mysleli si, že se opozdily.

„Co bys udělal, kdyby tady byla ta tvoje?“ zeptal se jeden z dvojice.

„Tohle bych s ní udělal!“ odpověděl tázaný, tasil svou šavli a rozmáchl se proti stromu.

Byl to ještě mladý, nízký strom, takže svou šavlí sekl jedné dívce do nohy. Ta však ze sebe nevydala ani hlásku a ani se nepohla. Grabi tu stáli a krev jim kapala na tváře.

„Je už ráno,“ poznamenal první z dvojice, „padá tak teplá rosa.“

„Když padá teplá ranní rosa, musíme zmizet,“ řekl druhý.

Jakmile grabi odešli a byli z dohledu, dívky v mžiku slezly ze stromu a upalovaly pryč, jako by je kousla tarantule.

Jo, kůň žere špek

Ten kůň je šiml. Ocas má zhotovený ze lnu a udidlo namalované sazí. Řehta a kope do čeledína, až mu z ruky vyrazí bič. Když se čeledín pro bič sehne, ušetří mu kopanec a dotyčný přistane v blátě masopustního dne. Kůň řehta a bubnuje předními kopyty do vrat dalšího dvorce. Ještě než ten rachot dozní, přichází koňova družina: bubeník se škraboškou šejdrem přes obličej. Za buben má kropicí konev, místo paliček kusy větví. Za ním jde osoba v ženských šatech neboli pletačka punčoch s košem v pod-

Jaroslav Švihla: *Hrázděny II*, 2007,
linoryt 386 × 335 mm

paždí. A je tu medvěd. Vypadá, jako by byl celý z pohankové slámy, všechno má slámou tlustě obaleno: tělo, paže, ruce, nohy, dokonce i hlavu – všechno samá pohanková sláma nebo, jak se tady říká, samé rdesno. Bručí a medvěďák ho drží na řetězu, který je upletený rovněž ze slámy. V tlapách svírá klacek, ten je pravý, neboť medvěd umí tancovat. Když poleví medvěďákova pozornost, leze na všech čtyřech a chňapá děvčatům po vnadách.

Vedle medvěďáka si pyšně vykračuje čáp. Krk a zobák má udělaný z drátěné kostry obepnuté bílým plátnem, zobák obalený červeným šátkem. Tělo tkví v naruby oblečeném kožichu. Z jednoho průramku kožichu ční krk se zobákem. Nohy má v těsně přiléhavých nohavicích. Jakožto čáp musí stát střídavě na levé nebo na pravé noze. Nakonec přichází dvojpostava, které se říká *ten „merwy njaso żywego“*, tedy mrtvý nese živého. Uvnitř té postavy se někdo skrývá. Ten si k tělu připoutal slaměnou pannu oblečenou v jupku, s hlavou utvořenou z masky. Místo nohou má panna prázdné plandažící nohavice zastrčené do holínek. Panna tančí s medvědem. Tancuje i postava v ženském převleku za bábu s nůši na zádech, která shromažďuje dary.

Kůň řehta hladý a dupe kopyty. Chce špek.

„No teda, kůň přece nežere špek,“ řekne hospodyně, když přijde k bráně.

Kůň se vzpíná, frká a znovu bubnuje předními kopyty do brány.

Nyní přicházejí děti a sousedé. Všichni se smějí.

„Jo jo, kůň žere špek,“ řekne paní domu chlácholivě a vytáhne zpod zástěry pořádný kus slaniny. Kůň ještě nepřestal řehtat a medvěd se pouští do tance. Točí se s paní v kole.

„Žere taky šunku!“ zvolá paní sípavě a sotva opadá dech.

Medvěd tančí dál a čáp mění postoj na druhou nohu. Chystá se zastoupit tanečnici.

„A salám si vezme taky.“ Paní lapá po dechu. Medvěd paní pouští.

Nato jedno dítě přinese vyuzenou šunku. Paní zvedne dítě nad hlavu a to hodí šunku bábě do nůše. Nakonec skočí paní pro točený, na koncích do podkovy svázaný salám a pověsí ho běloušovi kolem krku.

„Kůň má žizeň!“ Hrabě kopyty.

„Tak mu dáme vodu,“ řekne paní. Kůň džber s vodou převrátí.

„Kůň pije pálenku! Pije. Pálenku! Pálenku!“

Kůň obrátí láhev do sebe. V mžiku je prázdná.

„Ještě!“ žádá si kůň.

„Ještě!“ křičí všichni. Ale paní už nemá nic, co by přidala. Rychle bránu zavírá.

S mručením a bédováním táhne kůň se svou hlučnou družinou o dům dál.

Přeložil Luboš Příhoda

RÓŽA DOMAŠCYNÁ se narodila 11. 8. 1951 v Sernjany. Dálkově vystudovala obor inženýr – ekonom hornictví, později Literární institut J. R. Bechera v Lipsku. Od r. 1990 je spisovatelkou z povolání. Vydala čtyři původní sbírky v lužické srbštině a několik sbírek v němčině. V lužické srbštině píše vedle poezie také krátké prózy, divadelní hry a eseje. Za svou tvorbu získala několik ocenění – mj. Cenu Čišinského (1995), Cenu Anny Seghersové (1998). Významná je také její překladatelská a editorská činnost. Mimo jiné přeložila do hornolužické srbštiny Máchův Máj.

ČEŠI A NĚMCI V TOKU ČASU

Věra Vohlídalová
Oživlá paměť našeho domu / 2

Marek Sekyra, Otokar Simm
Další nářeční parodie na Píseň o zvonu Friedricha Schillera / 4

VÝROČÍ

Eva Koudelková
Dvě letošní nedožitá jubilea / 6
(*Otfried Preußler a Ludvík Středa*)

Osm životních zastavení / 10
(*Josef Král osmdesátiletý*)

DUCHOVNÍ PROSTOR

Gustav Leutelt
Domove... / 17

Bohumil Nuska
Bez studu a zábran / 18
(*Ukázky z knihy samokreseb na téma korupce*)

Beno Budar
Jak jsem našel svého otce / 19
(*Připravil Milan Hrabal*)

Stanislav Kubín
O tom, kdo je našinec / 23
(*Zamyšlení třinácté*)

ROZHOVOR ČÍSLA

Jan Šebelka
Historie je na rozdíl od politiků moudrá / 25
(*Rozhovor se spisovatelem a historikem Vlastimilem Vondruškou*)

Vlastimil Vondruška
Neodolatelný milenec / 30
(*Povídka*)

TVORBA AUTORŮ
LIBERECKÉHO KRAJE
A EUROREGIONU NISA

Milan Exner
Biblické humoresky neboli Křesťan mezi mansiony / 35
(*Čtvrtá divadelní novela – ukázka*)

Marek Sekyra
Básně / 39

Pavel Brycz
Co táta nikdy neřekl..., a měl by / 40
(*Povídka*)

Luboš Příhoda
Paběrkování / 43
(*Básně*)

Štěpán Kučera
Cesta do země kněze Jana / 44
(*Povídka*)

Hana Fousková
Má duše se vylila z břehů / 46
(*Z nových veršů*)

Milan Hrabal
Na loutkách / 48
(*básně*)

Otto Hejnic
Záblesk z minulosti / 50
(*Úryvek z rukopisné novely Na Berlín a zase zpátky*)

Přírozní / 55

(*Literární skupina vznikla ve zrušené cukrárně*)

Irena Eliášová
Bezdomovci, Moje sluníčko / 59
(*Povídky*)

PŘEDSTAVUJEME

Roman Karpaš
Jaroslav Švihla osmdesátiletý / 62
(*Návštěva u libereckého výtvarníka*)

Markéta Kroupová
Nejdůležitější pro mne zůstávají denní vizuální zážitky / 64
(*Rozhovor s výtvarnicí Zdenkou Huškovou*)

Z REGIONU

Karel Zeman
Franz Kafka u nás na severu / 69
Oldřich Palata
Zbytečná škoda / 71

OKÉNKO K SOUSEDŮM

Róza Domašcyna
Co vyprávěla babička / 74
(*Přeložil Luboš Příhoda*)

Poděkování

Kruh autorů Liberecka děkuje uvedeným institucím za poskytnutí finanční podpory na realizaci tohoto projektu.

Tento projekt byl podpořen z Kulturního fondu Statutárního města Liberec. Další poděkování Kruhu autorů Liberecka patří vedení Libereckého kraje, které poskytlo na almanach účelovou dotaci ze svého rozpočtu, dále Česko-německému fondu budoucnosti, Nadaci Preciosa, Nadaci pro záchranu a obnovu Jizerských hor, akciové společnosti Jídelní a lůžkové vozy Praha a Syndikátu novinářů ČR.

Kalmanach 2013/2014 – sborník prací autorů žijících na území Euroregionu Nisa

Vydal Kruh autorů Liberecka, o. s., kolektivní člen Obce spisovatelů, v roce 2013

(kontaktní adresa: Mgr. Marek Sekyra, Rychtářská 631/3, 461 14 Liberec 14)

Redakčně připravili editoři Luboš Příhoda a Jan Šebelka

Jazyková úprava Mgr. Marek Sekyra

Grafická úprava Roman Karpaš

Vytiskl Reproart, s. r. o., Liberec

Doporučená cena 99,- Kč

ISBN 978-80-904798-3-8